

SOIHTU

MARXILAISTA YHTEISKUNTAKRITIIKKIÄ VUODESTA 1931 45. VUOSIKERTA

Marxilainen tieteenkritiikki

Ranskan presidentinvaalit

Puolan kriisistä

Kansalaisaloitteet BRD:ssä

SKP:n tilanne

6/1981

SOIHTU

Perustettu 1931

JULKAISIJA

SOSIALISTINEN OPISKELIJALIITTO

TOIMITUS

Pertti Rovamo (vastaava), Kimmo Sarje, Kimmo Henriksson (toimitussihteeri). Paikallistoimittajat: Ulf Forsman (Turku), Heikki Mäki-Kulmala (Tampere), Jussi Silvonen (Kajaani), Jukka Nykyri (Oulu), Arto Koho (Joensuu).

KIRJEENVAIHTAJAT

Juha Lehto (Moskova), Jouko Jokisalo (Berliini), Arnold Bruns (Bonn), Ilkka Almonkari (Varsova).

TOIMITUSNEUVOSTO

Erik Arnkil, Mervi Gustafsson, Lauri Hokkanen, Alpo Halonen, Tapani Hietaniemi, Timo Kallinen, Reijo Kalmakurki, Antti Karvonen, Markku Kivinen, Jussi Kotkavirta, Jorma Laurila, Juhani Lehto, Jorma Lindfors, Jukka Mallinen, Harri Manner, Reijo Miettinen, Pertti Multanen, Pentti Määttänen, Juha Partanen, Juhani Ruotsalo, Aino Saarinen, Christoffer Tigerstedt, Kaarlo Tuori

LEVIKKI

Jorma Saloriutta

TOIMITUS JA KONTTORI

3 linja 7 b 37 00530 Helsinki 53 puh. (90) 736 112

TILAUSHINNAT

Vuosikerta 1982 (6 numeroa)

- kotimaahan 55:-
- ulkomaille 65:-
- tukitilaus 150:-

Tilaukset ps-tilille 762 69-4, korttiin nimi, osoite ja merkintä "Soidhun tilaus".

OSOITTEENMUUTOKSEN

pyydämme lähettämään lehden konttoriin. Se astuu voimaan kahden viikon kuluttua. Emme vastaa väärään osoitteeseen tilatun lehden jälleenlähettämisestä.

ULKOASU IRRAH RENNAM

Kirjapaino Sanan Tie, Tampere

ISSN 0356-6056 Soihtu

SOIHTU

6/1981

<i>Pääkirjoitus:</i>	Kahdessakin on yksi liikaa	2
<i>Jussi Silvonon:</i>	Marxilaisuus, tieteenkritiikki ja koulutuspolitiikka	6
<i>I. Kudrjavtsev:</i>	Ranskan presidentinvaalien taustaa	17
<i>Jussi Silvonon,</i>		
<i>Mikko Lehtonen:</i>	Puolan kriisin taloudellisesta ja poliittisesta taustasta	29
<i>'red' Karl:</i>	Kansalaisaloitteiden sosiaalinen pohja ja risti- riitaisuudet BRD:ssä	35

KESKUSTELUA

<i>Jatiti Viialainen:</i>	Suomi tarvitsee rauhanarmeijan	42
<i>Teikki Mäki-Kulmala:</i>	Keskustelua "vasemmisto"revisionismista	49

DOKUMENTTEJA

<i>eevi Lehto,</i>		
<i>uhani Ruotsalo:</i>	SKP:n tilanne – uhkaava katastrofi ja miten sitä vastaan on taisteltava	53

Kahdessakin on yksi liikaa!

Tämän hetken hätkähdyttävän poliittinen tosiasia on, että Suomen Kommunistinen Puolue ja kansandemokraattinen liike ovat kuolemanvaarassa. Siitä kertovat presidentinvaalit, viimeaikaiset tapahtumat SKDL:n eduskuntaryhmässä, populistisen osapuolitaiston kärjistyminen. . .

Puolueen edessä olevissa näköaloissa on kymmenessä vuodessa tapahtunut valtava muutos. Vielä 1970-luvun alussa oli – osapuolista huolimatta – jonkinlaiset edellytykset uskoa SKP:n mahdollisuuksiin ratkaista tavalla tai toisella ongelmansa ja sitä kautta ja sen myötä uskoa kansandemokraattien edellytyksiin koota rintamaa, joka vuosikymmenen kuluessa pystyy aivan realistisesti taistelemaan demokraattisesta käänteestä tässä maassa. Siihen viittaivat nuorison, opiskelijoiden ja sivistyneistön virta kohti SKP:tä, puolueen lisääntyvä opintotoiminta, orastava teoreettinen keskustelu, järjestöjen aktivoituminen ja monet muut seikat.

Kaikki se kuihtui puolueen sisäiseksi asemasodaksi. Ja nyt on täysin mahdollinen se ajatus, että kymmenessä vuodessa SKP ja kansandemokraattinen liike on täysin tuhattu. Ja tämän vaaran muodostavat sekä puolueen sisällä voimistuneet populistiset kertaremontin tunnot että itsepäisesti vanhaan tarrautujat.

Jos muutosta puolueen johdossa meneillään olevaan kehitykseen ei tapahdu, äänestetään helmikuun keskuskomitean kokouksessa ainakin toveri Urho Jokisen erottamisesta poliittisen toimikunnan jäsenyydestä. Jos Jokinen erotetaan, marssii vähemmistö ulos kokouksesta ja keskuskomitea on hajalla. Tämän jälkeen kai mikään ei voi enää pidätellä ylimääräisen edustajakokouksen kutsumista koolle täksi kevääksi. Tällaisessa ilmapiirissä se merkitsisi kokouksen keskittymistä rankaisumentaliteetilla tapahtuviin henkilöratkaisuihin ja puolueen todellisten ja syvällä olevien ongelmien ratkaisematta jäämistä. Tuloksena olisi puhdistusten vahvistaminen ja kahden puolueen synnyn sinetöiminen.

Mitä se merkitsisi? Ensinnäkin sitä, että suuri osa puolueen kenties parhaista aktiiveista, jäsenistä ja kannattajista passivoituisi, eikä olisi kummankaan syntyvän pikkupuolueen käytössä. Toiseksi sen merkitystä voidaan havainnollistaa juuri sillä alueella, millä hajaannuskehitys on voimakkaaimmin ilmennyt eli parlamentaarisen työn alueella. Hajaannuksen synnyttämien pettymys- ja tympähtymisreaktioiden vuoksi syntyvät pikkupuolueet eivät missään tapauksessa saisi yhteensä enempää ääniä kuin kansandemokraattinen liike sai nyt presidentinvaaleissa. Nykyisellä äänimäärällä ja nykyistä osapuolijakoa noudattaen se merkitsisi sitä, että eduskuntavaaleissa nykyinen enemmistöryhmittymä saisi noin kymmenen kansanedustajaa ja vähemmistö yhden ja sen Tampereelta. Yhtenäisenä sama äänimäärä tuottaisi parikymmentä kansanedustajaa. Se vaikutus on jo Suomen vaalijärjestelmällä. Ja jos ottaa huomioon vielä asiallisen poliittisen keskustelun edellytysten heikentymisen ja pienpuoluekurimuksen vaikutuksen, on nähtävissä tilanne, ettei parien vaalien jälkeen SDP:n vasemmalla puolella ole mitään merkittävää poliittista voimaa.

Karu näkymä, mutta on korkea aika katsoa todellisuutta silmästä silmään. Tämä on se kokonaisuus ja uhkaava kehityslinja, johon jokainen mahtipontinen ärhentely ja vakuuttelu "en ole perustamassa uutta puoluetta" on suhteutettava. Jokainen, joka on vaikuttamassa osapuolitaistelun kiristymiseen, on tosiasiaa valinnut tieksen kahden puolueen tien.

On tietysti vielä niitäkin, jotka uskovat viimehetken "yhtenäisyyteen", osapuolten väliseen sopimukseen mahdollisen edustajakokouksen tai keskuskomitean neuvottelutauolla. Nämä uskottelijat vakuuttelevat, että juuri nyt on "näytettävä voimamme" ja oman osapuolen "yhtenäisyys" ja ennen muuta "tiukkuus". Näissä laskelmissa unohtetaan kaksi tärkeää asiaa. Ensinnäkin 19. edustajakokoukseen johtaneen kehityksen, tuon kokouksen ja sitä seuranneiden tapahtumien jälkeen *eivät osapuolet enää ole olemassa entisellään*. Osapuolten johto ei enää voi tehdä sopimuksia puolueen pään yli. Ja toiseksi puolueen jäsenistö niin pohjoisessa kuin etelässä, niin idässä kuin lännessäkin on loppuun saakka kyllästynyt hajanaisuuteen ja kahden osapuolen olemassaoloon. Mm. pohjoisessa ilmenevää poliittista aktiivisuutta ja "kapinallisuutta" ei voi ymmärtää ilman tätä tosiasiaa: puolueen jäsenet kerta kaikkiaan jättävät toimintansa tai ovat valmiita mihin tahansa, jotta nykyinen kaksilinjaisuus, hajanaisuus ja osapuolisuus saataisiin voitetuksi.

"Tiukan" linjan vetäjien pitäisi viimeinkin uskoa, että status quota ei voida säilyttää. On valittava jotain muuta, on osoitettava sellaiset ratkaisut, joilla *uskottavasti* voidaan tehdä loppu puolueen hajaannuksesta. Julkisuudessa on jo esitetty eräitä mahdollisuuksia ongelmien ratkaisemiseksi. Nyt ei riitä se, että viitataan näiden esitysten puutteisiin tai virheellisyksiin ja pitäydytään vanhassa. Jos tehdyt esitykset eivät ole tyydyttäviä, on esitettävä parempia ratkaisuja. Ja sitä varten tarvitaan kunnollinen keskustelu.

* * *

Mutta miten näin huonoon tilanteeseen on voitu puolueessa joutua niin nopeasti paljon toiveita herättäneen 19. edustajakokouksen ja sen valmistelun jälkeen? Aika edustajakokouksesta tähän päivään on ollut osapuolten restauraation, uudelleenpystyttämisen aikaa. Puolueen johdossa ja julkisuudessa on osapuolten ote lujittunut, vaikka jäsenistön tasolla tilanne onkin ollut päinvastainen.

Etsiessään syitä huonoon kehitykseen törmää yhä uudelleen kysymykseen puolueen julkisuudesta laajassa mielessä. Tuntuu, että 15-vuotinen syvenevä erilliskulttuuri on hyvin syvästi rampauttanut ajattelua ja näkökulmaa puolueessa. Tuntuu, että puolueen johto ei oikein ymmärrä, miten vakavan kysymyksen edessä se nyt seisoo. Lähes jokainen johtaja tuntuu tuijottavan vain oman osapuolensa kenttään, perustelevan toimiaan vain sillä, sen mielialoilla ja vaatimuksilla. Kukaan ei tunnu katsovan puolueen *koko* kenttään. Pelataan osapuolipeliä vain ratkaisusta toiseen, lasketaan voittoja ja tappioita vain tilanteesta toiseen. Kukaan ei tunnu pohtivan sitä, miten esimerkiksi viiden tai kymmenen vuoden perspektiivillä puolueen politiikkaa terävöitetään, sen joukkokannatusta kasvatetaan ja miten sen omat rivit yhtenäistetään; ja ennen muuta: miten tämä kehitys *aloitetaan*. On merkittävä oire, että kukaan nykyisen puoluejohdon jäsenistä ei ole tehnyt asiasta esitystä, ei nytkään, kun jäsenistön huolestuminen ja turhautuminen on käynyt selväksi.

Ja sama vika – tuijottaminen vain omaan kenttään, tarrautuminen vain sen päivän tunteihin – on toistaiseksi vaivannut myös ns. pohjoisen kapinaliikettä. Ainakaan toistaiseksi sen johto ei ole kyennyt enempää käytännön toimenpide-esityksissään kuin käyttämissään puheenvuoroissa osoittamaan, ettei se ole uusi sanelupolitiikan, uuden osapuolipolitiikan toteuttaja.

Todellinen ongelma on kuitenkin siinä, ettei puolueella 19. edustajakokouksen hyvistä päätöksistä huolimatta ole ollut enää pitkään aikaan mahdollisuuksia *yhteiseen* keskusteluun politiikasta, *ei ole ollut välineitä päätösten yhteiseen valmisteluun*. Järjestöt ovat kahtia ja lehdistö on kahtia. Toisten ajattelua ei edes tunneta. Miten sitten vallitsevat aatteelliset-poliittiset ja poliittiset erimielisyydet voitetaan?

Edustajakokouksen jälkeen Kansan Uutiset ja Tiedonantaja jatkoivat yhtä lailla oman linjansa esittelyä. Jokaisen ratkaisun suhteen kumpikin lehti perusteli lukijoilleen vain yhden ratkaisun mahdolliseksi ja oikeaksi. Keskuskomiteassa, poliittisessa toimikunnassa ja sihteeristössä vastakkain asettuvat edelleenkin osapuolten omassa piirissään laatimat esitykset. Kumpikin lehti on esiintynyt "puolueen lehtenä" ja esittänyt "toteuttavana" edustajakokouksen päätöksiä johdonmukaisesti, mutta kumpikaan ei ole kyennyt tarjoamaan puolueen jäsenille, järjestöille, työläisille tai vallankumouksellisen liikkeen kokonaisuudelle *yhteistä ja avointa foorumia yhteisten päätösten tekemiseen*.

Mutta onko oikein keskustella "julkisuudesta" ja "keskustelusta" puolueessa? Eikö tämä ole sisällyksetöntä puhetta, elleimme kysy sitä, kumman lehden *poliittinen linja on oikea, kumman väärä?*

Vastaväite kuulostaa järkevältä ja leniniläiseltä, mutta vain kuulostaa. Miten puolueella voi olla "oikea linja", jos puolueen jäsenet eivät voi osallistua keskusteluun tästä linjasta, eivät edes tiedä missä ja kuka sen linjan päättää, puhumattakaan siitä, että he voisivat *alusta alkaen* osallistua tämän linjan kehittämiseen puolueen yhteisessä julkisuudessa, yhteisissä järjestöelimissä, yhteisten lehtien palstoilla? Suhteessa tähän tärkeimpään kysymykseen – yhteisen linjan yhteiseen muotoilemiseen – kummankin päälehden linja ja toimitustapa on ollut yhtä avuton ja väärä.

* * *

SKDL:n eduskuntaryhmän joulukuussa hajottanut työllisyysäänestys oli eräs huipentuma osapuolikäytännöstä. Kesken tärkeäksi todettua presidentinvaalikamppailua SKDL:n eduskuntaryhmä onnistui hajoamaan ja siirtämään viikoiksi keskustelun vaalikamppailusta

SKP:n hajaannukseen. Äänestyksen vaiheita on syytä tarkastella hiukan yksityiskohtaisemmin.

Aluksi on kai kysyttävä, miksi SKDL:n ryhmä ei muka voinut *yhtenäisesti* äänestää työttömyyden uhatessa merkittävien työllisyysmäärärahojen puolesta? Siihen saakkahan eduskuntaryhmä oli varsin kiitettävästi sopinut pienemmät erimielisyytensä tai pitänyt ne poissa lopullisista äänestysistä. Kun kehityksen suunta oli selvästi myönteinen, on tämä kariutuminen sitäkin merkillisempi. On selvää, että yhteinen äänestäminen parempien työllisyysmäärärahojen puolesta olisi ollut voimakas sysäys *sekä* poliittiselle työlle vaalien lähestyessä *että* puolueen yhtenäistymiskehitykselle.

Olisiko sitten niin, että tämä yksi ryhdikäs äänestys olisi kaatanut hallitusyhteistyön, merkinnyt porvarillista hallitusta ja vieläkin huonompaa budjettia työtäkeville? Oliko ryhmän siis *pakko* äänestää hallitusrintaman mukana?

Jos asia oli näin, miksi sitten merkittävä osa enemmistön kansanedustajista oli loppuun saakka valmis äänestämään yhdessä vähemmistön kanssa? Jos asia oli täysin selvä, niin miksi SKP:n puheenjohtaja, toveri Aarne Saarinen poistui mielenosoituksellisesti ennen ratkaisevaa hajaannukseen johtanutta päätöstä? – Jo nämäkin seikat kertovat sen tosiasian, että oli olemassa realistiset mahdollisuudet äänestää yhdessä hallituksen esitystä vastaan hallitusta kaatamatta. Ja toisaalta: kuka olisi halunnut kaataa hallituksen työllisyysmäärärahojen vuoksi kuukautta ennen presidentinvaaleja ja suurtyöttömyyden uhatessa?

Ryhmällä oli siis mahdollisuudet äänestää hallituksen esitystä vastaan, mutta *näin ei haluttu tehdä*. Pyrkimyksenä tuskin oli työttömyyden kasvattaminen tai edes ryhmän tietoinen hajottaminen. Osapuolilogiikka toimiikin tässä tilanteessa hieman toisin. Se sanoo: *ei saa koskaan tiukoissa paikoissa "alistua" toisen osapuolen esityksiin*. Porvarillisessa julkisuudessa äänestys oli jo etukäteen saanut tavattomasti huomiota, avoimesti spekulointiin hajaannuksella ja toivottiin sitä. Tämän hajottavan julkisuuden paineen edessä oli osapuolista tiukimmin kiinni pitävien mahdollonta omaksua toisen osapuolen esittämää kantaa, olipa se kuinka mahdollista, perusteltua tai järkevää tahansa. Pitkin syksyä oli kasvateltu osapuolihenkistä taistelutahtoa omaan kenttään, ja ruokittu odotuksia "ratkaisevasta äänestyksestä" jne. Syntyi tilanne, jossa kysymykseen "alistuuko vähemmistö enemmistön tahtoon" ei kerta kaikkiaan voi vastata yhtymällä vähemmistön järkeväänkään esitykseen. Näin siis ainakin enemmistön käyttäytyminen perustui osapuolijatteluun eikä edustajakokouksen linjaan. Saarisen turhautuminen oli täysin ymmärrettävää.

Tiedonantajan esittämällä kritiikillä on näin ollut perustansa. Ja se on kieltämättä oikeassa siinäkin, että eduskunnassa äänestämisen merkitystä ei voi arvioida *vain* äänestyksen lopputuloksen kannalta – tämä olisi toki rajoittumista parlamentarismiin. Ratkaisevaa on kai kaksi asiaa: Ensinnäkin tuleeko kommunistien poikkeava kanta tavallisten kansalaisten, työttömien ja työttömyyden uhkaamien tietoon. Toiseksi kokoaako äänestys poliittista voimaa, kannatusta ja laajempaa liikettä päämäärän saavuttamiseksi tulevaisuudessa. Ratkaisevaa on siis näiden kahden ehdoton toteutuminen, ei siis mikään symboliseksi eleeksi jäävä napin painallus eduskunnassa.

Tällä kertaa kai oli selvää, että viikkoja julkisuudessa käyty keskustelu oli varsin hyvin tuonut SKDL:n ryhmän ja erityisesti 11 kansanedustajan poikkeavan kannan työllisyysmäärärahoihin. Haluttiin tai ei, lopullinen äänestys eduskunnassa toi tähän asiaan *vain yhden lisän*: 11 kansanedustajaa ja heidän taustalla oleva osapuolensa *oli valmis hajottamaan* – yhtä lailla kuin enemmistökin – ryhmän tällä äänestyskäyttäytymisellään. Se mikä omien uskottujen piirissä näyttäytyi "johdonmukaisuutena", välittyi varsin toisenlaisena monille liikkeen kannattajille, sivusta seuraajista puhumattakaan. Voi nimittäin kysyä, mikä joukkojen eteenpäin suuntautuva liike ja vaatimusten tulva, mikä poliittisten voimien edullisempi ryhmitys tuosta äänestyksestä tässä tilanteessa seurasi.

SKP:n sisällä ja sen kannattajien keskuudessa ryhmän hajaannus oli tietenkin isku yhtenäisyyteen pyrkiviä voimia vastaan. Näin siis samalla iskettiin juuri niitä, jotka viimeiseen saakka olivat valmiita äänestämään yhdessä paremman budjetin puolesta. Ja näin iskettiin niitä kannattajia ja puolueen lähellä olevia, jotka toivoivat SKP:n tilanteen paranemista. Merkit-sikö siis tämä periaatteellisuus voimien kokoamista ja yhdistymistä paremman politiikan puolesta vai pelkkää yksinään äänestämisen inhoaintia?

Kannattaa huomata, että ratkaisut tehtiin *osapuolten sisällä* "demokraattista sentralismia" noudattaen, mikä alun alkaenkin on täydelleen ristiriidassa niin sääntöjen kuin edustaja-

kokouspäätöstenkin kanssa. Ja päätöksen *todellisia* perusteita ei julkisuudessa ole tähän päivään mennessä esitetty. Herää epäily, että "tiukka" äänestäminen eduskunnassa oli tähdätty siihen, mihin tultiin: "osoittamaan poliittisia linjaerimielisyyksiä". Tarvittiin näyttöä siitä, että puolueessa on nimenomaan *kaksi* vaihtoehtoista poliittista linjaa. Lasketaan kai, että "tiukalla" esiintymisellä oma kannatus puolueen sisällä kasvaa? Oletetaan kai, että vaatinnukset henkilövaihdoksista voitaisiin entiseen tapaan torjua vetoamalla "poliittisiin linjaerimielisyyksiin". Joka tapauksessa jyrkän käyttäytymisen takana on selvästi pyrkimys "lujittaa omien rivien yhtenäisyyttä". Mutta niin hyvältä kuin se saattaakin omissa korvissa kuulostaa, on juuri tuo "omien" eikä puolueen rivien lujittaminen johtamassa aivan lähimmässä tulevaisuudessa puolueen auttamattomaan hajaannukseen.

* * *

Puolueessa on toki vakavia poliittisia erimielisyyksiä. Mutta esittämättä on se, miten edetään erimielisyyksien ratkaisemiseen ja vähitään kasvavaan yksimielisyyteen. Ja joulukuinen äänestysnäytelmä kertoo, että osapuolista ei nykyisellään tämän linjan esittäjiksi ole. On hälyttävää, että puolue puhuu Suomen historian ratkaisevasta ulkopoliittisesta ratkaisusta preidentin vaaleissa, mutta nostaa samalla kansan pohdittavaksi vain omat ristiriitansa.

Meidän mielestämme tie eteenpäin voi kulkea vain julkisen ja yhteisen keskustelun kautta. Tämän julkisuuden ja keskustelun luomisessa me haluamme olla mukana. Kyseessä ei ole kolmaslinjalaisuus" tai "tasapuolisuus" puolueen osapuolten suhteen, vaan avoin ja periaatteellinen keskustelu ja puolueen politiikan radikaali kehittäminen. Emme tarvitse kolmatta linjaa, sillä kahdessakin on yksi liikaa. Siksi me haluamme jättäpäisiet vaatia puolueelta *hutenäistä ja julkista* poliittista keskustelua, *yhteistä ja julkista* politiikan valmistelua nykyisen osapuolien salaseuraisuuden asemesta. Kysymys on siis siitä, *miten* SKP voisi viimeinkin muodostaa sen yhden ja yhteisen linjan.

Sen vuoksi ja ilmeisesti edessä olevan puoluekonferenssin työskentelyn pohjaksi Soihtu onkin mm. pyytänyt muutamilta SKP:n johtohenkilöiltä vastauksia tässä ja aikaisemmissa esitetyissä esitettyihin kysymyksiin ja kritiikkiin puolueen tilasta. Tulkitsemme niin, että puolueen jäsenillä on myös *oikeus* kuulla julkisuudessa, miten puolueen johtavat toverit suhtautuvat esitettyihin näkökantoihin. Odotammekin vastauksia tovereilta Arvo Aalto, Arvo Lemppainen, Tutta Tallgren, Urho Jokinen, Seppo Toiviainen ja Esko-Juhani Tennilä.

* * *

Voidaan tietysti kysyä, millä oikeudella ja miksi Soihtu käy puoluetta koskevaa keskustelua, eihän se ole puolueen lehti. Ei ole, eikä sellaiseksi pyrikään. Mutta pitkän perinteensä aallossa Soihtu katsoo olevansa vastuullinen siitä, mikä yhteiskunnallisen uudistustyön perspektiivi on maamme opiskelijoilla, nuorisolla ja sivistyneistöllä. Me katsomme, että jos SKP sisäisten luutumien tai sisäisten populististen liikkeiden vuoksi katoaa politiikan näytelmältä, se merkitsee sitä, että politiikan alueella ei silloin ole subjektia, joka voisi toteuttaa radikaalia vasemmistolaista politiikkaa ja joka voisi muodostua keskuksiksi, jonka ympärille muut demokraattiset voimat voitaisiin koota. Koiviston myötä entistä kovemmalla kyydillä uittoliollistuva ja oikeistolaistuva SDP ei siihen luonnollisestikaan kykene. Siksi emme voi lain sivusta seurata, mitä puolueelle tapahtuu, vaan kutsumme kaikkia lukijoitamme aktiiviseen työhön puolueen kriisin välttämiseksi ja sen poliittisen kyvyn parantamiseksi.

Tällä hetkellä on myös näkyvissä vaara, että sivistyneistö uhraataa puolueen sisäisen taistelun alttarille. Pyrkimyksiä työläisten ja sivistyneistön vastakkainasetteluun on yllin kyllin lihtävissä. Se tie on kuitenkin äärimmäisen tuhoisa. Samoin kuin sivistyneistö ei voi löytää jatkottavaa yhteiskunnallisen uudistustyön perspektiiviä ilman laajaa työtätekevien liikettä, myöskään sivistyneistökysymys ole enää nykyisessä yhteiskunnassa *työväenliikkeelle* *kohtainen vaan sisäinen kysymys*. Sen ulkoiseksi näkeminen olisi kohtalokas virhe. Sillä miten puolue ilman sivistyneistöä voisi kehittää politiikkaansa vaikkapa vaihtoehtoisen tuotannon, työväenluokan uusien kerrosten, keskikerrosten, elämäntapaliikkeiden, työväenluokan uusien tarpeiden jne. alueella?

Niinpä siis vielä kerran: On tartuttava työhön puolueen ongelmien voittamiseksi. Jälkittien on helppo tehdä itsekritiikkiä, mutta silloin se voi jo olla myöhäistä. Nyt on mentävä eteenpäin ja se on meistä kaikista kiinni.

Marxilaisuus, tieteenkritiikki ja koulutuspolitiikka

JUSSI SILVONEN

Opetuksen sisällöstä käyty kamppailu liittyy luonnollisesti välittömästi käsitykseemme tieteen luonteesta. Tämä käsitys määrää ainakin osittain sen, kuinka näemme tieteellisen koulutuksen ja yhteiskunnan keskinäissuhteet sekä sen, millaisiksi käsitämme kritiikin menetot ja muodot. Näin opetuksen sisältökamppailun tarkastelu liittyy välittömästi mm. tutkinnonuudistuksen arviointiin. Samalla joudutaan arvioimaan erilaisten tutkinnonuudistuskritiikkien pätevyyttä.

Yritän purkaa näitä ongelmia silmämällä ensin lyhyesti SOL:n opetuksen sisällöstä käymän kamppailun historiaan. Näkökulmani on siis nimenomaan opiskelijaliikkeen näkökulma – en arvioi marxilaisen tutkimuksen kehityssuuntia Suomessa. Seuraavaksi hahmotan lyhyesti joitakin lähtökohtia marxilaisen (tieteen) kritiikin etsimisen perustaksi. Ja lopuksi palaan vielä koulutus- ja tiedepolitiikan kysymyksiin, niihinkin hyvin suppeiden teesien muodossa.

I

Kun radikaalin opiskelijaliikkeen nopea nousu tapahtui 60-luvun lopun Suomessa puuttui meiltä lähes kokonaan sanan ankarassa merkityksessä tieteellinen – ”akateeminen” – marxilainen perinne. Yliopiston ja porvarillisen tieteen kritiikin lähtökohtia jouduttiin rakentamaan alusta alkaen opiskelijaliikkeen omin voimin. Ensimmäinen yritys – ilmeisesti vieläkin teoreettisesti kestävin – marxilaisen yliopistokritiikin esittämiseksi oli teos *Johdatus uuteen yliopistoon*. Kirjassa muotoiltiin joukko teoreettisia ongelmia, jotka asettuivat nousevan marxilaisen opiskelijaliikkeen ratkaistaviksi. Alun alkaen ratkaisuyritykset suuntautuivat monitahoisesti. *Sosialistisen opintoneuvonta- ja tutkimuskeskuksen* perustaminen loi pohjan marxilaisen tutkimuksen organisoitumiselle. Tutkimuksen kohteeksi asettui valtiomonopolistisen kapitalismin kehityksen perusteiden selvittäminen, eikä yliopistoanalyysin kehittäminen näin ollen jatkunut (välittömästi) tällä suunnalla.

Opiskelijaliikkeen taistelun laajeneminen ja eteneminen pakotti toiminnallisen poliittisen linjan luomiseen. Näin opiskelijaliikettä kokoavan ohjelmallisen esityksen tarve näytti ilmeiseltä ja SOL suuntautui ohjelmalliseen työhön. Syntyi SOL:n toistaiseksi laajin ohjelmallinen asiakirja *Taisteluohjelma Suomen opiskelijoille* ja jokseenkin samoihin aikoihin sen kanssa *Musta kirja* opetuksen sisällön kritiikin välineenä. Taisteluohjelma oli kaikinpuolinen esitys opiskelijaliikkeen luonteesta ja tehtävistä kapitalistisessa Suomessa. Mustan kirjan tehtävänä puolestaan oli olla alkuna voimakkaammalle kamppailulle opetuksen sisällön demokratisoimiseksi.

Vaikka näitä asiakirjoja ei syntyväihteissaan käsitettykään marxilaisen tiedekritiikin tyhjentäviksi esityksiksi, on viittaus niihin paikallaan, sillä käytännössä SOL jäi vuosiksi niissä esitetyn tieteenkritiikin tasolle opintososiaalisista kysymyksistä käydyin taistelun saadessa opiskelijaliikkeessä yhä painotetumman merkityksen. Johdatus ruuteen yliopistoon teoksessa asetettujen kysymysten ääreen palattiin vasta tutkiminnuudistuksen vastaisen liikkeen kehittymisen myötä.

Vaikka Mustan kirjan ja Taisteluohjelman esitykset olivat hyvin eritasoisia oli niiden opetuksen sisältöön suuntaaman kritiikin tapa melko samankaltainen. Karkeasti tiivistäen porvarillisen korkeakoulun opetus nähtiin epätieteellisenä, porvariston luokkaintressejä palvelevana; sen tilalle oli asetettava todella tieteellinen (so. marxilais-leniniläinen ja porvarillisen tieteen parhaita traditioita edustava), rauhaa ja kansojen välistä ystävyyttä, demokratiaa ja yhteiskunnallista edistystä sekä työväenluokan etuja palveleva opetus ja tutkimus.

Mustan kirjan metodi oli varsin yksinkertainen. Se luonnehti porvarillisen ideologian ytimeksi antikomunismiin, neuvostovastaisuuden ja yhteiskunnallisen edistyksen lainmukaisen välttämättömyyden kiistämisen. Tämän jälkeen osoitettiin lukuisin esimerkein – oppikirjoista poimituin irrallisin lausein – näiden elementtien esiintyminen opetuksessa. Näin pystyttiin toki merkittäviin näyttöihin siitä, että tieteellisen puolueettomuuden nimissä esiintyvä porvarillinen opettajakuntamme ei ollut poliittisesti niin viatonta kuin porvarillinen julkisuus antoi ymmärtää. Mutta itse opetuksen sisällöllistä perustaa näin ei tavoitettu, tuskin edes porvarillista ideologiaa.¹

Taisteluohjelma muotoili porvarillisen tieteen kritiikin määreet teoreettisesti jäsentyneemmällä tavalla ja pyrki hieman selkeämmin hahmottamaan vaihtoehtoakin oppisisällöille. Taisteluohjelmassa esitetty ”epätieteellisen opetuksen” kritiikki tiivistyi sen seuraavien yleispiirteiden luonnehdintaan:

1. Todellisuuden anti-intellektuaalinen sivuuttaminen nojaamalla myytteihin ja uskomuksiin,
2. objektiivisen todellisuuden ja objektiiviseen totuuteen pyrkimisen kieltäminen mahdottomana,
3. ilmiöiden keskinäisen riippuvuuden ja vuorovaikutuksen kieltäminen, olennaisten rakenteiden hukuttaminen irrallisiin faktoihin,
4. ilmiöiden irrottaminen kehitysprosessistaan,
5. arvojen ja tosiasioiden mekaaninen irrottaminen toisistaan,
6. tieteen moraalisen ja poliittisen vastuun kieltäminen, opetuksen ja tutkimuksen sisällön määrääminen ’tieteen sisäisistä kriteereistä’ käsin (ks. Taisteluohjelma, ss. 133–134).

Kritikoidun tieteen tilalle asetettiin marxismi-leninismiin ja erityisesti sosialististen maiden tieteen puolustaminen ja vaatimus demokraattisesta tutkiminnuudistuksesta.²

Taisteluojelma muotoili siis selkeästi porvarillisen tieteen maailmankatsomuksellisen kritiikin ja marxismin puolustamiseen vaatimuksen. Mutta ohjelman sisäistä ristiriitaisuutta – ja senhetkisen yliopistoanalyysin keskeneräisyyttä – kuvaa se, että samanaikaisesti asetettiin varauksetta tukemaan tulossa ollutta FYTT-mietintöä ja tutkinnonuudistusta demokraattisena reformina, jonka edistäminen nähtiin opiskelijaliikkeen keskeisenä tehtävänä. Opetuksen sisällöstä käytävä kamppailu jäi näin irralliseksi ideologisen taistelun tehtäväksi – sen yhteyttä tieteen sisäiseen kehitykseen sekä koulutus- ja tiedepoliittikaan ei onnistuttu hahmotamaan. Mahdollisesti tämä oli osaltaan vaikuttamassa siihen, että kun hallinnonuudistustaistelut alkoivat laantua nousi opiskelijoiden sosiaalikkamppailu hallitsevaksi teemaksi SOL:n toiminnassa ja korkeakouluanalyysin kehittäminen pysähtyi joksikin vuosiksi. Tässä vaiheessa selväksi muodostuneella marxilaisen tutkija- ja opiskelijaliikkeen eriytymiskehityksellä oli varmasti myös vaikutuksensa kehitykseen.

SOL:n sisällä toki käytiin voimakastakin keskustelua koulutuspolitiikan linjasta ja ensimmäiset kriittiset huomaukset tutkinnonuudistuksesta voitiin lukea jo -75 Soihdusta, mutta pitkään aikaan tämä kritiikki ei välittynyt SOL:n poliittiseen kokonaislinjaan. Opetuksen sisällöstä käytävä taistelu noudatti kahta eri logiikkaa samanaikaisesti – toisaalla oli porvarillisen ideologian kritiikki, toisaalla sopeutuminen valtiomonopolistiseen tutkintoreformiin. Joksikin aikaa jälkimmäinen logiikka muodostui hallitsevaksi, vaikka SOL sitten myöhemmin olikin ensimmäinen poliittinen opiskelijajärjestö, joka havaitsi mihin tutkinnonuudistus on johtamassa.³

II

Tutkinnonuudistus sai tunnetusti vastaliikkeensä ns. *sivistysyliopistoliikkeen* muodossa. Jyväskylässä tutkinnonuudistuksen vastainen liike oli voimakasta jo SOL:n koulutuspoliittisen ohjelman hyväksymisen aikaan (-77). Tässä ohjelmassa tutkinnonuudistuksen kritiikki oli vielä puolinaista huolimatta SOL:ssa käydystä kriittisestä keskustelusta.

Sivistysyliopistoliike haki kritiikkinsä ainekset aivan eri suunnalta kuin mitä SOL ja Taisteluohjelma olivat tehneet. Palattiin vanhaan sivistysidealiin, *klassiseen yliopistoajatukseen, Humboldtiin, Kantiin, Snellmaniin*. Keskiöön nousi nyt tieteen sisäinen maailma, sivistys.

Kapitalismin todellisuutta vastaan asetettiin uhmakkaasti nousevan porvariston ihanteet, jotka olivat käyneet yhteensopimattomiksi läpikapitalisoituvan ja valtiollistuvan todellisuuden kanssa. Kritiikki ei nojannut näihin tai noihin "tieteelle ulkoisiin" luokkaetuihin, vaan sivistyksen itsensä vaatimuksiin. Vastakkain asettuivat yhteiskunnan ulkoisille normeille antautuva tekninen rationaalisuus ja itseymmärrykseen tähtäävä aito sivistysprosessi. Tiedettä tarkasteltiin vain tieteen itsensä ja sitä omaksuvan subjektin kannalta. Vallankumouksellista ei ollut yliopiston ulkopuolisten intressien tai etuvaateiden puolustaminen, vaan vallitsevan todellisuuden kyseenalaistaminen. Etutöiminnan sijaan astui kriittiseksi subjektiksi kasvaminen.

Eräs keskeisimpiä sivistysyliopistoliikkeen taustalla olevia kriittisen filosofisen ajattelun kehityksen kirjauksia on *Juntusen ja Mehtosen* teos *Ihmistieteiden filosofiset perusteet*. Siinä kiteytettiin filosofisella tasolla sivistysyliopistokeskustelulle oleellinen vastakkai-

ssuus: kriittisyys-tekniinen rationaalisuus seuraavasti. Toisaalla on olemassa positivistinen filosofia ja sitä vastaava sosiaalitekniologia, jota luonnehtii 1. matemaattisen täsmällisyyden ideaali, 2. metodologinen monismi ja 3. arvoarvostelmien rationaalisuuden kieltäminen. Toisaalla *sekä* marxismi *että* fenomenologia, sillä ne ovat omaksuneet ja "kriittisesti säilyttäneet sen erityisen uutuuden, jonka saksalainen klassinen idealismi on tuonut filosofiaan" (ks. ss. 116 ja 154). Teoksen loppukappaleessa tiivistyy upeasti sivistysyliopistoliikkeen tunnus: *sivistys tai barbaria!* "Filosofialta ja kaikelta tieteeltä voidaan edellyttää, että sillä on käytännöllistä merkitystä. Mutta tätä käytännöllisyyttä ei saa kaventaa ulkoisten päämäärien kriittikötömaan toteuttamiseen. Ihmistieteiden asemasta on lupa ajatella saksalaisen idealismin hengessä, että niiden keskeisenä tehtävänä on sivistyksen luominen, ylläpitäminen ja uudistaminen. Sivistyksen tärkeä elementti on kritiikki. Sanoa, että sellainen tehtävä on vanhentunut ja epäajankasainen, on samaa kuin sanoa, että sivistys on käynyt turhaksi, so. avata ovet barbarialle" (emt. s. 154).⁴

Sivistysyliopistoliike korosti aivan oikein, että teoria – käytäntö – suhde on itse tieteiden sisäinen kysymys, jolla tasolla se on pystyttävä ratkaisemaan. Mutta kehittyessään tämä liike – sikäli kuin yhtenäisestä liikkeestä voidaan puhua – ei antanut koulutuspoliittisia vastauksia antamiinsa ongelmiin. Rajoittuessaan sivistystä omaksuvan yksilösubjektiin näkökulmaan liike ei onnistunut tarkastelemaan tutkinnonuudistuksen spesifiä historiallista yhteiskunnallisuutta. Jos SOL oli Taisteluoikeuden epäonnistunut tieteenkritiikin ja koulutuspolitiikan sisäisen yhteyden osoittamisessa, jäi tämä tehtävä pitkälti sivistysyliopistoliikkeeltäkin ratkaisematta. To-

sin päinvastaisella tavalla: koulutuspolitiikka sai väistyä "sivistyksen itsensä" ehtojen tieltä.

Viimeistään sivistysyliopistokeskustelun laajentuminen valtakunnalliseksi liikkeeksi tutkinnonuudistusta ja tutkintoasetuksia vastaan osoitti, että SOL oli pahasti laiminlyönyt korkeakoulukysymyksen teoreettisen kehittelyn. Niinpä sen nopea siirtyminen kritikoista kriittisimmäksi ei enää kaikkia vakuuttanutkaan. Joka tapauksessa tutkinnonuudistuskritiikkiin myötä vilkastui keskustelu SOL:ssa voimakkaasti ja vuoden -79 aikana tuotettiin joukko Punaisia Vihkoja ja muita edelleenkin ajankohtaisia puheenvuoroja teemasta Tiede, sivistyneistö, SOL. On kuitenkin syytä korostaa marxilaisen yliopistoanalyysin sekä koulutus- ja tiedepoliittisen keskustelun keskeneräisyyttä. Voimakkaan opiskelijoiden kamppailun kehittämiseksi tutkinnonuudistuksen, hallinnonuudistuksen ja opetuksen sisältökysymysten alueella ei riitä (satunnainen) poliittinen linjantähtäminen. Tässä jos missä nähdään teoreettisen työn merkitys poliittiselle taistelulle.

III

Jos sekä Taisteluoikeuden viitoittama että sivistysyliopistokeskustelun synnyttämä yliopisto- ja tiedekritiikki olivat riittämättömiä – niinkuin edellä on annettu varovaisesti ymmärtää – niin mistä sitten löytyvät pätevemmän kritiikin ainekset? Mikä olisi marxilaisen kritiikkimuodon erityispiirre mahdollisesti erotukseksi edellisistä?

Marxilta itseltään löytyvät molemmat yllä kuvatut kritiikin momentit. Porvarillisen yhteiskunnan *kritiikki työväenluokan eduista lähtien* sekä porvarillisen yhteiskunnan *normatiivinen kritiikki*.

Pääoman ensimmäisen kirjan toisen painoksen loppusanoissa Marx esittää tunnetun luonnehdintansa poliittisen taloustieteen kehityksestä: "Mikäli kansantaloustiede on porvarillista, ts. mikäli kapitalistinen järjestelmä käsitetään historiallisesti ohimenevän kehitystason asemesta yhteiskunnallisen tuotannon ehdottomaksi ja viimeiseksi muodoksi, tämä tiede voi pysyä tieteenä vain niin kauan kuin luokkataistelu pysyy latenttina tai esiintyy vain yksittäisinä ilmiöinä." Mutta luokkataistelun kärjistyminen "soitti kuolinkelloja tieteelliselle porvarilliselle talousopille. Nyt ei enää ollut kysymys siitä, oliko tuo tai tämä väite totta, vaan siitä, oliko se hyödyllinen vai vahingollinen pääomalle, mukava vai epä mukava, poliisijärjestyksen vastainen vai ei. Epäitsekään tutkimuksen sijaan tuli maksettu kynäsota, ennakkoluulottoman tutkimuksen sijaan paha omatunto ja tarkoituksellinen huonon asian puolustelu" (PO I, ss. 21–22). Ja porvarillisen taloustieteen arvostelun lähtökohdista Marx huomauttaa: "Sikäli kuin sellainen arvostelu yleensä edustaa jotakin luokkaa, se voi edustaa vain /.../proletariaattia" (s. 23).

Tämä Marxin kritiikin taso suuntautuu suoraan tieteen välitöntä ulkoista porvariston eduille alistamista vastaan. Ja tätä alistamista voidaan arvostella (myös) työväenluokan eduista lähtien. 70-luvun koulutuspoliittiset tapahtumat myös kertoivat, että tämä poliittinen alistaminen kapitalistisessa Suomessa on vakavaa todellisuutta. Muistetaan Pirkkalan jupakka, hyökkäykset METELIä vastaan ja TANDEMin vastainen ajojahti (ja muistettakoon *G. H. von Wrightin* sanat KTTS raportista "Esimerkki tutkimuksen harharetkistä"; "harvoin teoksen nimi vastaa niin hyvin sen sisältöä"). On siis todellakin korostettava tieteellisen toiminnan ja sen po-

liittisen itseanalyysin ykseyttä, niinkuin *Kari Toikka* huomautti Johdatuksessa uuteen yliopistoon.

Vastaavasti sivistysyliopistoliikkeen kritiikkimuoto – nykyisyyden kritiikki menneisyyden tai utooppisten arvojen kautta – voisi saada aineksensa Marxilta. Voidaanhan Marxilta löytää viittauksia "ihmisluontoon" ja "lajiolemukseen" joista ihminen tietyissä yhteiskunnallisissa oloissa vieraantuu. Ja kapitalismi-kritiikissään Marxilla on mukana myös kommunismi-ihanteensa, joka asettuu kapitalismin todellisuutta vastaan.

Mutta tässä ei ole kaikki – eikä vielä edes oleellinen. Itse porvarillisen tieteen sisäinen luonne välittää porvarillisen yhteiskunnan suhteet tutkimukseen ja opetukseen. Ja tämä sisäisen välittymisen mekanismi jää huomaamatta niin välittömistä luokkaeduista lähtevältä (tai instrumentaaliselta) kuin normatiiviseltakin ulkoiselta kritiikiltä. Mustan kirjan ja Taisteluohtelman onnistui kyllä osoittaa kuinka porvaristo alistaa ulkoisesti tiedettä. Ja sivistysyliopistokeskustelu osoitti aidon sivistyspyrkimyksen yhteensopimattomaksi läpikapitalisoituvan todellisuuden ahtaiden rajojen kanssa. Mutta tieteen kehityksen ja porvarillisen yhteiskunnan muotojen sisäinen välitys – porvarillisen ideologian ydin, jäi niiden kritiikin tuolle puolen.

IV

Marx ei suotta relativoinut kritiikkinessä luonnetta ("*Sikäli kuin sellainen arvostelu yleensä edustaa jotakin luokkaa...*"), sillä hänen metodinsa oli oleellisesti *immanenttia kritiikkiä*. Ts. se osoittaa kritikoitavan kohteen sisäisen liikkeen analyysin kautta tämän kohteen ristiriidat ja kriittiset pisteet. Näin porvarillisen taloustieteen kri-

tiikkikin oli Marxille niiden kapitalismin pintaa heijastavien *objektiivisten ajatusmuotojen kritiikkiä*, niiden ajatusmuotojen synnyn osoittamista, joihin poliittinen taloustiede rajoittui ja joiden vuoksi se kadotti samalla kapitalistisen yhteiskunnan kokonaisprosessin näköpiiristään. Tämän lähtökohdan – kapitalismin itsensä spontaanisti tuottamien ja rajoitetusti pätevien porvarillisten ajatusmuotojen kritiikin – puuttuminen teki Taisteluohjelman analyysistä keskeneräisiä ja sen puuttuminen sivistysyliopistokeskustelusta on tehnyt mahdolltomaksi käsitteellistää sivistyksen historiallisia ehtoja kapitalismissa.

Marxin kritiikin kulku oli se, että tutkimalla itse kapitalistisen yhteiskunnan suhteiden reaalin luonne, niiden nurinkääntyisyys, jolla on perustansa tavarantoiminnan ja työn kaksinaisuus, Marxille tuli mahdolliseksi osoittaa näitä suhteita vastaavan tajunnan rajoittuneisuus. Näin Marxin kritiikki oli sekä todellisuuden että sitä kuvaavan teorian kritiikkiä todellisuuden haltuunoton kautta. A. A. Sorokin luonnehtii tätä metodista seuraavasti: "Tämä näkemys arkitietoisuuden käsitysten teoreettisesta virheellisyydestä mutta käytännöllisestä paikkansapitävyydestä muodostaa perustan Marxille (so. dialektis-materiaaliselle logiikalle) ominaiselle erilaisten väärinkäsitysten kritiikille. Tiede ei kiellä yksinkertaisen välittömästi käytännöllisiä käsityksiä vaan "kumoaa" (aufheben) ne, so. säilyttää ne kriittisesti todellisuuden välittömän olemassaolon ilmauksina, todellisuutta koskevan kokonaiskäsityksen määrättynä momenttina. Marxille oli täysin vierasta sellainen kritiikki, joka yksinkertaisesti torjuu kulloinkin kyseessäolevaa kohdetta kritikoivat muut näkemykset (ainakin "mielettömät"), käsittelee virheellisiä käsityksiä puhtaan subjektiivisesti. *Marxilla kaisomusten kritiikki muuttuu*

*aina sen todellisuuden kritiikiksi, jonka ilmausta ne ovat, tätä todellisuutta koskevan konkreettis-tieteellisen ymmärryksen työstämiseksi.*⁵

Marxille siis porvarillisen tieteen kritiikki ei ollut vain tämän tieteen maailmankatsomuksellisten sitoumusten tai sen ulkoisen poliittisen alistamisen kritiikkiä, vaan tämän lisäksi Marx osoitti kuinka porvarillinen tiede sisäsyntyisesti ilmaisee spontaanisti itsessään porvarillisen yhteiskunnan suhteet. Näin käsitetyn Marxin kritiikin pohjalta osoitetaan em. Juntusen ja Mehtosen esittämä sosiaaliteknologiakritiikki ongelmalliseksi. Kapitalistisia suhteita ilmaisevan tieteen ei siis välttämättä tarvitse olla vain teknisen rationalisuuden määräämää positivismia. Yhtä lailla "pehmeät menetelmät", hermeneuttinen tai fenomenologinen metodologia voi uusintaa porvarilliset ajatusmuodot (esim. yksilön ja yhteiskunnan ulkoinen vastakkainasettaminen) ja toimia täten porvarillisen ideologian uusintajana. On varsin helppoa kuvitella mielessään esim. hermeneuttinen ja analyttinen psykologi, joka itsepäisesti redusoi kaikki asiakkaansa ongelmat tähän itseensä näkemättä näiden ongelmien taustalla olevaa yhteiskuntaa.⁶

Porvarillisen tieteen kritiikin lähtökohdan tulee siis olla immanenttinen – ei riitä tieteen maailmankatsomuksellisen-filosofisten sitoumusten osoittaminen sinänsä. Näin käsitellylle ideologiakritiikille asettuvat ankarat haasteet. Pätevää ideologiakritiikkiä on vasta, kun se rekonstruoi konkreetin tieteen synnyn ja kehityksen, osoittaa sen pätevyysrajat ja etenee samalla kritikoitavaa tiedettä pidemmälle. Porvarillisen tieteen kritiikki ja itse erityistieteen kehittäminen ovat tällöin ykseys (Holzkamp). Marxin metodin aito omaksuminen edellyttää samalla Marxin oman esityksen rajojen näkemistä. Marxin kri-

tiikkiä ei sellaisenaan voida ulottaa rajattomiin. Muuten voidaan juuttua Marxin esittämän kritiikin alituisen toistamiseen etenemättä itse todellisen kohteen analyysissa, voidaan yhä uudestaan kritikoita porvarillisen tieteen kätkettyjä ajatusmuotoja sanomatta mitään sen kohteesta⁷.

V

Marxille immanentti kritiikki ei ollut kuitenkaan vain porvarillisen tieteen sisäisen kudoksen osoittamista, pelkkää teoreettista kritiikkiä. Pääomassa ja sen esitöissä Marx tarkastelee tiedettä "yleisenä työnä" (PO III, 111) ja *tieteen erityistä yhteiskunnallista käyttötapaa kapitalismissa*⁸ *Lisäarvoteorioissa* Marx kirjoittaa: "Kapitalistin, joka käyttää konetta, ei tarvitse ymmärtää sitä. Mutta *koneessa* ilmenee realisoitunut tiede pääomana työlläistä vastaan. Ja itse asiassa ilmenevät nämä kaikki yhteiskunnalliseen työhön perustuvat tieteen, luonnonvoimien ja työn soveltamiset itse suuressa määrin vain työn riistämisen välineinä, välineinä lisätyön omaksumiseen..." (MEW 26.1. s. 367, käännös vapaasti omani). Tässä Marx siis ilmaisee kapitalismille luonteenomaisen tieteen käytön muodon, jossa ei ole kyse tieteen "ulkoisesta" alistamisesta vaan *tieteen tulosten käytön* spesifistä *kapitalistisesta muodosta*, ts. siitä että tieteen saavutukset ilmenevät pääoman tuotantovoimina, vieraana mahtina työläiselle työlläistä vastaan. Tieteen kritiikin on siis oltava myös tieteen kapitalistisen käytön kritiikkiä.

Itse asiassa tämä näkökulma on myös abstraktin sivistysidealin kritiikkiä. Kun tiedettä tarkastellaan vain sen "sisäisessä" (näennäisessä) liikkeessään, vain suhteessa tiedettä omaksumaan yksilösubjektiin ja tämän kehitykseen,

eikä suhteessa tieteen tuloksia käyttävään yhteiskuntaan, niin jää kokonaan näkemättä tieteen reaalin alistaminen pääomalle tieteellisen toiminnan lopputuloksena (riippumatta tiedettä tuottavan subjektin aikomuksista). Ja on huomattava, että sivistysneistöammattien palkkatyöläistyminen on eräs muoto tieteen muuttumisesta pääoman tuotantovoimaksi. Vaikka tieteellisen koulutuksen saanut kritikko olisikin pätevä pätevyitymään moniin erilaisiin ammatteihin, ei hän itse sanele ammattikäytäntönsä ehtoja ja rajoja vaan ne määrää pääoman logiikka.

VI

Tieteen yhteiskunnallisen käytön problematiikan kautta palaamme koulutus- ja tiedepolitiikkaan. Pääoman kannalta koulutuksella ja tieteellä on merkitystä kapitalistisessa tuotanto- ja uusintamisosuudessa ainakin kolmelta kannalta: 1. sovellettuna teknologiana työn tuottavuuden kohottamiseksi, 2. sopivien työvoimakvalifikaatioiden tuottamisena ja 3. sosiaalisaation ja integraation keinona vallitsevien yhteiskuntasuhteiden säilyttämiseksi.

Voimme yrittää luonnehtia porvarillisen valtion koulutus- ja tiedepolitiikkaa tätä jaottelua vastaavasti (ts. kyse on tieteen kokonaisu-yhteiskunnallisen käytön ohjauksesta porvarillisen valtion välittämänä). Karkeasti tiivistäen voi esittää seuraavia luonnehdintoja.

Tieteellis-teknisen kumouksen eteneminen asettaa pääoman uusintamiselle uudentyyppisiä vaatimuksia. Ns. yleisten tuotannon ehtojen luonne muuttuu. Yleisiin tuotannonehtoihin eivät kuulu enää vain "klassiset" infrastruktuurin osat (rautatiet, kanavat jne.), vaan itse tieteestä tulee yhä suuremmassa määrin yleinen tuotannonehto. Siksi

Valtion on suunnattava omalla toiminnallaan, ts. *tiedepolitiikalla* tiedettä niin, että se täyttää tämän yleisen tuotannonehdon vaatimuksen pääoman arvonlisäyksen kannalta oikealla tavalla. Näin syntyy valtiollinen tiedepolitiikka. Valtiollisen tiedepolitiikan luonne ilmenee mm. tutkimuksen suuntaamisena energia-, teknologia yms. kysymyksiin ja samalla koko tiedeinstituution ten-
 tienssinomaista kehittämistä tähän suuntaan. Suomessa tämä on ilmennyt kauppa- ja teollisuusministeriön alaisen tutkimuksen osuuden kasvua muun tutkimuksen rahoituksen polkiessa paikoillaan, ns. KOTURA-tutkimusta, WTT:n nopeaa kehitystä muihin tutkimuslaitoksiin verrattuna jne. (vrt. SYL:n, KATL:n ja KHL:n resurssiselitys -81).

Vastaavasti *tutkinnonuudistus* on määhtävissä koulutuspoliittisena reformina, jolla akateeminen työvoima "ammattillistetaan" pääoman ja kapitalistisen yhteiskunnan työnjaon kannalta relevanttiin muotoon. Tutkinnonuudistukseen sisältyvä opintoviikkojärjestelmä mahdollistaa opetuksen kurssimaittamisen, "tehostamisen" jne. jota kautta koulutuksen aikaa ja kustannuksia yrittetään laskea. Samalla tutkinnonuudistus on merkinnyt opetuksen sisällön valtiollisen sääntelyn voimistumista. Tätä kautta toteutuu myös kolmas näkökulma, opetuksen sisällön "sosiaali-
 teknologinen" määrittäminen.

Porvarillisen valtion tiede- ja koulutuspolitiikka yrittää ratkaista pääoman arvonlisäysprosessin ristiriitoja, mutta tosiasiaa nämä ristiriidat eivät lakkaa vaan ainoastaan uusintuvat uudella tasolla. Valtion toimenpiteet ovat vaihtoarvosuuntauneita, ts. niiden taustalla on pääoman arvonlisäysintressi. Tiede- ja koulutus pyritään suuntaamaan tätä intressiä palvelevaan suuntaan. Tieteellinen tutkimus ja koulutus

liittyy kuitenkin tavalla tai toisella aina myös konkreettisiin käyttöarvoihin. Näin valtion toiminta joutuu koskettamaan myös tieteen käyttöarvoja tuottavaan puoleen, vaikka pyrkiikin tekemään sen pääoman intressien määräämällä tavalla. Tähän porvarillisen valtion tiedepolitiikan "kaksinaisuuteen" juuri perustuikin periaatteellinen mahdollisuus demokraattisen koulutuspolitiikan strategiaan.⁹

Tieteen ja koulutuksen sisällöstä käytävän kamppailun perspektiivi liittyy tieteen käyttöarvosuuntautumisen voimistamiseen. Ideologikritiikille se merkitsee vaatimusta sen osoittamisesta kuinka porvarilliset ajatusmuodot välittyvät tieteessä, kuinka yhteiskunta näytetty tasavertaisten tavaranomistajien yhteiskuntana ja kuinka kapitalistiset yhteiskuntasuhteet "katoavat" porvarillisessa tieteessä.

Tieteen yhteiskunnallisen käytön suhteen asettuu kysymys siitä ketä tutkimus palvelee ja millä tavalla? Kehitetäänkö uutta teknologiaa vai työsuojelua jne? Eräs tässä yhteydessä esitetty ajatus on *tieteen ammattiyhdistysorientaation kehittäminen*. Toisaalla tähän ajatukseen sisältyy itse tieteen suuntautuminen "käyttöarvo" tutkimukseen, toisaalla sen perustana on näkemys siitä, että ay-liikkeen omallekin toiminnalle on tullut välttämättömäksi tieteen tulosten omaksuminen jo siitä yksinkertaisesta syystä, että kapitalisti ohjaa tuotantoa yhä tieteellisemmin menetelmien¹⁰.

Koulutuksen ammatillisten tavoitteiden suhteen asettuu kysymys kapean "ammattillisen" koulutuksen rajojen murtamisesta, tieteen saattamisesta koulutuksen perustaksi. Ammatillistamispyrkimykset tieteellisessä koulutuksessa muodostavat vaaran koulutuksen tiedepohjan murentamiselle. Mutta koulutuksen tieteellisyyttä ja ammattiin suun-

tautumista ei tule nähdä sovitamattomana ristiriitana. Päinvastoin: kapitalistisen työnjaon logiikan murtaminen nimenomaan edellyttää suuntautumista *demokraattisen ammattikäytännön strategiseen* kehittelyyn¹¹.

On kysyttävä miten itse ammatti liittyy kapitalististen suhteiden uusintamiseen tai ristiriitoihin (esim. lääkäripotilas -suhde, sairauksien yhteiskunnallisen taustan huomioiminen sekä koulutuksessa, tutkimuksessa että ammatissa jne), miten käydä demokraattista taistelua itse ammatista ja sen kehittämistä.

VII

Esitykseni lopuksi joitakin enemmän tai vähemmän avoimia kysymyksiä opetuksen sisällöstä käytävän kamppailun paikasta ja merkityksestä vallankumoukselliselle opiskelijaliikkeelle.

Tutkinnonuudistuskritiikki nosti erääksi keskeiseksi tunnukseksi ajatuksen *korkeakoulu- ja tiedeyhteisön autonomiasta*. Kun tieteen yhteiskunnallistuminen on objektiivinen tendensi, ei vaatimus täydellisestä autonomiasta voi olla muuta kuin utooppinen. Mutta tämä ei riitä argumentiksi autonomia-ajatusta vastaan. Kyse on siitä, *kuinka* tieteen yhteiskunnallistuminen tapahtuu. Jos valtion koulutus- ja tiedepolitiikka välittää tutkinnonuudistuksen, resurssien ohjailun jne. muodossa pääoman intressejä tutkimukseen ja opetukseen ja jos tutkinnonuudistus vielä merkitsee opetuksen sisällöllisen ohjailun voimistumista, on varmasti järkevää asettaa tätä kehitystä vastaan tieteen ja opetuksen autonomian vaatimus.

Mitä vapaampi tiedeyhteisö on ratkaisemaan itse tieteen kehitykseen liittyviä kysymyksiä, sitä suuremmat mahdollisuudet on viedä läpi ja toteuttaa

itse tutkimuksen ja opetuksen alueella kriittisiä projekteja, edistää kriittistä tutkimusta. Mutta autonomian käsitettäkin tulee problematisoida. Kysymys on nimenomaan tieteen ja opetuksen *sisällöllisen* kehityksen ehtojen luomisesta. Pelkkä *muodollinen* autonomia ei ole mikään tae tieteen sisällön demokraattisen orientaation synnylle. Tiedeyhteisön sisäinen päätöksenteko vaikuttaa luonnollisesti asiaan. Ilman tiede- ja korkeakoulu yhteisön sisäistä demokratiaa voi autonominen asema merkitä joissakin tapauksissa vain vulgaaritieteen koteloitamista vankkoihin asemiin tiedeyhteisön sisällä.

Edelleen: pääoman vaikutus välittyy tiedeyhteisöön muodollisen autonomiankin oloissa. Kapitalistiset ajatusmuodot estävät tämän välityksen havaitsemisen itse tieteen sisällä, siksi nämä ajatusmuodot onkin asetettava kritiikin alaisiksi. Itse työnjakoon, tutkimuskohteiden valintaan jne. liittyy kapitalistisen työnjaon ja yhteiskunnallisuuden ottaminen sellaisenaan. Ja vielä: kapitalistinen yhteiskunta rakentaa suoria kytkentöjä tieteen ja pääoman välille jatkuvasti tilaustutkimusten, "teollisuuden ja korkeakoulujen yhteistyön"¹² muodossa. Siksi autonomian onkin oltava autonomiaa riippuvuudesta pääomasta, pääomalle alistumisesta. Ilman porvarillisen tieteen ja tieteen kapitalistisen käytön kritiikkiä ja tieteen "käyttöarvo-orientaatiota" jää autonomia tyhjäksi tunnukseksi.

Koulutuspoliittisessa keskustelussamme mm. tämä ajatus tiedeyhteisön autonomian konkreettisesta toteutumisesta esim. tutkinnonuudistuksessa ja hallinnonuudistuksessa on jäänyt paljolti konkretisoimatta. SKDL:n poliittinen linja on parlamentaarisessa käytännössä ollut tutkinnonuudistuksen ja valtiollisen tiedepolitiikan edistämistä. Tutkinnonuudistus- ja hallinnonuudistus-

Kamppailujen heikentyminen ovat vai-
kuttaneet marxilaisen keskustelun hil-
jentymiseen. Kamppailu opetuksen si-
sällöstä edellyttää kuitenkin myös yli-
opistokäsityksemme syventämistä, mm.
autonomia-analyysin suhteen.

Toinen huomautukseni liittyy itse
opiskelijaliikkeen *luonnehdintaan*.
Mikä paikka on tieteenkriitikillä, kamp-
pailulla oppisisällöistä tai pyrkimysel-
llä "intellektuaaliseen itsetietoisuuteen"
opiskelijaliikkeessä. Linaan lyhyesti
Risto Heiskalaa, joka kirjoittaa:
"Opiskelijaliike on niiden ihmisten ko-
konaisuus, joista ollaan kouluttamassa
intellektuelleja työläisiä, mutta jotka
murtavat tämän rajan tullakseen intel-
lektuelleiksi." "Tällainen opiskelijaliike
ei koostu järjestöistä /.../ vaan opiske-
lelevista ihmisistä. Siihen eivät kuiten-
kaan kuulu kaikki opiskelevat ihmiset
vaan sen osaksi asettuminen on norma-
tiivinen valinta, jonka takana on intres-
sistä parempaan maailmaan kumpuava
syvä tyytymättömyys vallitsevaan todel-
lisuuteen. Nämä ihmiset ovat kriittisen
yhteiskunta-analyysin (tai kriittisten
yhteiskunta-analyysien) kantajia ja ke-
hittäjiä" (SYL julkaisu 3/81, *Tiede ja
tieteenkriittikki*, s. 3 ja 5).

Heiskala epäilemättä luonnehtii eräs-
tä opiskelijaliikkeen keskeistä moment-
tia, jonka unohtamisen seurauksista
edelläkin on puhuttu. Mutta itse opiske-
lijaliikkeen kokonaisuuden luonnehtii-
minen Heiskalan tapaan on mielestäni
kovin ongelmallista. Jos opiskelijaliike
on kriittisen yhteiskunta-analyysin kan-
taja ja kehittäjä, niin mikä on opiskelija-
liikkeen suhde tiedeyhteisöön? Tai jos
opiskelijaliikkeeseen kuuluvat vain
muoret intellektuellit, niin kuinka käy
"epäintellektuaaliselle" liikkeelle,
taistelulle rauhan puolesta, taistelulle
sosiaalisten etujen puolesta jne? Oma
käsitykseni korkeakoulu- ja tiedeyhteis-
ön paikasta ja tieteen asemasta kapita-

lismassa edellyttää laajempaa määritel-
mää. Opiskelijaliike joutuu paitsi kas-
vattamaan intellektuelleja, myös asetta-
maan kriittisesti kysymyksen opetuksen
ja tutkimuksen yhteiskunnallisista e-
hdoista, tieteen yhteiskunnallisesta käy-
töstä, ammattikäytännöstä jne. Ja nämä
ovat kysymyksiä, joissa tieteellinen kri-
tiikki ja arkinen päivänpolitiikka
"epäintellektuaalisissa" muodoissaan
leikkaavat toisiaan.

Opiskelijaliike on siis liikettä, joka
kamppailee paitsi kriittisen yhteiskunta-
analyysin tuomiseksi yliopistolle, myös
yhteiskunnan ja yliopiston demokraattis-
en kehityksen reaaliseksi edistämiseksi.
Tieteellisen (teoreettisen) ja poliittisen
kriitiikin ykseys näyttää minusta oi-
keammalta lähtökohdalta. Ja lopuksi
vielä lyhyesti opiskelijoiden ja työväen-
luokan taistelun yhteydestä toisiinsa.
*Opiskelijoiden ja sivistyneistön luokka-
liitto työväenluokan kanssa* voidaan
perustella mm. *yhteisillä intresseillä*,
etujen samansuuntaisuudella. Edelleen
opiskelijaliikkeen kannalta keskeinen
poliittinen perustelu on se, että opiskeli-
jaliike ei yksin pysty luomaan riittävää
poliittista voimaa kamppaillakseen etu-
jensa puolesta. Siksi sen on luotava
strategia, jossa se taistelee eduistaan *työ-
väenluokan rinnalla*. Mutta tämä argu-
mentaatio ei ulotu vielä koskemaan itse
opiskelukäytäntöä ja sivistyneistön tule-
vaa ammatillista käytäntöä, niiden sisäl-
töjä. Juuri "porvarillisen tieteen" kri-
tiikki ja sille perustuvat demokraattisen
ammattikäytännön hahmotelmat osoit-
tavat opiskelun ja tulevan ammatin si-
säisen kytkennän kapitalistiseen yhteis-
kuntaan, sen ajatusmuotoihin ja työnja-
koon.

Näin tämä kriittinen lähtökohta avaa
näköalan sekä sivistyneistön oman ase-
man muuttamiseen, että sen toiminnan
kytkemiseen työväenluokan kamppai-
luun. Siksi taistelu opetuksen sisällöstä

ja vastaava tieteenkritiikki ei saa jäädä vain tutkijoiden harrastukseksi, vaan sillä tulee olla keskeinen osa opiskelijaliikkeen kamppailussa. Samalla marxilainen tieteenkritiikki itsessään on syvässä mielessä sivistyneistön ja työväenluokan *luokkaliiton toteuttamista*. Tätä kritiikkiä vastaavan koulutuspoliittisen käytännön luomiseksi opiskelijaliikkeelle asettuu jatkuvana tehtävänä teoreettinen keskustelu itse tieteestä ja korkeakoululaitoksen luonteesta.

VIITTEET:

1. *Mustan kirjan* laadintaan osallistui suuri joukko opiskelijoita eri korkeakoulujen laitosten opintovaatimusten kritiikin ja arvioinnin kautta. Mustan kirjan sisältämät arviot opetuksesta jäivät kuitenkin hyvin alustaviksi ja pinnallisiksi eikä opinalatyö saanut sille kuuluvaa jatkoa.

2. *Taisteluohtelman* kirjoittamisen taustalla olleesta koulutuspoliittisesta työskentelystä ks. esim. Yrjö Engeström: SOL:n lähiajan tehtävät taistelussa demokraattisen tutkinnonuudistuksen puolesta, *Soihu* 2/72. Yrjö Engeström, Reijo Miettinen, Juhani Solantaus: Korkeakoulukamppailun peruskysymykset I ja II, *Soihu* 4/72 ja 5/72.

3. Ks. Matti Reinikainen: Kamppailu tutkinnonuudistuksen suunnasta, *Soihu* 3/75.

SOL:n keskushallituksen keväällä -76 hyväksymän koulutuspoliittisen aineiston ja siihen liittyvän koulutuspoliittisen muistion (Matti Reinikainen) linja oli jo selkeästi tutkinnonuudistuksen vastainen. SOL:n käytännön toiminnassa tämä linja ei kuitenkaan noussut vielä näkyvästi esiin.

4. Sivistysyliopistoliikkeen taustalla olevia filosofisia ajatuksia kuvasi ehkä selkeimmin jyväskeiläinen *Genesis* lehti, ks. esim. *Genesis* 1 - 3. ks. lisäksi Tapani Kaakkuriniemen katsaus sivistysyliopistoliikkeen kehitykseen *Paradoksi IV* ja arvio *Genesis*-lehdestä *Soihu* 3/80 5. Teoksessa *Geschichte der marxistischen Dialektik - von der Entstehung des Marxismus bis zur Leninschen Etappe*. Dietz, Berlin, 1975 s. 259, käännös ja alleviivaus minun.

6. vrt. Hannu Hartikainen: Sosiologia ja siaaliteknologia. *Tiede & Edistys* 4/80.

7. Ks. Klaus Holzkamp: *Gesellschaftlichkeit des Individuums*. Pahl-Rugenstein, Köln, 1978.

8. Marxilaisesta tiedekeskustelusta ks. esim. Reinhard Mocek: *Gedanken über Wissenschaft*, Dietz, Berlin, 1980.

9. Joachim Hirsch: *Staatsapparat und Reproduktion des Kapitals*, Edition Suhrkamp, Frankfurt/Main, 1974 on perusteellinen katsaus porvarillisen valtion tiedepolitiikkaan.

10. Ammattiyhdistysorientoituneen tieteen käsitettä ei tule sekoittaa Liittotasavallan opiskelijaliikkeen "ammattiyhdistysorientoitunut politiikka" käsitteeseen, joka korostaa hyvin pitkälti etutaistelun merkitystä opiskelijaliikkeelle Ammattiyhdistysorientoituneesta tieteestä ja ay-liikkeestä ja tutkimuksesta käydystä keskustelusta *Frigga Haug: Thesen über gewerkschaftsorientierte Wissenschaft, Das Argument* 112/78, *Tiede & Edistys* 3/80 (H. O. Vetter, Kari Lilja, Kimmo Kevätsalo, Jeddi Hasan), Juhana Vartiainen: Ayliike ja tietellinen tutkimus, *Sosialistinen politiikka* 1/81.

11. Demokraattisesta ammattikäytännöstä käydystä keskustelusta mm. Kari Toikka: Opiskelijat sivistyneistönä - opiskelijaliikkeen strategian perusteista, *Soihu* 5-6/79, Yrjö Engeström & Kari Toikka: Demokraattinen ammattikäytäntö SKP:n sivistyneistöstrategiana, *Soihu* 1/81.

12. Esim. Erkki Soini: Voimatekijäksi teollisuuden ja korkeakoulujen yhteistyö. *HS. Alakerta* 23. 2.-81.

Ranskan presidentinvaalien taustaa

A. KUORJAVTSEV

Presidentin ja kansalliskokouksen vaaleista alkoi uusi vaihe Ranskan historiassa. Pidettyään lähes 25 vuotta valtaa käsissään porvarilliset puolueet kärsivät tappion ja joutuivat oppositioon.

Waalien edellä

Ennen vaaleja pahin ongelma oli talouskriisin kärjistyminen, mikä alensi kansan elintaso. Vuodesta vuoteen hidastui reaalityulojen kasvu pudoten hallituksen tilaston mukaan vuonna 1980 0,8 prosenttiin.¹ Työttömien määrä kasvoi vuosina 1974–1980 nelinkertaiseksi ja vuoden -80 lopulla se oli virallisten tietojen mukaan yli 1,6 miljoonaa eli 7,3 % työvoimasta.² Vaikka Ranskan tilanne ei muihin kapitalistisiin maihin verrattuna ollut läheskään dramaattisin, piti väestön enemmistö perustellusti itseään uhrina, joka joutuu maksamaan kriisin seuraukset. Varsinkin kun tulokerot edelleenkin pysyivät erittäin suurina: vähätuloisimman kymmenen prosentin ja hyvin toimeen tulevan vähätlukuisen eliitin omaisuuden suhde on 1:1 000³.

Hallitsevat piirit eivät kyenneet rat-

kaisemaan Ranskan talouden perusongelmia. Vuodesta 1976 lähtien R. Barren hallituksen toteuttama "ankaran talouden" politiikka johti elintason jädymtämiseen, mutta ei tuottanut toivottua tulosta – investointien kasvua ja täystyöllisyyttä. Tuotannon nopea vähentäminen niiden mittojen mukaan, jotka saneli kansainvälinen kilpailu sai rappeutumaan kokonaiset kansantalouden alat, johti työttömien armeijan suurentumiseen. Myös hallitsevien luokkien sosiaalipoliittinen linja koveni.

Virallinen propaganda pyrki kaikin tavoin vahvistamaan työtätekevien keskuudessa ajatusta kriisin kohtalonomaisuudesta, sen sosiaalis-taloudellisten seurausten väistämättömyydestä, käytökelpoisen vaihtoehdon puuttumisesta hallituksen politiikalle. Suunnitelmat rakennettiin sen varaan, että pitkä lamakausi on saanut kansan passiiviseksi ja sen seurauksena vastaanottavaiseksi kyiseiselle ajatukselle. Kriisi todella voimisti tietyn väestönosan keskuudessa toivottomuutta ja apatiaa, synnytti pyr-

* Artikkelin on kääntänyt Liisa Viitanen MEIMO 10/1981 lehdestä.

kimystä rajoittua henkilökohtaisten etujen ajamiseen. Lakkotaistelujen jossain määrin liennettyä vuoden 1978 jälkeen saattoi tuntua, että propagandaoperaatio johti tuloksiin. Mutta erotukseksi muista pitkälle kehittyneistä kapitalistisista maista (USA, Englanti) Ranskan pitkät vasemmistolaiset perinteet tekivät mahdolltomaksi jyrkän käänteen oikealle.

Vaalien lähestyessä se epävarmuus huomisesta, jota hallituspiirit olivat pyrkinneet käyttämään työtätekevien painostamiseen, muuttui yhä selvemmin epäluottamukseksi hallituksen sosiaali- ja talouspolitiikkaa kohtaan. Kävi ilmi, että ranskalaiset olivat huolissaan ennen kaikkea työttömyydestä, jonka jatkuva kasvu riisti työttömien lisäksi myös toistaiseksi työssä käyviltä varmuuden turvatusta tulevaisuudesta. Vieraantuneisuus, perinteisten sosiaalisten sieteen katkeaminen, narkomania ja rikollisuus kasvoivat kriisin myötä ja myrkyttivät monien miljoonien ihmisten jokapäiväistä elämää ja ne koettiin uhkaksi koko yhteiskunnalle ja jokaiselle sen jäsenelle. Vyön kiristämispolitiikan vastustamisen myötä levisivät pyrkimykset yhteiskunnallisiin muutoksiin, kuten sosiologiset tutkimukset osoittivat.

Halun muutoksiin synnyttivät sekä nykyhetken erityispiirteiden että pitempiaikaisten rakennemuutosprosessien uudenlainen tulkinta poliittisessa tietoisuudessa. Ranskassa alkoi muita johtavia kapitalistisia maita myöhemmin nopea teollistumiskehitys. Maan talous rekonstruointiin perinpohjin sodan jälkeen, ja sitä seurasi pääoman keskittyminen kansantalouden kaikilla aloilla. Talonpoikien, käsityöläisten, pienten ja keski suurten yritysten perikadon myötä kasvoi palkkatyöläisten määrä. Heitä on nykyisin 4/5 väestöstä. Yhä useampi yrittäjä joutui kapitalistisen riiston koh-

teeksi, mikä puolestaan laajensi entestään luokkavastakohtaisuuksia.

Samanaikaisesti pieneni niiden ideologisten rakennelmien vaikutus, jotka turvasivat ranskalaisen porvariston aatteellisen ylivoiman yhteiskunnassa. Muutokset yhteiskunnan rakenteessa ja joukkojen tietoisuudessa valmistivat maaperää vasemmistovoimien vaikutuksen kasvuille. Viime vuosien vaalien tulokset todistavat poliittisen elämän akselin siirtyneen vasemmalle ja oikeisto- ja vasemmistopuolueiden välille syntyneen lähes tasapainon. Ranskalaisen tarkkailijoiden mukaan maassa muodostui "sosiologinen vasemmistoenemmistö" 1970-luvun lopussa⁴.

Vaalikamppailuun ja vaalien tulokseen löi näkyvän leimansa tärkeimpien poliittisten puolueiden välisten suhteiden muuttuminen. Viidennen tasavallan vaalimekanismiin vaikutti pitkään keskihakuistendenssi, joka kannusti poliittisia voimia yhdistymään kahden navan ympärille, demokraattisen vasemmistolaisen ja porvarillisen oikeistolaisen. Mutta viime vuosina on selvästi havaittu myös keskipakaisuusvoiman vaikutus. Jotkut tutkijat ovat esittäneet oletuksen, että Ranskalle tyypillinen kaksinapaisuus vähitellen muuttuu järjestelmäksi, jossa on useita poliittisen veto voiman keskuksia⁵.

Kahden porvarillisen puolueen – Pariisin kaupunginjohtajan ja entisen pääministerin Jacques Chirac'in johtaman gaullistisen puolueen (UNR) ja helmikuussa 1978 presidentti Valéry Giscard d'Estaing'in suojeluksessa perustetun UDF:n muodostamaan hallituksenemmistöön oli tullut syviä säröjä. Ryhmillä on yhteiset luokkaedut, mutta hyvinkin erilaiset käsitykset maan tulevan kehityksen suunnasta ja keinoista, joilla saavutetaan sosiaalitaloudellinen stabiilisuus ja oikeiston tuen laajeneminen äänestäjien keskuudessa.

Oikeistokeskustalaisen UDF:n ideologit tulkitivat omalla tavallaan Ranskan yhteiskunnassa tapahtuneita rakennemuutoksia. Heidän mielestään tieteellisen teknisen kumouksen seurauksena on muodostunut "ääriviivaton keskustaryhmä", jonka he katsoivat olevan hallitus-enemmistön pääreservi. Laajasti mainostettu "reformien strategia", jonka Giscard d'Estaing hyväksyi heti tuluaan valituksi presidentiksi 1974, oli tarkoitettu houkuttelemaan juuri tähän ryhmään kuuluvia. Puolueen teoreetikkojen mukaan tunnukseksi otettu "edistysellinen liberaalinen yhteiskunta" vastasi monien yhteiskuntaryhmien toiveita, suurporvaristosta uusiin keski-ryhmiin.

UNR:n johtajat suhtautuivat epäluovaisesti kumppaniensa linjaan, jonka toteuttaminen merkitsi gaullistien työntämistä poliittisen näyttämön äärimmäiseen oikeaan laitaan ja sen seurauksena heidän vaikutuksensa vähenemistä maassa. Tätä linjaa vastaan UNR hyväksyi joukon aatteellisia-propagandistisia kannanottoja, jotka tukivat ennen kaikkea sitä kansallisen porvariston ryhmää, joka on heikosti sidoksissa maailmanmarkkinoiden kanssa, ja vieläkin monilukuista pienomistajien ryhmää.

Myöhemmin "reformien strategian" tielle kohosi monia karikoita. Taloudellisen tilanteen heikentyminen, maallisen porvarillisen reformismin rajoittuneisuus ja pelko astua konservatiivisemmin ajattelevien äänestäjien varjoille kavensivat jyrkästi yhteiskunnallisen manöveroinnin mahdollisuuksia. Toteutettuaan vuosina 1974-1976 sarjan vähäisiä ja jo kauan päiväjärjestyksessä olleita rakennemuutoksia ähtääviä toimenpiteitä jäi ranskalaisen valitologin mukaan rakennemuutosten toinen sarja tulematta, koska se törmäsi vastakkaisiin etuihin (niiden piti koskea

verotusta, yritysten rakennetta, alueellista itsehallintoa, - AK.)⁶ Koska vakauttamisohjelman toteuttaminen liittämällä hallitsevaan enemmistöön vasemmisto-opposition "reunaryhmittymät" riippui ilmassa, presidentin ja hänen puolueensa oli nämä päämäärät saavuttaakseen pakko turvautua traditionaalisempiin menetelmiin. Tämän vuoksi nostettiin uudelleen esiin jo lähes unohdettu gaullistien idea työläisten osallistumisesta yrityksen omistamiseen ja johtamiseen ja tehtiin sisäpoliittisia aloitteita, jotka selvästi jatkoivat de Gaullen linjaa.

Tämä käänne, jonka UNR tuomitsi yritykseksi kaapata sen tunnukset, lisäsi jännitystä oikeistokeskustalaisen koalition jäsenten välisissä suhteissa. UNR voimisti hyökkäyksiä hallituksen talouspolitiikkaa vastaan. Niinpä esimerkiksi gaullistien edustajat kieltäytyivät mielenosoituksellisesti äänestämästä parlamentin hyväksyttäväksi esitetyn talousarvion puolesta, mikä johti hallitus-enemmistön hajoamisen partaalle. Tämän tyyliin tekoihin UNR:n sai paitsi erimielisyydet UDF:n kanssa, myös puolueiden välinen taistelu vaikutusvallasta hallituksessa ja huoli gaullistisen liikkeen kohtalosta. Sehän joutui lähes kyseenalaiseksi Euroopan parlamentin vaaleissa koetun tappion jälkeen 1979.

Vasemmiston kärsittyä tappion vuoden 1978 parlamenttivaaleissa mutkistuivat myös johtavien oppositiopuolueiden väliset suhteet.

Toukokuussa 1979 pidetyssä 23:nnes- sa edustajakokouksessa RKP totesi, että vasemmiston yhteisen ohjelman toteuttamiseksi käyty kamppailu vuosina 1972-1977 tuotti positiivisia tuloksia. Antikapitalististen reformien välttämättömyys alettiin ymmärtää paremmin työtekevien keskuudessa. Mutta liitos- ta ei tullut niiden tehokasta toteuttamis-

välinnä. "Yhteisen ohjelman puitteissa liittoa virheellisesti pidettiin ennen kaikkea ylätasoin liittona ja sillä oli tietty demobilisoiva vaikutus" ⁷. 23:nnessa edustajakokouksessa otettu linja demokraattisten voimien yhtenäisyyttä kohti ei periaatteessa sulje pois mahdollisuutta solmia uusia poliittisia sopimuksia muiden vasemmistopuolueiden kanssa, mutta samalla se siirsi painopisteen työläisten joukkoesiintymisien organisoimiseen konkreettisten päämäärien saavuttamiseksi ja uuden laajan demokraattisen liiton luomiseen tälle kestäväälle pohjalle "alhaalta käsin".

Sosialistisen puolueen sisällä voimistui erimielisyys eri suuntausten välillä, mikä ilmeni myös puoluekokouksessa huhtikuussa 1979 sekä ennen uuden ohjelman "Sosialistinen projekti" hyväksymistä vuoden 1980 alussa käydyssä kiivaassa väittelyssä ⁸.

Ohjelman uudistamisen yhteydessä Mitterrandin johtama puolueen johto lähestyi jälleen vasemmistosiipeä. Saman aikaisesti muutamien puolueen johtajien julistama pyrkimys eroavuuteen RKP:stä herätti levottomuutta kommunisteissa ja kaikissa työtekevisissä, jotka vilpittömästi halusivat lujittaa työväenliikkeen yhtenäisyyttä.

Vaikka sosialistit ja kommunistit olivat päässeet yksimielisyyteen monissa maan yhteiskunnallis-taloudellisista tilannetta koskeissa kysymyksissä, oli puolueiden välille jäänyt vielä erimielisyyksiäkin, erityisesti niiden muutosten laajuudesta, joilla oli tarkoitus luoda edellytykset kriisin ratkaisemiselle. Viime vuosina syveni erimielisyys myös kansainvälisen tilanteen arvioinnissa.

Tällaisessa monimutkaisessa taloudellisessa ja yhteiskunnallis-poliittisessa tilanteessa Ranska lähestyi presidentin vaaleja, joiden ensimmäisen kierroksen oli määrä olla 26. 4. 1981.

Keskeisinä sosiaalitaloudelliset ongelmat

Presidentin vaaleja sanotaan oikeutusti Ranskan poliittisen elämän "hermokeskukseksi". Viidennen tasavallan perustuslaki antaa presidentille, joka valitaan yleisillä välittömillä vaaleilla seitsemäksi vuodeksi, hyvin laajat valtuudet ja suo hänelle avainaseman hallitusjärjestelmässä.

64:stä halukkaasta hyväksyttiin vaaleihin virallisiksi ehdokkaiksi vain ne kymmenen, jotka pystyivät esittämään perustuslakivaliokunnalle vaadittavat 500 valitsijan suositukset vähintään 30 departementista. Kuusi ehdokasta lehdistö leimasi heti "mitättömiksi ehdokkaiksi" vastoin heidän protestiaan. Edustaen joko pieniä poliittisia ryhmitymiä tai esiintyessään omissa nimissään he pyrkivät käyttämään kampanjaa ennen kaikkea propagandakeinona.

Tärkeimpiä olivat ne ehdokkaat, joiden takana olivat maan johtavat puolueet: Sosialistisen puolueen pääsihteeri Francois Mitterrand, UNR:n puheenjohtaja Jacques Chirac, RKP:n pääsihteeri Georges Marchais ja viimeisenä ehdokkaaksi asettunut vallassa ollut presidentti Valéry Giscard d'Estaing, jota tuki UDF. Ensimmäistä kertaa presidentin vaaleissa jokaisella tärkeimmällä poliittisella puolueella oli oma ehdokkaansa.

Tämänkertainen vaalikamppailu oli toisessakin mielessä epätavallinen. Kuten ennenkin keskusteltaessa maan korkeimman paikan täyttämisestä keskusteluun nousi laaja ryhmä kysymyksiä, jotka koskivat sisä- ja ulkopoliittikan eri aspektoja. Huomio kiinnitettiin nykyisen kansainvälisen tilanteen analyysiin, Ranskan rooliin maailmassa, poliittisten instituuttien toiminnan luonteeseen jne. Mutta koskaan aikaisemmin presi-

dentin vaalikampanjassa ei ollut niin selvää hallitsevaa teemaa, joksi maassa syntyneessä tilanteessa nousivat taloudelliset ongelmat ja niiden joukosta työttömyys.

Tilanteen epätavallisuus oli myös siinä, että ehdokkaiden joukossa oli maan istuva presidentti. Se antoi hänen kilpailijoilleen mahdollisuuden laajasti kritisoida seitsemän vuotta kestäneen kauden tuloksia, ja sen vuoksi Giscard d'Estaing pakostakin joutui puolustusl kannalle. Aluksi hän yritti mahdollisimman kauan välttää aktiivista depantia ppystyellen "puolueitten yläpuolella", ja myöhemmin luovuttuaan tästä erityis-asemansa tarjoamasta suojasta hän pyrki esittämään valtakautensa talouskehityksen mahdollisimman myönteisessä valossa. Hän luonnehti puheissaan Ranskaa "Japanin ohella läntisen maailman dynaamisimmaksi kansaksi", erityisesti hän korosti yksittäisten teollisuuden alojen saavutuksia ja energiaohjelman menestystä. Hän painotti myös valtion talouden suhteellisen vakaata tilannetta, frangin vakautta ja tiettyjen väestöryhmien auttamiseksi suoritettuja toimenpiteitä. Mutta vaalikampanjan väittelyjen tärkeimmiksi kysymyksiksi nousivat muut yhteiskunnallisesti tärkeät ongelmat, ennen kaikkea työllisyys. Tältä kannalta katsoen kauden tulokset näyttivät hyvin heikoilta.

Esitellessään maaliskuun lopussa Ekspress-lehden haastattelussa suunnitelmaansa työttömyyden vähentämiseksi Giscard ryhtyi vastahyökkäykseen. Ammattikoulutuksen täydentämisellä, siirtotyöläisten kannustamisella maasta muuttamiseen, iäkkäiden työläisten eläkkeelle siirtymisellä, puolipäiväisten työpaikkojen lisäämisellä jne. oli tarkoitua vapauttaa vuoteen 1988 mennessä lähes miljoona työpaikkaa nuorille. Presidentin kilpailijoiden mielestä tämä projekti oli hyvin rajoittunut, eikä siinä

ollut mitään uutta. Se jopa perustui hyvin elementaarisin laskelmiin: ensimmäisen kerran presidentin vaaleissa äänesti suuri joukko 18–21 vuotiaita nuoria. Tämä ohjelma oli suora jatko sille talousohjelmalle, joka oli jo ehtinyt menettää kannatustaan kansan keskuudessa, ja sillä tuskin oli mainittavaa propaganda-arvoa. Le Monde vertasi sitä "viimeiseksi patruunaksi tyhjäksi ammutusta lippaasta"⁹.

Ei ollut sattuma, että Giscard d'Estaing'in vaalilupauksiin ilmestyi myöhemmin "uuden taloudellisen nousun" kaava eli lupaus kansainvälisten lainojen avulla sekä investointeja ja tieteellistä tutkimusta tukemalla saavuttaa tulevaisuudessa teollisen tuotannon kasvun, joka ylittäisi Ranskan tärkeimpien kilpailijoiden vastaavat tulokset. Samalla presidentti pysyi uskollisena aikaisemalle tilanneanalyysilleen, jonka mukaan työttömyys ei aiheudu "lääkkeistä (sääntelymetodeista) vaan viuruksesta (kriisistä)"¹⁰. Tällainen liian myöhään tehty ohjelman korjaus ei poistanut tunnetta, että Giscard d'Estaing on "status-quo-kandidaatti", joka ei pysty esittämään uusia tunnuksia vanhojen jo kuluneiden tilalle.

Chirac pyrki mahdollisimman laajasti mobilisoimaan gaullistisen valitsijamiesryhmän ottamalla huomioon sen tyytymättömyyden, joka oli kasvanut keskiluokan keskuudessa. Tämän vuoksi hän valitsi kampanjansa tunnukseksi "muutos ilman riskiä", jonka oli tarkoitus vedota näihin tunteisiin. Pyrkinessään sanoutumaan irti entisen hallituksen liian pehmeästä linjasta UNR:n johtaja nousi vastustamaan "hiipivää kollektivismia" eli vastuuntunnottoman byrokraattisen aparaatin paisumista, vero- taakan kasvua, joka ehkäisee yritteliäisyyden kasvua ja on syyllinen kaikkiin talousongelmiin.

Saman sävyinen oli Chirac'in ohjelma

työttömyyden vähentämiseksi. Vielä vuoden 1980 lopussa julkaistu UNR:n ohjelma korosti gaullistien perinteisen opin mukaan suunnittelun merkitystä talouspolitiikassa, mutta vaaliohjelma nosti etusijalle muut keinot, jotka heijastivat lähinnä nykyisten oikeistokonservatiivien vaatimuksia: työnantajien vapauttaminen hallinnollisen kontrollin kahleista, maksimaalisen vapauden turvaaminen yksityisen pääoman toiminnalle. Jopa lehdistön se osa, jolla ei ole minkäänlaisia vasemmistosympatioita, osoitti yhtymäkohtia Chirac'in ehdotusten ja Reaganin aatteellisen arsenaalin välillä.

Esiintyessään energisen kasvun puolesta UNR:n johtaja lupasi luoda parin vuoden kuluessa 500 000 työpaikkaa enemmän, kuin olisi saatu jatkamalla vanhaa "pehmeän" kasvun politiikkaa. Itse asiassa mainitut ehdotukset pääosiltaan – kansantulon käyttäminen yksityisen pääoman hyväksi työtätekevien kustannuksella – olivat samoja kuin Raymond Barren suunnitelmat, mutta keskeiseksi nostettiin tämän prosessin nopea toteuttaminen ajattelematta sen mahdollisia yhteiskunnallisia seurauksia. Järjestelmällisen ja hyvin suunnitellun propagandakampanjan avulla Chirac onnistui saamaan porvarillisten puolueiden tietyn äänestäjäkunnan vakuuttuneeksi, että enemmistö kannattaa vaihtoehtoreseptejä talouselämän tautien hoitamiseksi.

Oikeiston leirissä herätti levottomuutta kilpailun kirstyminen porvarillisten puolueiden ehdokkaiden kesken, nehän kuitenkin kilpailivat samasta äänestäjäkunnasta. Giscard d'Estaing'n mukaan tilanteen kärjistyminen merkitsisi "riskiä ilman muutosta". Presidentin mielestä useamman ehdokkaan asettaminen merkitsee pluralismia hallituskoalition sisällä ja tärkein vastustaja on edelleenkin vasemmisto. Pyrkinessään

kokoamaan kaikki hallitusenemmistön äänestäjät hän vältti kaikin tavoin suoraan polemiikkia Chirac'in kanssa painottaen, että jos hänet valitaan uudelleen parlamenttia ei hajoiteta ja gaullistien kansanedustajat säilyttävät näin paikkansa. Mutta UNR:n johtajan asenne ei ollut lainkaan yksiselitteinen. Hän tyrmäsi presidentin ehdotuksen neuvotteluista "enemmistön sopimuksesta". Ja antoi samalla selvästi ymmärtää, että vastaisuudessaakaan UNR ei tule hyväksymään tilannetta, jossa se "ei ole oppositiossa, mutta ei myöskään vallassa", jonka vallitessa hallitus ei riittävästi ottanut sen esityksiä huomioon politiikassaan.

Francois Mitterrand taisteli kolmannen kerran presidentin paikasta, mutta tällä kertaa hän ei ollut vasemmiston yhteinen ehdokas, vaan sosialistisen puolueen. Mutta hänen lähimmissä piireissään ymmärrettiin selvästi, että voitto on mahdollinen ainoastaan siinä tapauksessa, että hän onnistuu saamaan ääniä paitsi oman puolueensa äänestäjiltä, myös oman puolueen ulkopuolelta, sekä oikealta että vasemmalta. Mitterrandin tunnuksena oli laaja "kansanliitto", joka perustui ylimääräisessä edustajakokouksessa tammikuussa 1981 hyväksyttyihin asiakirjoihin "Manifest" ja "110 ehdotusta Ranskalle" ¹¹. Tällaisen liiton välttämättömyyttä he perustelivat maan tilanteella, jonka sosialistien ehdokas määritteli katastrofaaliseksi. "Tänään on kriisi ja minä tarvitsen teitä kaikkia" hän julisti. Mitterrandin kansallisen jälleenrakentamisen ohjelma sisälsi kohtia, jotka aikaisemmin olivat vasemmiston yhteisessä ohjelmassa. Tällä oli tarkoitus vaikuttaa vasemmistolaisiin äänestäjiin. Mutta pelätesään loukkaavansa oikeistolaisten äänestäjien intressejä, hän ei kiirehtinyt konkretisoimaan monia ohjelmansa kohtia. Tämä taktiikka, kuten myöhem-

min kävi ilmi, oli menestyksellinen.

Mitterrandin ohjelman analysointi osoittaa, että se on monilta pääkohdiltaan monopolien etuja ajavan hallitusohjelman vastakohta. Siinä vaaditaan ranskalaista kehitysmallia eikä muilta lainattuja säätelykeinoja, jotka missään kapitalistisessa maassa eivät ole tarjonneet suojaa kriisejä vastaan. Koska tärkeimmän yhteiskunnallisen ongelman, työttömyyden ratkaiseminen vaatii dynaamista kasvua, ohjelma sisältää ensinnäkin minimipalkan ja sosiaaliavustusten korottamisen ja toisaalta pääomasijoitusten valikoidun tukemisen. Jotta nousukausi ei jäisi lyhytaikaiseksi kuten niin monesti aikaisemmin oli käynyt, ehdotettiin toimenpiteitä talouden rakennemuutosten nopeuttamiseksi. Vastoin hallituksen ohjelmaa Mitterrand ei vaatinut tukea ainoastaan uusille sektoreille, vaan myös niiden kriisissä olevien alojen modernisointia, jotka pystyivät tarjoamaan työpaikkoja.

Ohjelma totesi kriisin olevan yhteydessä teknologian kehityksen kanssa eikä monopolistinen säätely kykene itsenäisesti ohjaamaan rakennemuutosprosessia. Sen vuoksi on turvauduttava kansalliseen suunnitteluun, jonka "edistyskellisen liberalismiin" talousfilosofia oli päästänyt puhtaasti muodolliselle asteelle, sekä valtion sektoriin, jonka oli määrä laajentua pankkien, vakuutusyhtiöiden, yhdeksän teollisuusryhmän sekä metallurgian ja asetuotannon kansallistamisen avulla. Suuri huomio ohjelmassa kiinnitettiin sosiaalisille toimenpiteille, joiden päämääränä oli tulonjaon tasaaminen progressiivisen verotuksen avulla, yhteiskunnallisten palvelujen parantaminen, työajan vähittäinen lyhentäminen jne. Näiden toteuttaminen parantaisi sosiaaliturvaa, jota kapitalistisen kilpailun mekanismi ei ollut kyennyt tekemään, ja ennen kaikkea turvaisi työllisyyden. Monet niistä refor-

meista, jotka olivat Mitterrandin ohjelman runkona, olisivat olleet tarpeellisia jo ajat sitten.

Vaalikampanjan aikana Mitterrand ei konkretisoinut ohjelmansa tarkkaa aika-aulua eikä myöskään esittämiensä toimenpiteiden rahoituslähteitä. Perusteluina hän esitti, että presidentiksi pyrkivän on esitettävä politiikan yleinen linja, ja sen konkretisointi on tulevan hallituksen tehtävä. Oikeistopuolueiden asiantuntijat epäilivät sosialistien ohjelman mahdollisuuksia: sen toteuttaminen tulisi maksamaan heidän mukaansa tähtitieteellisiä summia (mainittiin sellaisia lukuja kuin 140, jopa 173 miljardia frangia) ja aiheuttaisi joko inflaation jyrkän voimistumisen tai maan konkurssin¹².

RKP:n ehdokkaan ohjelma "kriisiä vastaan ja muutoksen puolesta" sisälsi 131 ehdotusta¹³. Kommunistien analyysi perustui siihen, että pitkään jatkunut talouslama johtuu markkinoiden kapeudesta, ja sitä syvensi hallituksen politiikka, joka johti elintason laskuun toisaalla, ja voittojen kasvuun toisaalla. Tämän vuoksi ensimmäisenä askeleena mainittiin työtätekevien kulutuksen kasvu, joka perustuu matalapalkkojen, sosiaaliavustusten ja eläkkeiden nostamiseen. Näin luotaisiin edellytykset jopa 4,5 prosentin talouskasvulle. Dynaaminen kasvu ja 35-tuntisen työviikon toteuttaminen ansiotasoa laske-matta antaisi työtä kahden vuoden kuluessa 1,5 miljoonalle ihmiselle.

Eikö tämä politiikka kääntyisi inflaation nousuun ja maksutasevaikeuksiin? Ei, vastaavat kommunistit, jos demokraattisen suunnittelun avulla samalla vähennetään tuotantokustannuksia. Ei, jos samalla kansallistamalla rahoituslaitokset ja 23 tärkeintä teollisuusryhmää lopetetaan monopolikapitalistinen talouden hoito, jonka logiikan mukaan jatkuvasti sijoitetaan kansallisia varoja

ulkomaille ja tuotetaan ranskalaista vain kotimaan markkinoita varten. RKP:n ehdokkaalla ei ollut mitään syytä olla kertomatta miten on tarkoitus rajoittaa hänen ohjelmansa: spekulatiivisten voittojen ja yli 40 000 frangin kuu-kausitulojen takavarikointi verojen avulla. Kommunistien ohjelma puolusti työtätekevien etuja, ja ennen kaikkea sen ydinjoukon – työväenluokan etuja.

Kommunistien ja sosialistien ehdokaiden esiintyminen omine ohjelmineen heijasti sitä tosiasiaa, että kumpikin vasemmisto-opposition tärkeimmistä puolueista omaa erilaisen toimintaohjelman ja omat kasvonsa. Mutta tämä ei tehnyt mahdottomaksi vasemmistovoimien yhtenäisyyden palauttamista, mitä kommunistit pitivät päämääränään käydessään vaalikampanjaansa tunnuksella ”yhtenäisyyden ja todellisen muutoksen puolesta”. Ottaen huomioon aikaisemmat kokemukset he vaativat yhtenäisyyden takuiksi sitovia lupauksia työläisten päävaatimusten toteuttamisesta. He pitivät takuuna kommunistien osallistumista hallitukseen sosialistisen kandidaatin voittaessa vaalit.

Neljä kierrosta

26. huhtikuuta 1981 suoritettu ensimmäinen äänestys ei ratkaissut viidennen tasavallan neljättä presidenttiä, koska yksikään ehdokas ei saanut absoluuttista enemmistöä. Sen sijaan valittiin kaksi ehdokasta toiselle kierrokselle. He olivat Giscard d'Estaing ja Mitterrand, jotka saivat 28,31 % ja 25,84 % annetuista äänistä. Ensimmäisen kierroksen tulokset olivat merkittäviä siinäkin mielessä, että ne antoivat kuvan tämän hetkisistä poliittisista voimasuhteista.

Ennen kaikkea kiinnittyy huomio siihen, että verrattuna vuoden 1974 presidentin vaalien ensimmäiseen kierrokseen presidentti menetti yli 4 % äänestä-

jäkunnastaan. Osa Giscard d'Estaingin äänistä meni Chirac'ille, jota äänesti 17,99 % äänestäneistä. Myös oikeistopuolueiden yhteisäänimäärä oli pienempi kuin edellisissä vaaleissa.

Uudella tavalla jakautuivat äänet myös vasemmiston ehdokkaiden kesken. Mitterrand keräsi suuremman äänimäärän kuin mitä sosialistinen puolue on koskaan saanut. Kommunistien ehdokkaan tulos oli heikempi kuin mitä puolue oli saanut viime vuosien vaaleissa (15,34 %). RKP:n keskuskomitea totesi analysoidessaan ensimmäisen kierroksen tuloksia, että antikommunistisen propagandan aalto, mielipidetutkimuksilla manipulointi sekä joukkotiedotusvälineiden täydellinen vaikeneminen Marchais'n ehdotuksista voimistivat presidentin vaaleille ominaista äänen keskittymistä sille vasemmiston ehdokkaalle, jolla katsottiin olevan parhaat mahdollisuudet menestyä kaksintaistelussa oikeiston ehdokkaan kanssa. Osaan traditionaalisesti kommunisteja sympatisoivista äänestäjistä vaikutti sosialistien vetoamus niin sanotusta ”hyödyllisestä äänestämisestä”. Pelko siitä, että toisella kierroksella olisi kaksi oikeistopuolueiden ehdokasta, sai osan kommunistien äänestäjäkuntaa antamaan äänensä heti Mitterrandille, varsin kun he olivat tottuneet edellisissä presidentinvaaleissa pitämään häntä koko vasemmiston yhteisenä ehdokkaana.

Ensimmäisen ja toisen kierroksen välisenä aikana Giscard d'Estaing'in tuki-joiksi ilmoittautuivat paitsi UDF:ää lähellä olevat järjestöt, myös monet ”historialliset gaullistit” ja hallituksessa olevat UNR:n jäsenet. Ilmoitettuaan, että itse aikoo äänestää Giscard d'Estaing'ia, Chirac kehoitti äänestäjiään toimimaan omanuntunsa mukaan. Tällainen kannanotto, joka ei sisältänyt selkeää ohjetta äänestämisestä toisella kierroksella,

oli monien tarkkailijoiden mielestä peitellyn negatiivinen kannanotto, joka on sama kuin formula "ei, mutta".

Murtaakseen vastustajansa aikaansaaman dramatismin Mitterrand käytti harkitun rauhalliseen esiintymistyyliin hyväkseen kaikkia keinoja alkaen lehdistöavustajan lausumasta kannanotosta, että sosialistisen puolueen ehdokkaan valitseminen merkitsisi "politiikan mutta ei yhteiskunnan muuttamista". Toisella kierroksella Mitterrand sai tuekseen ennen kaikkea kommunistit, mutta myös Vasemmistoradikaalien Liikkeen ja Yhtyneen Sosialistisen puolueen, joka edusti vasemmisto-gaullisteja ja muut vasemmistoryhmittymät. RKP:n keskuskomitea kehoitti kaikkia Marchais'ta äänestäneitä toisella kierroksella äänestämään Mitterrandia, jotta tuotettaisiin tappio suurpääoman politiikalle, luotaisiin mahdollisimman hyvät edellytykset työtekevien etujen puolesta käytävälle kamppailulle ja saataisiin toteutettua välttämättömät demokraattiset ja antikapitalistiset reformit.

10. toukokuuta pidettiin toinen äänestyskierros, johon otti osaa 85,85 % äänioikeutetuista. Mitterrand sai valittavan voiton keräten 51,75 % annetuista äänistä. Näin ensimmäisen kerran viidennen tasavallan aikana valittiin valtion korkeimmalle paikalle vasemmistovoimia edustava politiikko.

Vaalien lopputulokseen vaikuttivat ennen kaikkea edellä mainitut maan sosiaalitaloudelliset rakennemuutokset ja talouskriisin syveneminen. Tärkeä osuus oli myös puolueiden strategialla ja taktiikalla, heidän kyvykkyydellään muotoilla kannanottoonsa ottaen huomioon valitsijoiden mielialat. Vuonna 1974 Giscard d'Estaing osasi käyttää hyväkseen maassa vallitsevaa halukkuutta muutoksiin. Seitsemän vuotta myöhem-

min hän ei enää pystynyt esiintymään uudistusten kandidaattina.

Mitterrandin ohjelma vastasi monien ranskalaisten toiveita maan yhteiskunnallisen ja taloudellisen tilanteen parantamisesta, millä hän sai puolelleen laajat äänestäjäjoukot. Suuri merkitys hänen voitolleen oli niiden kommunisteja sympatisoivan 4,5 miljoonan äänestäjän tuella, joista lähes 90 % äänesti toisella kierroksella sosialistien ehdokasta noudattaen RKP:n kehoitusta.

Ratkaiseva vaikutus vaalien toisella kierroksella oli UNR:n ja UDF:n välisellä kamppailulla johtajuudesta porvarillisten puolueiden blokissa, sekä Mitterrandin taktiikalla, jonka avulla onnistuttiin luomaan vaihtoehto pettyneille oikeistolaisille. Monien tarkkailijoiden mielestä etukäteissopimuksen puuttumisesta RKP:n kanssa tällä kertaa oli hyötyä sosialistisen puolueen johtajalle, sillä suuri osa perinteisesti oikeistoa äänestäneistä ei ollut päässyt irti antikommunistisista ennakkoluuloistaan, mutta oli tyytymätön edellisen 7-vuotiskauden tuloksiin. Joidenkin arvioiden mukaan lähes 30 % ensimmäisellä kierroksella Chirac'ia äänestäneistä toisella kierroksella joko pidättyi äänestämästä tai antoi äänensä Mitterrandille.

Selvittyään juuri yksistä vaaleista Ranska joutui heti perään toisiin. Vasemmiston ehdokkaan voitto loi maahan epätavallisen tilanteen, jossa "presidentin enemmistö" ei vastannut parlamentin voimasuhteita, missä ylivoima oli edelleen oikeistopuolueilla. Käytettyään perustuslain suomaa oikeutta Mitterrand hajotti kansalliskouksen ja määräsi ennenaikaiset vaalit. Valmistautuessaan niihin puolueet eivät muuttaneet ohjelmiaan presidentinvaaleista, sen sijaan ne olennaisesti muuttivat taktiikkaansa uuden tilanteen mukaiseksi.

Sosialistinen puolue pyysi äänestäjiltään tukea, jotta presidentti saisi mahdollisuuden toteuttaa sen ohjelman, jonka puolesta kansalaisten enemmistö oli äänestänyt 10. toukokuuta. Mitterrandin ohjelman pohjalta sosialistit solmivat sopimukset Vasemmistoradikaalien ja Yhtyneen vasemmistopuolueen kanssa. Neuvotteluissa RKP:n kanssa puolueet sopivat siitä, että kumpikin puolue vetää toisella kierroksella pois sen ehdokkaan, joka on saanut vähemmän ääniä puolueiden ehdokkaista. Kesäkuun neljäntenä solmittu sopimus totesi puolueiden olevan eri mieltä monista kysymyksistä, mutta samalla päästiin pitemmälle kuin yleensä vaalikampanjoiden aikana: sovittiin yhteisistä ehdokkaista toisella kierroksella, koska tarkoitus oli muodostaa parlamenttiin "yhtenäinen ja pitkäaikainen enemmistö".

Giscard d'Estaing'in tappion jälkeen oikeistokoalition sisällä koveni taistelu johtajuudesta johtaen lopulta kahden taktisen linjan yhteen törmäykseen. UDF:n puheenjohtaja Jean Lecanuet esitti, että jokainen porvarillinen puolue asettaisi omat ehdokkaansa, näin saataisiin ensimmäisellä kierroksella mahdollisimman paljon ääniä eri sosiaaliryhmiltä. Sen sijaan Chirac vaati yhteisiä ehdokkaita, mikä oli edullista UNR:lle parlamentin suurimpana ryhmänä. Chirac'n linja voitti ja puolueet muodostivat vaaliliiton, joka sai nimen "Uuden enemmistön liitto", ja asetettiin yhteiset ehdokkaat yli 2/3 vaalipiireistä. Porvarillisten puolueiden kampanjan johtomotiivina oli kehoitus muodostaa parlamenttiin vastavoima presidentille ja näin "pelastaa tasavallan instituutiot" ja saada ase "kollektivismin vastaiselle taistelulle".

Presidentin vaalien tulos epäilemättä vaikutti ennen aikaisten parlamenttivaalien tulokseen. Oikeistopuolueet kärsivät vakavan tappion häviten kaikkialla

edellisiin parlamenttivaaleihin verrattuna. Vasemmistovoimat saavuttivat Ranskan historian suurimman voiton (55,73 % äänistä). Suurin menestys tuli sosialisteille, jotka esiintyivät "presidentin puolueena". Sosialistisen puolueen ja Vasemmistoradikaalien Liiton ehdokkaat saivat 37,51 % äänistä, mikä toi heille 285 paikkaa eli 2/3 edustajapaikoista. Verrattuna presidentin vaalien ensimmäiseen kierrokseen RKP paransi jonkin verran tulostaan (16,17 %) pääasiassa niissä vaalipiireissä, joissa on enemmistönä työväestö, ja sai parlamenttiin 44 paikkaa.

Näin porvarillisten puolueiden suunnitelma ottaa revanssi presidentin vaaleista meni myttyyn. Monille oikeistopuolueiden äänestäjille "omien" ehdokaiden tukeminen olisi merkinnyt laillisen vallan käyttäjäksi tullutta presidenttiä vastaan äänestämistä ja aikaisemman enemmistön uudelleen valinta parlamenttiin vakavaa perustuslaillista kriisiä. Kiireiset yritykset tukahduttaa UNR:n ja UDF:n väliset ristiriidat ylätasoin sopimuksella eivät luoneet äänestäjäkunnassa uutta koalitiota. Näiden syiden vuoksi osa oikeistokeskustalaisista äänestäjistä, jotka eivät voineet äänestää vasemmiston ehdokasta, pitivät parhaana pidättäytyä äänestämästä. Vaalien ensimmäisellä kierroksella äänestämättä jättäneiden luku oli ennätysmäisen suuri (29,6 %). Kuten presidentin vaaleissakin laaja pelottelu kommunistien mahdollisesta osallistumisesta hallitukseen laukesi nytkin tyhjiin. Joissakin vaalipiireissä se johti jopa yllyttävään tulokseen: sai monet porvarillisia puolueita yleensä äänestäneet antamaan äänensä sosialistien ehdokkaalle, he toivoivat näin suhteellisesti heikentävänsä kommunistien asemaa. Samaan aikaan vasemmiston äänestäjäkunta päättäväisesti vahvisti valintansa, jonka se oli tehnyt 10. toukokuuta.

Vaalien jälkeen sosialistit ja kommunistit tekivät molemmiin puolisen kompromissin allekirjoittaessaan yhteisen julkilausuman hallitusohjelman perussuunnasta. Mauroy'n muodostamaan hallitukseen tulivat mukaan kommunistien edustajat ensimmäisen kerran 1940-luvun jälkeen, mikä kuvasti RKP:n merkitystä vasemmistovoimien yhteiselle voitolle. Neljän kommunistiministerin nimittäminen nosti oikeistoposition sotajalalle, mutta maan demokraattiset voimat ja ammatilliset järjestöt suhtautuivat myönteisesti uuteen tilanteeseen. Päättyessään yhteistyöstä hallituksessa kaksi johtavaa vasemmistopuoluetta pyrkivät toteuttamaan ennen kaikkea demokraattisia ja edistysellisiä uudistuksia, joiden puolella oli ranskalaisten enemmistö.

Vuoden 1981 vaalien tärkein tulos on se, että lainsäädäntö- ja toimeenpanovalta siirtyi vasemmistovoimien käsiin. Porvarilliset puolueet olivat hallinneet viidettä tasavaltaa sen syntymästä lähtien, mutta joutuivat nyt oppositioon. Poliittisten voimien uusi jakautuminen, jos ottaa huomioon parlamentin ja presidentin kauden pituuden, voi olla pysyvä, pitkäaikainen. Maassa syntyi laadullisesti uusi tilanne, suotuisa vaalilupausten täyttämiseksi.

Samaa ei voi sanoa Ranskan taloudellisesta tilanteesta, maassa jatkuu talouskriisi.

Hallitus korotti heti minimipalkkaa ja sosiaaliavustuksia, lisäsi rahallista tukea yrityksille, vähensi lainarajoituksia arvioiden näin pienentävänsä teollisuustuotannon laman pahimpia seurauksia. Se suoritti joukon toimenpiteitä työttömyyden vähentämiseksi ja tasa-arvon lisäämiseksi. Valtiollisella sektorilla luotiin uusia työpaikkoja; ilmoitettiin ylimääräisten verojen keräämisestä yksityisten henkilöiden suurista tuloista, pankkien ja öljy-yhtiöiden suurista voi-

toista, suurten omaisuuksien perimisestä jne. Ensimmäiset positiiviset tulokset saavutettiin ammattiliittojen ja työnantajien välisissä neuvotteluissa työajan lyhentämisestä uusien työpaikkojen luomiseksi. Kuitenkin on vielä liian aikaista puhua uuden taloussuunnan muodostumisesta.

Vakavana esteenä Ranskan kansantalouden nousulle on kapitalistisen maailmantalouden salpaantunut tila. Ei ollut sattuma, että Ranska esitti kesäkuun lopussa EEC:n jäsenmaiden huipputapaaamisessa idean "EEC:n sisällä toteutettava yhtenäisestä politiikasta työttömyyden vähentämiseksi". EEC:n kokouksen loppukommunikatiossa on viitatus välttämättömyyteen parantaa työllisyystilannetta. Mutta Saksan Liittotasavallan ja Englannin hallitukset pitivät tärkeämpänä edelleen inflaation hillitsemisen tukemista kuin työttömyyden vähentämistä.

Kuukautta myöhemmin Ottawassa "suuren seitsikon" kokouksessa Ranska muiden EEC-kumppaneidensa kanssa pyrki turhaan saamaan USA:ta muuttamaan korkeiden prosenttien politiikkaansa, joka vaikuttaa depressiivisesti Länsi-Euroopan maiden talouteen. Mutta mitään hyötyä ei ollut uhkailuista ottaa käyttöön suojelujärjestelmä USA:ta vastaan, eikä edes siitä, että Ranska kokouksen edellä tuli Washingtonia vastaan sotilaallisepoliittisella alueella uusien amerikkalaisten ohjusten Länsi-Eurooppaan sijoittamiskysymyksessä, luopuen näin aikaisemmista ohjelmistaan. Ottawan tapaamisessa, jota jotkut tarkkailijat ovat luonnehtineet "sydämelliseksi erimielisyydeksi", USA ei suostunut liittolaisten vaatimuksiin.

Vaikeassa taloudellisessa tilanteessa hallitus keskitti huomion niiden vaalikampanjan lupausten toteuttamiseen, jotka koskivat rakennemuutoksia. Pää-

ministeri Mauroy'n parlamentin hyväksyttäväksi esittämä toimintaohjelma painotti pyrkimystä toteuttaa kansallistaminen siinä laajuudessa kuin Mitterandin ohjelma esitti. Heinäkuussa parlamentti hyväksyi ensimmäisen osan laajasta hallinnon hajakeskityslaista. Kansallistamisella pyritään rajoittamaan yksityisen pääoman valtaa antamalla valtiolle lisäkeinoja toteuttaa uutta rakennepolitiikkaa, hajasijoituksen tarkoituksena taas on laajentaa paikallishallinnon oikeuksia. Kummassakin tapauksessa on kysymys suurista reformeista, jotka hallituksen on tarkoitus toteuttaa vähitellen. On kuitenkin selvä, että vasta niiden toteutumisen jälkeen voi päätellä, kuinka syvällisiä muutoksia ne

tuovat poliittisen ja taloudellisen mekanismin toimintaan.

VIITTEET

1. Les notes bleues du Ministère de l'économie et des finances, 25/1981, s. 10.
2. Le Monde, Dossiers et documents, 5/1981, s. 28.
3. Le Monde, 26. 6. 1979.
4. J. Capdevielle et al. France de gauche vote adroite. Paris, 1981, s. 11.
5. Sama, s. 26.
6. J.-CH. Petitfils. La démocratie giscardienne. Paris, 1981, s. 41.
7. L'Humanité, 10. 5. 1979.
8. Project socialiste. Pour la France des années 80. Paris, 1980.
9. Le Monde, 29-30. 3. 1981.
10. Le Figaro, 30. 3. 1981.
11. Combat Socialiste, 17. 2. 1981.
12. Le Figaro, 7. 4. 1981; UDF-I, 18. 3. 1981.
13. L'Humanité, 21. 11. 1980.

Puolan kriisin taloudellisesta ja poliittisesta taustasta

JUSSI SILVONEN
MIKKO LEHTONEN

"Kaikki tähän mennessä tuhoutuneet vallankumoukselliset puolueet tuhoutuivat siksi, että ylipistyivät eivätkä osanneet älytä voimansa sisintä ja pelkäsivät puhua heikkouksistaan. Mutta me emme tuhoudu, sillä me emme pelkää puhua heikkouksistamme ja opimme voittamaan heikoudet."

V. I. Lenin 1922

Puolan kriisi on jälleen ajankohtais-
tanut Leninin erittelyjä Neuvosto-
Venäjän kriisistä vuonna 1921. Muun
muassa kirjoituksissaan *Elintarvike-
verosta ja Uusi talouspolitiikka ja po-
liittisen valistustyön laitosten tehtävät*
sekä puheissaan VKP(b):n 11. edustaja-
kokouksessa Lenin suoritti meillekin
metodisesti olennaisia erotteluja poh-
tiessaan kriisin ulkoisten ja sisäisten syi-
den vaikutusta ja asettaessaan jälkim-
mäiset etusijalle. Edustajakokouksessa,
siis vuonna 1922, hän sanoi mm.:
"Mutta jos vain otamme oppia viime
vuoden kokemuksesta ja pidämme sitä
koko ajan ohjeenamme vuonna 1922,
niin silloin voitamme tämänkin vaikeu-
den, vaikka se on paljon suurempi kuin
edelliset vaikeudet, *sillä se on meissä it-
sessämme*. Se on toista kuin jokin ulkoi-
nen vihollinen. Tänä vaikeutena on se,
ettemme tahdo itse tunnustaa sitä epä-
mieluisuutta totuutta, joka on pakon sa-
nelema, emmekä tahdo joutua siihen
epämieluisuuteen asemaan, johon pakosta
joudutaan: opiskelun alusta alkami-
seen" (kursivointi kirjoittajien).

Puolan kriisin sisäisiä syitä tutkittaes-
sa lienee erotettavissa kolme painopis-
tealuetta:

1. Helpoimmin eriteltävissä ovat
Puolan Yhtyneen Työväenpuolueen joh-
don subjektiiviset virheet 1970-luvulla.
Näitä ovat ainakin vallan väärinkäytök-
set, kykenemättömyys reagoida vai-
keuksiin ja tilanteen muuttumiseen sekä
joukoista irtaantuminen.

2. Olennaista olisi tarkastella myös
sosialististen maiden talouskehityksen
nykyvaiheen erikoisuuksia ja Puolan
johdon kykyä vastata uusiin haasteisiin.
Tällaisia ongelmia ovat mm. siirtymi-
nen ekstensiivisestä uusintamisesta in-
tensiiviseen, tavara- ja rahasuhteiden
laajeneva käyttö, hajasijoituksen ongel-
mat, "vieraantumisen" aliarviointi jne.
Kaikkiin näihin liittyy kysymys siitä
nähtiinkö Puolassa riittävän hyvin so-
sialismin luonne *siirtymävaiheena* kapi-
talismista kommunismiin ja ymmärret-
tiinkö, että se edellyttää dynamismia,
syvää yhteiskunnallista rakennemuutos-
ta, jotta maan yhteiskunnallinen, tuo-
tannollinen ja sosiaalinen takapajaisuus
voidaan voittaa.

3. Myöskin sosialismia koskevat teo-
riat ovat aivan ilmeisesti jääneet jälkeen
reaalista yhteiskunnallisesta kehitykses-
tä. Tilanteessa on analogisia piirteitä
Marxin aikaan, jolloin Pariisin kom-

muuni aloitti proletaariset vallankumoukset aikaisemmin kuin Pääoman logiikan perusteella oli pääteltävissä tai Leninin edessä olleeseen tilanteeseen Kronstadtin kapinan yhteydessä vuonna 1921. Selvästi nousee esiin tarve kritiikoida reaaliosialismikonseptioita reaaliosialismin *todellisuuden* tutkimisen kautta.

Puolan kriisin syntyminen ei siis missään mielessä ollut kohtalonomainen välttämättömyys, vaan virheitä tehtiin kaikilla kolmella alueella.

PYTP:n johdon virheitä

On periaatteessa väärin ja sosialismin kannalta vaarallista pitää imperialististen keskusten toimintaa Puolan kriisin tärkeimpänä syynä. Sehän merkitsee sitä, että Puolan kansa ymmärretään ihmislaumaksi, jota jokainen asiasta kiinnostunut pystyy manipuloimaan.

Socialismin vastaiset voimat ovat toimineet Puolassa koko sodanjälkeisen ajan. Ulkomaiset tiedustelupalvelut aktivoituivat erityisesti 1960-luvulla. Ne eivät kuitenkaan menestyneet ennen kuin viranomaiset menettivät arvostuksensa kansan keskuudessa.

Nykyisen kriisin ratkaiseva psykologinen pohja muodostui ja puolueen arvovalta romahti vuoden 1978 aikana. Jo silloin ymmärrettiin laajasti, että vuosien 1971–76 nopeaa kahdeksan prosentin vuotuista kasvuvauhtia ei energian hinnannousun ja muiden tekijöiden vaikutuksesta ollut mahdollista pitää kauempaa yllä. PYTP:n 8. edustajakokouksen (1978) puhemiesistölle tuli mm. puoluejärjestöiltä tuhansia kirjeitä, joissa vaadittiin tilanteen vakavaa erittelyä, mutta puolueen johto ei halunnut ryhtyä vakavaan työhön. Esiin nousivat myös talousuudistuksen ja hajakeskityksen välttämättömyys, sillä Puolan taloushallintoa vaivasivat taloudellisen

toiminnan tiukka valvonta, keskitetty ja joskus järjetön henkilöpolitiikka, työvoimaongelmat ja tiettyjen ryhmien vallan säilyttämisen ongelmat.

Puolan kansa reagoi tällaiseen voimakkaasti. Sillä on luja kansallinen itsetunto ja kun puolueen sisäinen demokratia oli kaventunut voimakkaasti jo vuosina 1976–78, johti kehitys siihen, että tilanteen heikkenemistä saattoivat arvostella kaikki muut paitsi kommunistit; kirkko omia kanaviaan pitkin, KSS/KOR vuodesta 1976 alkaen, "vapaat ammattiliitot", Puolan federaatio. Heitä vastaan ei noina vuosina ryhdytty mihinkään toimiin, mutta puolueessa tukahdutettiin kaikki arvostelu.

Puolue-elämässä se merkitsi sitä, että keskuskomitea muuttui kulissielimeksi ja todellisuudessa kaikki valta keskittyi poliittisen toimikunnan viidelle jäsenelle. Kentällä ajattelevat kommunistit jäivät vähemmistöön ja tilalle nousivat puolioppineet, jotka operoivat yleisin marxilaisin fraasein vailla kosketusta todelliseen tilanteeseen.

Ehkä parhaiten kehitystä ilmentää tilanne nuorison keskuudessa. Puolan yhtynyt työväenpuolue ei tehnyt työtä nuorison keskuudessa. Myöskään nuorisoliittojen yhdistetty johto ei ollut kiinnostunut todellisesta politiikasta, vaan paraatitoimista. Ja niin muodostui tilanne, jossa kylläkin on väärin sanoa, että Puolan nuoriso olisi sosialismin vastainen voima, mutta sosialismin, kommunismin ja puolueen se näki tunnuksiksi, joilla ei ollut konkreettista sisältöä. Sosiaalisen tasavertaisuuden tunteet olivat voimakkaat, mutta sosialismi ja työväenpuolue nähtiin niille vieraiksi.

Paljastava on marxismi-leninisin tutkimuslaitoksen tekemä tutkimus nuorison maailmankatsomuksesta; jossa kysyttiin: uskotteko sosialismiin? Emme. Mitä arvoja pidätte tärkeim-

pinä? Sosiaalista oikeudenmukaisuutta, kunnioittavaa suhtautumista työväenluokkaan ...

Nuorison erikoispiirteitä, maailman-kuvaa, sosiaalisia ongelmia ei politiikassa huomioitu. Siksi solidaarisuuden johtajina ja toimitsijoina ovat nuoret. Kun lakko Lenin-telakalla alkoi 14. 8. 1980, teki aloitteen 200 nuorta työläistä.

Myöskään työväenluokkaan eivät puolueen johdon yhteydet olleet kunnossa. Ja kun tuottajat eivät tunteet itseään isänniksi, ei talousihmettä mitavista investoinneista huolimatta tulut. Kymmenen vuoden saavutukset olivat toki huomattavat – esimerkkeinä työstökoneiden uusiminen, telakoiden ajanmukaistaminen ruotsalaisella ja ranskalaisella kalustolla – mutta voluntarismi ja johtotyön tyyli vaikuttivat nihinkin kielteisesti.

Suuria tehtaita rakennettiin länsimaisten raaka-ainelähteiden varaan alueille, joilta puuttui työvoimaa ja energiaa. Länsiteknologiaan investoimuista 18–19 miljardista dollarista jäi kuolleeksi kalustoksi 40–50 %, koska raaka-aineita puuttui. Jo vuonna 1978 oli sähkövoimavajaus 12–13 % ja suuret työpaikat seisoivat toisen vuoron. Kun työläisille sanottiin: elintaso riippuu työstänne, he vastasivat: tyhmillä ratkaisuilanne vuosien työmme haihtuu ilmaan.

Maataloudessakin hallitsi teknokraattinen asenne, jonka mukaan vain suurteollisuus turvaa kehityksen. Maatalouden ei-kollektiivisuus ei kuitenkaan ole pääsyy Puolan kriisiin, sillä periaatteessa oli löydetty varsin järkevä muoto, sopimusjärjestelmä, jolla yksityisomistus oli mahdollista kytkeä suunnitelmatalouteen. Sen mukaan talonpoika viljeli valtion tarpeiden mukaan ja valtio turvasi palkan ja materiaalit.

Mutta käytännössä toimittiin toisin.

Yksityisen tuotannon kehitystä rajoitettiin väkivalloin. Kuitenkin nykyisellään kollektivointiin sinänsä luottaminen on utooppista, koska Puolan yksityistilat kannattavat paljon paremmin kuin valtion tilat.

Koska yksityistilat vastasivat elintarvikehuollosta, oli niiden syrjimisellä katastrofaaliset seuraukset. Nuoriso lähti pientiloilta kaupunkeihin. Yksityisviljelijöiden keski-ikä nousi 54–55 vuoteen. Vuoteen 1980 mennessä 1,3 miljoonaa ammatissa toimivaa siirtyi pois maataloudesta.

Talonpoikaiston tyytymättömyys tuli kuitenkin esiin vasta helmikuussa 1981, johon saakka se oli ollut Gierekin poliittisen pysyvyyden tärkeimpiä taustatekijöitä, sillä talonpoikaisto ei osallistunut heinä-syyskuun 1980 tapahtumiin. Tällä hetkellä talonpoikaisto osoittaa pienomistajaluonnettaan: sato on hyvä, mutta sitä ei myydä. Pientilojen syrjintä on näin horjuttanut poliittista järjestelmää ja vaikeuttanut elintarvikehankintaa, mikä taas puolestaan on lisännyt kaupunkiväestön tyytymättömyyttä.

Nykyisen liikehdinnän synnystä

Vuonna 1976 hallitus yritti yllättäen voimakkaita hinnankorotuksia. Tuloksesta oli mellakoita, Radomissa purettiin rautatie. Useita tuhansia työläisiä pidätettiin. Syntyi KSS/KOR, joka alkoi menestyä kasvavan tyytymättömyyden avulla.

Gdanskissa ”vapaiden ammattiliittojen” ryhmä valmistautui vuodesta 1977 alkaen yhteenottoon, mutta kukaan ei silloin vielä tiennyt tulisiko sitä.

Mutta se tuli. 30. 6. 1980 valtion hintakomitean puheenjohtaja puhui kolme minuuttia televisiossa ja ilmoitti, että seuraavana päivänä korotetaan kor-

keimmanlaatuisen lihan hintaa, mutta se ei vaikuta työläisten ruokailuun. Kun työläiset tulivat töihin, he havaitsivat ruokalahintojensakin nousseen voimakkaasti. 16. 7. mennessä olivat elintarvikkeiden hinnat puolitoistakertaistuneet. Samana kesänä toteutetut ylellisyystarvikkeiden hinnankorotukset sitä vastoin eivät aiheuttaneet kohua.

Mutta lakot alkoivat vasta 44 päivän kuluttua: hallitus ei tehnyt mitään, vaikka yleisesti nähtiin, mitä oli tulossa. Lenin-telakan lakko alkoi 14. 8. vaistonvaraisena reaktiona Anna Walenty-nowiczin erottamisen johdosta. Kahden päivän kuluttua sen johtoon nousivat Walesa ja vuoden 1970 lakkolaiset. Alun perin vaadittiin 1. Annaa takaisin töihin, 2. 1500 zlotyn palkankorotusta, 3. muistomerkkiä vuoden 1970 lakolle ja 4. salaisia vaaleja entisissä ammattiliitoissa.

Walesa julisti lakon päättyneeksi 16. 8. Silloin samoina päivinä muodostetut 36 pienemmän yrityksen lakkokomiteat kävivät Walesan kimppuun: te voititte, mutta jätitte meidät yksin. Walesa osoittautui taitavammaksi johtajaksi kuin yleensä luullaan ja vastasi: hyvä on, muotoilkaa vaatimuksenne. Vasta tämän jälkeen alettiin esittää poliittisia vaatimuksia. Tätä muutoutumisvaihetta kesti 23. 8. saakka.

Oppositiosivistyneistön suunnitelma oli erilainen. He tiesivät, että vuoden 1981 elintarvikkeisiin tarvittiin miljardi dollaria, ja he laskivat tilanteen kärjistymiseen marraskuussa 1980 elintarvikkeiden vuoksi. He, samoin kuin ulkomaiset tiedustelupalvelut, luottivat yliopistojen avautumiseen lokakuussa. Molemmat aliarvioivat työväenluokan.

Vielä elokuussa 1980 KSS/KOR:n edustajia ei laskettu useimmille työpaikoille, ei Huta Warszawaan, ei Slesian hiilikaivoksiin, vain rannikolle ja Rado-miin. KSS/KOR:n ponnistukset eivät

luoneet sosialisminvastaista liikettä, eikä CIA korottanut lihan hintaa.

Socialismin taloudesta

1970-luvun alussa PYTP:ssä uskoitiin laajasti länsilainojen tuovan talousihmeen. Puolan johdossa vallitsi varsin pintapuolinen käsitys sosialismin taloudellisesta kehityksestä. Kymmeneen vuoteen puolue ei tehnyt mitään työmotivaation parantamiseksi. Heikon pätevyyden lisäksi tähän vaikutti teknokraattinen asennoituminen, joka vallitsi Gierekin neuvonantajien piirissä.

Leninin lausuma vuoden 1921 kriisin jälkeen kuvaa hyvin asennetta, joka kommunisteilla tulisi olla ongelmallisessa yhteiskunnallisessa tilanteessa. Hän kirjoitti: "Me pyrimme jälleen rakentamaan liittoyhteyden, todistamaan talonpojalle *teoin*, että me aloitamme siitä, minkä hän ymmärtää, tuntee ja oivaltaa nytkin kaikessa kurjuudessaan, emmekä jostain etäisestä, mikä talonpojan kannalta on mielikuvituksellista, todistamaan hänelle, että me osaamme auttaa häntä, että kommunistit todella auttavat häntä nyt, kun taloudelliseen häviöön saatetun, köyhtyneen ja kidutettavaa nälkää näkevän pientalonpojan asema on raskas. *Joko todistamme sen hänelle tai hän lähettää meidät hiiteen.* Siitä ei pääse kerrassaan mihinkään" (kursivointi kirjoittajien).

Ongelmiin tarttumisen ja niiden käytännöllisen ratkaisemisen merkitys näkyy myös sosialististen maiden historiallisesta kokemuksesta.

Esimerkiksi voidaan ottaa Unkarin tilanne vuonna 1956. Maan talous oli kriisin jälkeen hajalla, vastavallankumouksen uhreja oli paljon. Kadar tuli valtaan vailla suurta suosiota. Mutta olennaista on, että puolue pystyi valtaamaan työväenluokan kannatuksen parantamalla sen asemaa ja osoittautumalla käytän-

nössä työväenpuolueeksi. Vuonna 1962 maassa tehtiin uudistus, jota Puolakin olisi kaivannut: aloitettiin uusi talouspolitiikka, hajakesitys, yritysten kannattavuutta parannettiin ja hyvinvointi lisääntyi.

1960-luvulla käytiin sosialistisissa maissa laaja keskustelu taloudellisesta kehityksestä ja sen pääteemaksi kohosi ekstensiivisen ja intensiivisen kasvun ongelma. Esimerkiksi Tsekkoslovakia, jonka tuotannosta suuri osa vietiin Kiinaan, kehittyi pääasiassa ekstensiivisesti. Vuonna 1963 Kiina katkaisi talousyhteistyön, mutta Tsekkoslovakian kommunistinen puolue ei tehnyt välttämättömiä johtopäätöksiä askelista kohti intensiivistä kehitystä. Vuoden 1968 tapahtumien perusta oli laskettu...

DDR:ssä intensiiviseen kehitykseen siirtymisen välttämättömyys oivallettiin paremmin ja 1960-luvun puolivälissä siellä lähdettiin taloudellisten reformien tielle. Yhteiskunnan stabiilius säilyi. Samankaltainen ajatus sisältyi myös Neuvostoliitossa 1964 aloitettuun talousreformiin.

Miten sosialistisen yhteiskunnan kehitys on ymmärrettävä?

1950-luvulla Tsekkoslovakiassa väitettiin siitä, mistä kommunismin rakentaminen aloitetaan: ilmaistaanko ensin raitiovaunumatkat vai tulitikut. Näitä "kommunismin" muotoja myös kolkeiltiin käytännössä. Sittemmin niistä on luovuttu. Paljastui että Tsekkoslovakian tie kommunismiin ei olekaan niin suoraviivainen kuin heti vallankumouksen jälkeen kuviteltiin.

Jo Kommunistisessa manifestissa Marx ja Engels erottivat toisistaan yhteiskunnallisen ja poliittisen vallankumouksen. *Yhteiskunnallisella vallankumouksella* he tarkoittivat pitkää his-

toriallista ajanjaksoa, sivilisaation murrosta, joka muodostaa kapitalismista kommunismiin johtavan mullistuksen. *Poliittisessa vallankumouksessa* taas Marxin ja Engelsin mukaan proletariaatti valtaa poliittisen vallan, jonka avulla ja kautta se panee toimeen yhteiskunnallisen vallankumouksen.

Onnistunut sosialistinen vallankumous, siis poliittisen vallan valtaaminen työväenluokan ja sen liittolaisten käsiin, ei siis vielä sinällään ole mikään tae laadullisesti uudenlaisen yhteiskunnan rakentamisen onnistumisesta. Puolankaan tapauksessa ei siis ole kyse abstraktien "sosialismin lainmukaisuuksien" noudattamisesta ja noudattamatta jättämisestä. Tällainen ajattelu sivuuttaa yhteiskunnallisten prosessien konkreetin erittelyn, niiden yhteiskunnallisten liikevoimien ja ratkaisujen etsimisen, joiden avulla uusi yhteiskunta on rakennettavissa. Kysymys on siis jatkuvista päätöksistä ja valinnoista, joilla on syvästi poliittinen luonne. Ja tässä prosessissa – kuten mm. vuoden 1921 kokemukset Neuvosto-Venäjällä, 1960-luvulla sosialistisissa maissa tehdyt tai tekemättä jätety taloudelliset reformit ja yhteiskunnallisten ongelmien ratkaisuyritykset ja nyt parhaillaan Puolan tapahtumat osoittavat – on subjektiivisella tekijällä, hallitsevan kommunistisen puolueen tietoisuudella ja poliittisella kyvyllä ratkaiseva merkitys.

Puolan kriisin ratkaisun ehdoista

Tämä aineisto on koottu ennen poikkeustilan julistamista Puolaan 12. 12. 1981. Poikkeustila näyttää ratkaiseen – ainakin toistaiseksi – kysymyksen *vallasta* Puolassa. Mutta ehkä kannattaa esittää joitakin ajatuksia Puolan yhteiskuntaa vaivaavan *huottamuspuolan* voittamisesta.

Olennaista on jälleen Puolan hallituksen ja kommunistien poliittinen kyky, kyky palauttaa ennen muuta työväenluokan luottamus. Ja se on luonnollisesti tehtävä uusia olosuhteita vastaavasti. Paluuta elokuuta 1980 edeltäneeseen Puolaan ei ole.

Elokuusta 1980 alkanut avoin kriisi on myös merkinnyt Puolan sisäistä polarisoitumista. Enää ei ole vain tasavertaisia puolueen arvostelijoita.

Ennen sotatilan julistamista kasvoi myös Solidaarisuuden sisäinen tyytymättömyys sen sivistyneistöjohtoon. Siksi Walesa voitti solidaarisuuden kongressissa eivätkä kaikki sosialismin vastustajat päässeet puhemiehistöön. Laajasti esitettiin myös näkemyksiä, että Solidaarisuuden johdon ja kentän välimatka oli muodostumassa yhtä suureksi kuin puolueen johdon ja kentän välinen kuilu ennen elokuuta 1980.

Jos Puolan hallitus ja PYTP:n johto kykenevät osoittamaan olevansa työ-

väenvaltaa, maassa voisi tapahtua olennaisia psykologisia murroksia. Korruptoituneiden erottaminen puolueesta tapahtui varsin hitaasti, mutta uutta työläisvaltaista keskustomiteaa on luonneldittu puolueen historian parhaaksi. Nyt kaikki riippuu puolueen kyvystä nuortua aatteellisesti.

Vuosien 1980–81 aikana puolue ja hallitus eivät tehneet mitään järkevää työväenluokan luottamuksen saavuttamiseksi. Nyt maassa vallitsee psykologisen väsymisen tila, ja se joka kykenee järjestämään elintarvikeongelman voittoa.

Mutta unohtaa ei pidä myöskään sosiaalipsykologisia tekijöitä – hermostuneisuutta, uskon menettämistä kaikkeen, poroporvariston aggressiivisuutta, mahdollisuuksia demagogiaan. Jos ongelmia ei kyetä ratkaisemaan, on olemassa vaara, että syntyy piilevän aggressiivisuuden yhteiskunta.

Kansalaisaloitteiden sosiaalinen pohja ja ristiriitaisuudet BRD:ssä

FRED KARL

1. Kansalaisaloite-liikkeen moninaisuus ja kehitys

”Työyhteisö Westend, Kansalaisaloite Nordstadt, Nuorisokeskus-aloite, Virkakieltojen vastainen komitea” – valikoima itsensä kansalaisaloitteeksi tai vastaaviksi ymmärtävistä toimintaryhmistä, ryhmistä jotka luonnehtivat jo yli kymmenen vuotta vanhaa poliittista toimintamuotoa, sen monipuolisuutta ja temaattista laajuutta.

Vuoden -75 jälkeen on varovaisesti arvioiden syntynyt yli 4 000 ryhmää, joissa yli 200 000 kansalaista toimii aktiivisesti (toiset arviot puhuvat jopa 10 000 ryhmästä).

Liittotasavallan asukkaiden valmius osallistua näiden ryhmien toimintaan on kaksi, kolme kertaa korkeampi kuin heidän valmiutensa liittyä johonkin poliittiseen puolueeseen.¹

Olipa yksittäisen ryhmän nimi mikä tahansa, laajassa mielessä voidaan puhua Kansalaisaloitteesta silloin, kun erilaisen sosiaalisen ja poliittisen taustan omaavat ihmiset toimivat yhdessä jonkin heidän välittömään elinympäristöönsä kuuluvan konkreettisen asian puolesta.

Koska kansalaisaloite-ryhmät ovat julkisuudessa hyvin tunnettuja (vain 7 % väestöstä ei tiedä niistä mitään²) ja koska niihin yleisesti suhtaudutaan myönteisesti, on yhä useampi toimintaryhmä alkanut viime vuosina käyttää itsestään kansalaisaloite-nimitystä. Aloiteryhmiä toimintaan osallistujat eivät ole enää pitkään aikaan rajoittuneet poliittisesti aktiiviseen väestöön ja yhteistyössä toimiviin poliittisiin organisaatioihin. Kuten paikallisten rauhanyhdistysten kehitys osoittaa, ryhmiiin liittyy yhä enemmän myös puolueisiin kuulumattomia, järjestäytymättömiä kansalaisia. Olennaista kansalaisaloitteiden alkuperäisessä synnyssä on kuitenkin se, että ne syntyivät poliittisten organisaatioiden ja ammattiyhdistysten ulkopuolella ja että niissä toimivat konkreettisen ongelman koskettavat ihmiset liittyivät yhteen tuodakseen yhteisesti asiansa julki.

Kansalaisaloitteiden synnyn syyt ovat paitsi pyrkimyksissä puolustaa demokratisia oikeuksia, ennen kaikkea työvoiman uusintamistarpeiden laajentumisen pohjalta syntyneet uudet yhteiskunnallista kulutusta koskevat vaatimukset. Työn ulkopuolisen arkipäivän tärkeiden alueiden valtiomonopolistisen

yhteiskunnallistumisen subjektiivinen kokeminen synnyttää uusia konflikteja.³

70-luvun alussa esiintyivät ensimmäiset kansalaisaloite-ryhmät uudistuksiin pyrkivien kansalaisten lähes pelkästään paikallisiin kysymyksiin suuntautuneina, ajallisesti rajoittuneina yhteenliittyminä. Kysymys oli usein lastentarhojen ja viheralueiden puutteesta, vapaaehtoisista sosiaalisista palveluista tai asuin- ympäristöstä. Tieteellisessä kirjallisuudessa puhuttiin "yhden asian liikkeistä" jotka lopettivat toimintansa heti kun rajattu, tarkoin määritelty päämäärä oli saavutettu tai todettu mahdottomaksi saavuttaa.

Kuva muuttui 70-luvun toisella puoliskolla teemojen laajetessa ympäristönsuojeluun sanan laajassa merkityksessä (energia, liikenne, maiseman- ja luonnonsuojelu, kaupunkisuunnittelu).

Seuraavat kehitysvaiheet⁴ kuvaavat muutosta yksittäisistä aloiteryhmistä pysyväksi kansalaisaloite-liikkeeksi:

- yksittäiset kansalaisaloite-ryhmät eivät enää lopeta toimintaansa saavutettuaan päämääränsä tai epäonnistuttuaan vaan sitävästoin muuttavat tai laajentavat toiminta-alueitaan (esim. alussa vastutettiin ydinvoimalan sijoittamista jollekin tietyllä paikkakunnalle, sittemmin vastustettiin ydinvoimaloita ylipäänsä).

- mitä kauemmin ryhmä on olemassa, sitä enemmän vanha, löysä organisaatio korvataan kiinteämmällä organisaatiolla (yhdistyksen asema, johtokunnan valitseminen, työryhmien ja valiokuntien perustaminen).

- monien ryhmien toiminta-ala ei pysy paikallisesti rajoitettuna. Syntyy tendenssi liittyä alueellisesti ja valtakunnallisesti yhteen tietojen ja kokemusten vaihdon järjestämiseksi.

- kansalaisaloitteissa ei ole enää kysymys yksittäisistä vaatimuksista vaan

myös kokonaisyhteiskunnallisista päämääristä. Konkreettiset kysymykset liitetään yleisiin yhteyksiinsä.

- kansalaisaloitteet eivät rajoitu enää uusintamiseen liittyviin kysymyksiin (so. asuminen, koulutus, vapaa-aika). Aloitteiden laajuus ja seuraukset sekä uudet teemat sivuavat myös tuotantoa (teollisuuden sijoittaminen, energia, työpaikkojen väheneminen).

- kansalaisaloitteet muotoilevat samalla omaa itseymmärrystään, kokeilevat etujen ilmaisun (intressiartikulaation) uusia muotoja (uudenlainen politiikka) sekä etsivät yhteiskunnallisia vaihtoehtoja.

Aloiteryhmiin sisältämä protestipotentiaali on vakiinnuttanut ne "Vihreiden" ja "Vaihtoehto-listojen" kautta myös parlamentaarisen poliittisen voimantekijänä. Liikkeen synty perustuu siis sekä organisatoriseen vakiintumiseen ja aloiteryhmiin suuren osan aialliseen säilymiskykyyn että päämäärien yleistämiseen erillisiksi katsotuista epäkohdista yhteiskuntapoliittisiin peruskysymyksiin.

Alkuaikoina hallitsi asenne, että "paha" on karkoitettava muualle (esim. suunnitelmat lentokentän rakentamisesta tietyllä paikkakunnalle). Huomionarvoista on nykyään, että ryhmien enemmistö on voittanut tällaiset asenteet. Organisatorisen koordinoinnin ohella yleistetään myös poliittisesta järjestelmästä, vastustajista ja liittolaisista saatua ja kokemuksia; yhteiskunnallisen ja yleisen tarkastelutavan lähtökohdat ovat muodostumassa. Ongelmien yhteiskunnallinen luonne tiedostettiin pian ennen kaikkea ympäristönsuojeluun liittyvissä kysymyksissä. Atomi-voiman vastaisen liikkeen kautta hypäksenomaisesti kehittyneen kansalaisaloite liikkeen vaiheessa kehittyi "kasvava tietoisuus rakenteellisista syistä ja eri alojen sisäisistä yhteyksistä

energiahuollossa, liikenteessä, kaupunkisuunnittelussa, ympäristönsuojelussa jne. Yksittäiset ryhmät (...) laajentavat ongelmakenttiään ja yrittävät tunkeutua kritisoitujen epäkohtien syihin."⁵ Entinen BBU:n⁶ puheenjohtaja Wüstenhagen totesi: toiminta kohteensa parissa kasvatti ryhmissä tietoja (asioiden) yhteyksistä.⁷ Tämä oppimisprosessi näkyy siinäkin, että noin 2/3:ssa tutkituista ympäristönsuojeluryhmistä oli työryhmiä ja ne esittivät vaihtoehtoisia suunnitelmia.⁸

2. BBU ja järjestäytymisen ongelmat

Ympäristönsuojeluun liittyvien kysymysten yhteydessä on syntynyt maan laajuinen liitto, jolla on kasvava poliittinen merkitys: der Bundesverband Bürgerinitiativen Umweltschutz (BBU).

Liitossa työskentelee n. 1 000 ryhmää. Olisi kuitenkin virheellistä ymmärtää se kiinteästi rajatuksi liitoksi, joka voisi puhua n. 300 000 kansalaista edustavien aloiteryhmien puolesta. Vain n. 300 ryhmää on suoraan BBU:n jäsenenä, muut kuuluvat liittoon osavaltion tason yhteistyön kautta. BBU:n jäsenkokousten päätökset koskevat vain liiton keskushallituksen työtä. Jäsenkokouksiin on osallistunut vain n. 100:n ryhmän edustajat. Perustasolla vallitsee laajalle levinnyt epäily järjestäytymistä kohtaan ja halu kehittää itsenäisesti omaa politiikkaa. Keskushallituksen tai jäsenkokousten johtopäätökset eivät vielä pitkään aikaan tule automaattisesti sovelletuiksi perustasolla (esim. lähen-tyminen ay-liikkeeseen ja rauhanliikkeeseen, toiminta ydinaseita vastaan). IBBU ymmärtää itsensä "ei edustavaksi ympäristönsuojelijoiden kattojärjestöksi ((...) sen päätehtävät ovat koordinointi ja ryhmien välisen informaationvaihdon järjestäminen (...) BBU on äärimmäisen desentralisoidusti organisoitu liitto.

Jokainen ryhmä on toiminnassaan täysin itsenäinen."⁹

Liikkeen sisällöllinen ja organisatorinen ambivalenssi näkyy selvimmin ydinvoiman vastaisessa liikkeessä. "Ydinvoimaa vastustava liike on piilevien ja avointen vastakohtien liike. Varsinkin alueelliset työkokoukset, osavaltion ja liittovaltion laajuiset tapaamiset joissa päätetään toiminnan painopisteistä ja toimintojen suunnasta ja muodoista, ilmentävät eri ryhmien välisiä ongelmia; vihreiden, kirjaviiden, väkivallattomien, spontanistien, yhdistyssuuntautuneiden, kaaderisuuntautuneiden tai valtiollisiin puolueisiin suuntautuneiden välisiä ongelmia."¹⁰

BBU:n edelleen kehittyminen riippuu siitä, pitäytyykö se fraktioituneessa tilassaan vai laajentaako se poliittista iskuvoimaansa yhteistyössä työväen- ja rauhanliikkeen kanssa.

3. Kansalaisaloitteiden nykyinen sosiaalinen pohja

Yksittäiset empiiriset tutkimukset osoittavat¹², että liikkeeseen osallistujat ovat ennen muuta toimihenkilöitä ja vapaan ammatin harjoittajia. Mitä objektiivisia syitä on näiden liikkeessä yliedustettujen sosiaalisten ryhmien aktivoitumiseen?

50-luvun alusta lähtien on itsenäisten keskikerrosten ja pienyritysten osuus väestöstä tipahtanut jyrkästi. 60-luvun alusta on tuotantovoimissa tapahtuneita muutoksia vastaten toimihenkilöiden lukumäärä lisääntynyt keskimääräistä enemmän: tuotannon tieteellistyminen ja yhä useamman elämäntilanteen "läpikapitalisoituminen ja byrokraatisoituminen nostaa toimihenkilöiden suhteellista osuutta väestöstä. Edelleen, palkkatyöläisten osuus kasvaa keskikerroksissa.

Prosessi aiheuttaa ensinnäkin työväenluokan määrällisen kasvun. Se tarkoittaa myös sitä että palkastaan riippuvaisen keskikerrosten ja työväenluokan "ylinten" kerrosten sosiaalinen asema ja intressit lähenevät toisiaan. Monopoliin ja työväenluokan välissä olevat välikerrokset kohtaavat suoraan pääoman keskittymisprosessin ja pääoman logiikan mukaan tapahtuvan uusien elämän alueiden "reaalisen alistamisen": "Vanhan" keskisäädyn olemassaolon perusta häviää, rationaalisen suurtuotannon tuottaessa käyttöesineitä halvemmalla ja massoittain.

Talonpoikien asema osoittaa, että vain suuret maatalouden yksiköt ja erikoistuneet alat voivat säilyä hengissä. "Itsenäisen" ammatin harjoittajan kohdalona on palkkatyö. Vastaava "luokasta putoaminen" (Deklassierung) uhkaa myös "uusia keskikerroksia.

Virasto- ja hallinnollinen työ joka aikaisemmin oli älymystön luova tehtävä, rationalisoidaan ja standardisoidaan: aikaisemmin kvalifikaatiota vaatineet tehtävät muuttuvat keskenään vaihtokelpoisiksi. Keskikerroksia kohtaa siis luokasta putoaminen, heidän työnsä saa yhä enemmän vieraantuneita piirteitä, työttömyyden ja elintason putoamisen uhka kasvavat.

Koska tämä prosessi on tuotannon yhteiskunnallistumisen vuoksi peruuttamaton, lähenevät keskikerrosten sosiaalinen asema ja edut työväenluokkaa. Heidän on pakko myydä työvoimaansa ja heidän etujensa mukaista on varmistaa mahdollisimman hyvät uusintamisehdot. Eräitä ilmauksia tästä ovat toimihenkilöiden lisääntynyt järjestäytyminen, heidän osallistumisensa työtaisteluihin sekä heidän lisääntyvä poliittinen aktiivisuutensa puolueissa ja kansalaisaloitteissa. Em. tendentssin rinnalla on olemassa vanhoja taantumuksellisia

pyrkimyksiä. Koska luokka-aseman huonontumiseen liittyy etuisuuksien, päätösvallan ja samalla identiteetin menettäminen sekä kasvava sosiaalinen epävarmuus, suuntautuu protesti tukkalliseksi havaittua edistystä vastaan ylipäättänsä. Uudet automaattiset koneet ovat pahoja sinänsä ja ryhdytään haaveilemaan paluusta "pieniin tuotantoyksiköihin", yksinkertaisen tavaratuotannon hallittavissa oleviin rakenteisiin. Tässä ovat sosiaaliset syyt kansalaisaloitteiden ja vaihtoehtoliikkeiden osittain anti-kapitalistiseen ja anti-industrialistiseen (ja ammattiyhdistysten vastaiseen) itseymmärrykseen. Sen lisäksi ei monillakaan intellektuelleilla, joilla on vaikutusta liikkeiden keskustelussa ole useinkaan "kokemusta tekniikan käytännöllisestä hallitsemisesta – he ovat siis alttiita silmiinpistävän porvarilliselle, demonisoivalle tekniikkakäsitelylle." ¹³

Reduktiivisen tekniikkakritiikin saama vastakaiku on paikan päällä tehtyjen havaintojen tulos. Ympäristöhaitat näyttävät ensisilmäyksellä olevan tekniikan ja teollisen tuotannon aikaansaannoksia eivätkä tuotantovoimien erityisen kapitalistisen kehityksen ja käytön tulosta.

Keskikerrokset tuntevat erityisesti kapitalistisen rationalisoinnin ja yhä uusien elämänalueiden muuttumisen epäpersoonallisiksi (Entpersönlichung) koskettavan heitä. Tämä objektiivinen tendenssi johtaa arvojen alueella voimistuneeseen kommunikaation, emotionaalisesti koettavan solidaarisuuden ja yksilöllisen itsensätoteuttamisen etsintään.

Aikaisemmin suhteellisen toimintavapauden työssään omanneet kerrokset kokevat lisääntyneen suorituspaineen subjektiivisesti erityisen herkästi. Paloiteltu ja vieraantuneet työprosessit ovat heille uusia ilmiöitä. Osa reagoi tähän

asettamalla nykyisen arvojärjestelmän kyseenalaiseksi.

Porvarillisessa tieteessä puhutaankin "legitimaatio- ja motivaatiokriiseistä", "jälkimaterialistisen" kerroksen syntymisestä, työn ja suorituksen arvojen status- ja urasuuntautuneisuuden menettäessä merkitystään.¹⁴

Uusia arvoja ja päämääriä etsittäessä tulee uudelleen esiin keskikerrosten aseman ristiriitaisuudet. Toisaalta ne reagoivat yhteiskunnallisen kulutuksen uusiin vaatimuksiin "seismografimaisesti", herkästi, ja artikuloivat uusia sosiaalis-kulttuurelleja tarpeita mm. kansalaisaloite- ja vaihtoehtoliikkeissä. Toisaalta taas "jälkimaterialistisia" tarpeita tarkastellaan suhteellisen turvatus aineellisen aseman ja etuoikeutetun elämän- ja asumistilanteen perustalta ja asetutaan työläisten palkkavaatimuksia vastaan (työläisten asema on jo aikaisemmin ja voimakkaammin muuttunut epävarmemmaksi).

4. Teesit: Kansalaisaloitteiden mahdollisuudet ja rajat

1. Kansalaisaloitteiden voima on ensinnäkin siinä, että niiden parissa erilaisen sosiaalisen ja poliittisen taustan omaavat ihmiset aktivoituvat itse, eivätkä tyydy pelkästään valitsemaan edustajiaan parlamenttiin. Lähestymistapojen moninaisuus, toiminnan aiheiden laajuus sekä osallistujien lähtökohtien sekä mielipiteiden erilaisuus taas vaikeuttavat yhteistä suuntautumista. Liikkeen jakautuminen ja eri osien toiminta toisiaan vastaan on jatkuvana vaarana.

2. Spontaanisuus, desentralisoitu luonne sekä mukanaolon sitoutumattomuus tekevät liikkeen vetovoimaiseksi. Kuitenkin toiminnan löysä ja vaihtuva luonne ruokkii epävakautta ja epäluottamusta organisaatioita kohtaan, varsinkin kun otetaan huomioon vastustajan

so. yrittäjäliittojen, valtion ja hallinnon korkea organisoitumisaste. Spontaanisuus vaikeuttaa kattojärjestöjen työtä sekä yhteistyötä liittolaisten kanssa.

3. Toisaalta taas em. politiikan ja organisaation muotojen kautta voidaan vetää mukaan suuri määrä epäkohtien uhreiksi itsensä tuntevia, erityisesti nuoria: "puolusta itseäsi"-näkökannan rinnalla on kuitenkin vahvasti mukana "samantekevää"-mielialoja, toimintavalmiuden rinnalla resignaatiota.

4. "Uudet politiikan muodot" vetävät mukaansa paljon aikaisemmin syrjässä olleita ja aktivoi uudelleen entisiä osallistujia, jotka "perustason työn vaivalloisuuden" tai "perinteellisten" puolueiden (esim. DKP) näennäisen menestymättömyyden vuoksi ovat vetäytyneet syrjään.¹⁵

5. Useimmille on osallistuminen liikkeen toimintaan ensimmäinen kosketus politiikkaan. Konserneista ja valtiosta saadut kokemukset uhkaavat kuitenkin hämärtä, ellei toiminnasta saatuja kokemuksia syvennetä ja levitetä. Tässä on pelkän osallistumisen raja. "Kansalaisaloite"-tietoisuus on kuitenkin tärkeä alkumuoto perusteellisemmille poliittisille näkemyksille ja valmiuksille toimia yhdessä muiden poliittisten ja sosiaalisten voimien kanssa.

6. Koska epäkohdat joihin puututaan ovat yleisten valtiomonopolististen rakenteiden aikaansaamia, joutuvat yksittäiset aloitteet erilaisuudestaan huolimatta tekemisiin "suuren politiikan" kanssa ja etsivät selitystä kulloisellekin ongelmalle. Liikkeessä tapahtuu tämän vuoksi välttämättä yleistämis- ja selvitysprosesseja. Kansalaisaloitteiden ja vaihtoehtoliikkeiden rajat hämärtyvät yhä enemmän ja esiin työntyy perusliikkeitä joka etsii kokonaisyhteiskunnallista ratkaisua.

7. Jopa vast'ikään syntyneet, yhden asian -liikkeinä esiintyvät kansalais-

aloitteet huomaavat itsensä osaksi suurempaa liikettä, saavat siltä argumentteja ja moraalista tukea sekä joutuvat kulloisenkin yleistämisprosessin vaikutuksen alaiseksi.

8. Erilaisia poliittisia suuntauksia edustavat voimat osallistuvat yleistämisprosessiin vaikuttaakseen omien intressiensä pohjalta kokemusten muokkamiseen. Rajana on ilmeisesti valtiollisten puolueiden integraatiokyky ja tiheys artikuloita kansalaisaloitteiden potentiaalia "Vihreiden" ja vaihtoehtolistojen kautta.

9. Kansalaisaloitteiden täytyy ennen kaikkea sopia konkreettisista toimista, rajatuista vaatimuksista ja tulevista askelista aktivoidakseen ihmisiä joiden motiivit ovat erilaiset ja laajentaakseen osallistujien määrää. Laaja yksimielisyyttä päämäärästä, toimintamodoista ja liittolaisista on perusta tulevalle oppimisprosessille. Laajuutta ei kuitenkaan takaa kiistakysymysten jatkuva sivuuttaminen. Koska kansalaisaloitteet eivät ole organisaatioita joilla on kiinteä poliittinen ja ideologinen kanta, vaan niillä on prosessin luonne, ja ne on ymmärrettävä "oppiviksi", ne eivät kykene pitämään syrjässä polttavaksi katsomiaan kysymyksiä (esim. kysymys sosialististen maiden ydinvoimaloista.)

10. Kansalaisaloitteiden kokemusten yleistämisen eräänlainen välikappale on BBU:n julkaisema "Das Selbstverständnis der Bürgerinitiative"-kirjanen¹⁶. Se heijastelee mitä erilaisimpia tulkintoja, sekä antikapitalistista että antimonopolistista tietoisuutta ja myös hajanaista konvergenssiteoreettista anti-industrialismia, mikä pitää sisällään tekniikan ja tieteellisen edistyksen hylkäämisen ylipäättensä.

11. Tämä "itseymmärrys" on seurausta liikkeissä yliedustettuina olevien aktiivisten "uusien" keskikerrosten sisäl-

löllisistä päämääräasetteluista ja intresseistä. Olisi kuitenkin väärin käsittää liikkeet ei-proletaaristen välikerrosten "pikkuporvarillisiksi" liikemuodoiksi. Liikkeiden sosiaalinen pohja ei ole kiinteä, sillä nuorison ja naisten ohella, myös työläiset ovat alkaneet osallistua liikkeiden toimintaan.

12. Liikkeiden toiminnan välittömyyden ja spontaanisuuden, poliittiselle areenalle astuvien voimien kokemattomuuden vuoksi ne ovat vaarassa joutua funktionalisoiduiksi järjestelmää vaukauttaviin tarkoituksiin: esim. liikkeiden oman materiaallisen panoksen kautta (sosiaaliset palvelut, leikkikenttien rakentaminen jne.)

Ne voivat joutua täyttämään järjestelmän ja valtiollisten suoritusten puutteita ja osallistumismallinsa kautta palauttaa kuvan poliittisen järjestelmän toimintakyvystä ja "elävästä demokratias-
ta".

Sosiaaliliberaalien (tarkoittanee sosialidemokraattien ja vapaiden demokraattien hallituskautta suom. huom.) "sisäisten reformien" epäonnistuminen ja vuodesta -74 jatkunut kriisi sekä kansalaisaloite-liikkeen teemojen laajentuminen järjestelmän kritiikin suuntaan vähentää kuitenkin integrointi yritysten onnistumismahdollisuuksia.

13. Tehokkain keino tällä hetkellä saada liikkeet toisiaan ja työväenliikettä vastaan on työpaikkojen turvaamisen ja ympäristönsuojelun välinen keinotekoinen vastakkainasettelu. Tekijän poistaminen vaatii ponnistuksia molemmilta osapuolilta: Kansalaisaloitteiden, jotka tajuavat että ilman työtätekeviä he eivät voi loppujen lopuksi saavuttaa kokonaisyhteiskunnallisia päämääriään täytyy tietoisesti sitoa työpaikan säilyttämistä vaatimuksiin ympäristönsuojelusta. (Mutta ei voida tuomita sitä, että monien mielestä "uusien liikkeiden" veto voima on juuri siinä, että

ne ovat organisoituneet eksplisiittisesti "vanhan" työväenliikkeen ohi).

Toisaalta on ammattiyhdistysten ja työväenluokan poliittisten organisaatioiden tehtävänä asettaa itselleen laadullisia kysymyksiä ja orientoitua käytäntöön (työolosuhteet ja vapaa-aika, ekokriisi ja sodanuhka).

Ammattiyhdistysaktiivien mukanaolo kansalaisaloite-liikkeessä on edellytys työväenliikkeen ja uusien sosiaalisten liikkeiden tähänastista voimakkaamalle lähentymiselle.

VIITTEET:

1. Vrt. *Fred Karl*, Die Bürgerinitiativen, Soziale und politische Aspekte einer neuen sozialen Bewegung, IMFS-Reihe „Soziale Bewegungen“ Vihko 10, Frankfurt 1981, kappale I.
2. Vrt. Emnid-Aktueller politischer Dienst, huhtikuu 1977, s. 50; lainaus *Rammstedt*, Die Bürgerinitiativbewegung und Ideologisierungszwang teoksessa Hauff (toim.) Bürgerinitiativen in der Gesellschaft, Villingen-Schwenningen 1980, s. 485.
3. Vrt. *Fred Karl* emt., kappale III.
4. sama, kappale II ja III.
5. sama, kappale II, luvut teoksesta *Andritzky*,

Wahl-Terlinden, Mitwirkung von Bürgerinitiativen an der Umweltpolitik, Länsi-Berliini 1978, s. 69.

6. *Rucht*: Von Wyhl nach Gorleben, Bürger gegen Atomprogramm und nukleare Entsorgung, München 1980, s. 80.

7. *Wüstenhagen*: Erfahrungen mit Bürgerinitiativen für Umweltschutz, teoksessa *Moldenhauer, Wüstenhagen*, Atomindustrie und Bürgerinitiativen gegen Umweltstörung, Köln 1975 s. 38.

8. Vrt. *Andritzky*, Wahl-Terlinden, emt. s. 68–69.

9. Vrt. BBU-lehtinen, „Das Selbstverständnis der Bürgerinitiativen“, Karlsruhe s. 4. ja BBU:n omakuvasta TAZ-Dokumentation „Gorleben“ 21. 6. 80 s. 2.

10. *Rucht*, emt. s. 96.

11. Atomexpress, marraskuu 1980, Göttingen s. 40.

12. Vrt. sosiaalisesta kokoonpanosta *Fred Karl*, emt. kappale II 3.

13. Neuman, teoksessa IMFS (toim.) Technik-Umwelt-Zukunft, Eine marxistische Diskussion über Technologie-Entwicklung, Ökologie, Wachstumsgrenzen und die „Grünen“, Frankfurt am Main, 1980 s. 83.

14. Vrt. *Kmiecik*, Wertstrukturen und Wertwandel in der BRD, Göttingen 1976.

15. Vrt. *Mappes*, Die Grünen, Alternative oder Sackgasse, Frontal 1/1981, s. 17.

16. Vrt. BBU-lehtinen „Das Selbstverständnis der Bürgerinitiativen“, Karlsruhe, ei painovuotta. Vrt. Sternstein, Bürgerinitiativen als vierte Gewalt? Wie Bürgerinitiativen sich selbst verstehen-Orientierungspapier des BBU, julk. Hauff emt. s. 319–350.

Suomi tarvitsee rauhanarmeijan

MATTI VIIALAINEN

Työväenliikkeessä suhtaudutaan Suomen armeijaan nykyään pääasiassa kahdella tavalla. Pasifismin kannattajat asennoituvat kokonaan kielteisesti vaalien Suomen yksipuolista aseidenriisuntaa. Käytännössä asenne ilmenee monien vasemmistolaisten aseistakieltäytymisenä.

Toinen suhtautumistapa tulee esiin SDP:n ja SKDL:n hallituspolitiikassa. Puolustus- ja valtiovarainministeriön määrärahaesitykset sekä pääesikunnan laatimat puolustussuunnitelmat hyväksytään yleensä sen kummemmin vastaanpanematta. Joitakin yksityiskohtia saatetaan kyllä arvostella mutta itse puolustusdoktriinia ja siihen perustuvaa puolustusjärjestelmää ei aseteta kyseenalaiseksi.

Työväenliikkeen omaa vaihtoehtoa pohtimatta vallitseva puolustuspolitiikka siunataan eräänlaisena välttämättömänä pahana. Tästä johtuen koko areena on jokseenkin vapaaehtoisesti jätetty oikeistolle.

Ja juuri se, että oikeisto hallitsee koko maanpuolustusta tekee siitä työväenliikkeelle vastenmielisen kysymyksen, jo-

hon ei mielellään puututa. Kierretään siis kehää, jossa oma passiivisuus takaa oikeiston hegemonian, mikä taas ruokkii vasemmiston välinpitämättömyyttä asennetta. Ja niin edelleen. Varustelumäärärahojen vastustaminen, jota rauhanliike monien työväenjärjestöjen ohella ajaa, on oikeastaan ainoa näkyvä poliittinen vaatimus, jonka työväenliike puolustuspolitiikassa esittää varusmiesten päivärahojen nostamisen ohella.

SKP:n 19. edustajakokouksen turvallisuuspoliittinen kannanotto edustaa kuitenkin uutta lähestymistapaa. Siinä sanotaan muun muassa: "Työväenluokan ja edistyksellisten voimien kannalta ei ole yhdentekevää, mikä on puolustuspolitiikan sisältö ja kuka hallitsee armeijaa. SKP pyrkii siihen, että oikeistovoimien vaikutusta puolustuspolitiikassa ja armeijassa voidaan vähentää ja lisätä demokraattisten voimien vaikutusvaltaa."

Kannanotto – mikäli se johtaa myös käytännön tekoihin – edustaa askelta passiivisen asenteen hylkäämiseen. Mutta miten vallankumouksellisten tulisi suhtautua Suomen armeijaan ja minkälainen toimintalinja omaksua?

Pitääkö Suomella olla asevoimat?

Pasifismilla on vaikutusta edistyksellisen nuorison keskuudessa. Sen idealismi kiehtoo maailmankuvaansa hakevia nuoria, ja nuoret tuntevat oikeutettua vastenmielisyyttä porvarillista armeijaa kohtaan. Aseistakieltäytyminen tuntuu myös moraalisesti ylevältä teolta, mutta mitä merkitsisi ja ketä hyödyttäisi Suomen asevoimien välitön lakkauttaminen? Vastaaminen edellyttää maamme sotilaspoliittisen aseman arviointia.

Suomi sijaitsee sosialistisen suurvalan, Neuvostoliiton luoteisosien tärkeiden alueiden, Leningradin ja Murmanskien välittömässä läheisyydessä. USA:n ja Naton uhatessa näitä kohteita tapahtuu se helposti Suomen kautta ja eri toten Suomen ilmatilaa hyväksikäyttäen.

Englantilaisen New Statesman-lehden viime keväisen kirjoituksen mukaan Lännen ydinpommittajien reitit kulkevat Suomen yli, koska ilmapuolustus tällä suunnalla on Keski-Euroopan reittiä tuntuvasti heikompi. Sama pätee luonnollisesti risteilyohjuksiin. Läntiselle sotilasliitolle Suomi on siis hyökkäystarkoituksiin tarvittava läpi- ja ylikulkualue.

Vaikka Naton sotatoimien päämaali tällaisessa tilanteessa onkin Neuvostoliitto, joutuvat myös omat kansalliset etumme vakavaan vaaraan. Alueellinen koskemattomuus, itsemääräämisoikeus, väestömme ja koko suomalainen kulttuuri ovat silloin vaarassa, koska Suomesta uhkaa tulla eräs ydinsodan näytämö.

Neuvostoliiton kannalta taas Suomi on tärkeä puolustuksellisessa mielessä. Alueemme on niin lähellä Neuvostoliiton elintärkeitä intressejä, ettei se voi hyväksyä sitä, että Suomi olisi "Lännen etuvartio", jota voitaisiin käyttää Neuvostoliittoa vastaan.

Juuri siksi YYA-sopimuksessa saavat ilmaisunsa Suomen ja Neuvostoliiton yhteiset perimmäiset turvallisuusedut. Pohjolaa koskevassa kriisitilanteessa Suomi ei ole puolueeton vaan toimii tarvittaessa myös sotilaallisessa yhteistyössä Neuvostoliiton kanssa sodanuhkan torjumiseksi.

USA:n ja Kanadan asevarastot Norjassa, Naton lentovoimien kaksinkertaistaminen Skandinaviassa, risteilyohjusten tuleva käyttöönotto ja sotilaslentokenttien rakennusohjelmat USA:n ydinpommittajia varten Tanskassa ja Norjassa kertovat havainnollisesti, ettei puhe Naton muodostamasta kasvavasta uhasta Pohjolan ja Suomen turvallisuudelle ole perusteetonta.

Pohjois-Euroopassa nykyisin vallitsevassa tilanteessa Suomen luopuminen yksipuolisesti omista puolustusjärjestelyistään, esimerkiksi ilmatilan valvonasta, olisi suoranaan lahja USA:lle ja Natolle. Ne saisivat käyttöönsä vapaasti alueen, josta on vain 200–300 kilometriä Murmanskiin ja/tai Leningradiin.

Tälläkin hetkellä Suomea kohti lentää tiedustelukoneita, jotka kääntyvät rajoiltamme takaisin siksi, että ne tietävät suomalaisten seuraavan heitä ja tarvittaessa estävän tunkeilijan tulon.

Voidaan tietysti vedota Suomen ase-riisunnan mahdolliseen voimaan esimerkkinä. Mutta täytyy olla erityisen sinisilmäinen ennenkuin voi vakavissaan uskoa, että Suomen sittenkin varsin vähäisen asevoiman lakkauttaminen innostaisi USA:n ja Naton seuraamaan esimerkkiä.

Suomen tulee kaikin voimin ajaa rauhanpolitiikkaa, liennytystä ja aseidenriisuntaa. Tässä suhteessa Suomi voi reaalisesti vaikuttaakin, koska suomalais-neuvostoliittolaiset suhteet havainnollisesti todistavat liennytyksen edullisuutta.

Sotilasliittojen molemminpuolisen purkamisen ja tilanteen tuntuva laukeamisen myötä Pohjolassa Suomi voi riisua myös omat aseensa. Mutta välitön yksipuolinen aseriisunta ei suinkaan lujittaisi rauhaa Pohjolassa. Päin vastoin se heikentäisi omaa ja Neuvostoliiton luoteisosien turvallisuutta. Toimenpide olisi kylläkin eduksi USA:lle ja Natolle.

Tie aseidenriisuntaan ei kulje vaatimalla yksipuolisia muutoksia nyt olemassaolevaan sotilaalliseen voimatasapainoon. Jokaisen uuden asejärjestelmän käyttöönoton vastustamisen ohella on vaadittava ja tuettava neuvottelujä, joilla tasapaino säilyttäen supistetaan yhtä suuressa määrin sekä Naton että Varsovan Liiton aseistusta. Koko aserajoitus sopimusten historia todistaa, että vain kunnioittamalla yhtäläisen turvallisuuden periaatetta saadaan aikaan tuloksia.

Nykyinen vaikea tilanne aiheutuukin juuri siitä, että USA:n johto ei halua tunnustaa tasapainoa vaan vaatii itselleen ylivoimaa, jonka saavuttamiseksi se on käynnistänyt ennennäkemättömän varusteluohjelman.

Mutta eikö kapitalistisen Suomen armeija ole porvarillinen luokka-armeija, jonka suhteen voidaan noudattaa vain ehdottoman kielteistä linjaa? Onko siis siksi kieltyädyttävä menemästä armeijaan ja vastustettava jokaista asehankintaa?

Suomen armeija on tietysti porvarillinen ja tiukan paikan tullen porvaristo pystyy sitä käyttämään työväenluokkaa vastaan.

Mutta tästä ei seuraa johtopäätös, etteikö Suomella pitäisi olla asevoimat. Kommunistit näkevät eron *porvarillisen* armeijan ja Suomen *kansallisista* eduista johtuvan todellisen puolustustarpeen välillä. Me emme kannata porvarillista armeijaa vaan pyrimme sen porvarilli-

sen luonteen kaikinpuoliseen heikentämiseen ja viime kädessä korvaamiseen sosialistisella kansanarmeijalla. Mutta samalla emme voi pelkäästään kannattaa vaan meidän on suoranaisesti vaadittava puolustusta kansallisten etujemme suojaksi USA:n ja Naton uhkaa vastaan.

Entä aseistakieltäytyminen? Edistääkö se rauhaa vai ketä vasemmistolaisien meno siviilipalvelukseen hyödyttää?

Saksan Liittotasavallassa miltei 30 % ikäluokasta vapautetaan palveluksesta. Bundeswehrin suoranainen toimintalinja on, että "radikaalit ainekset" jättäytyvät vapaaehtoisesti kasarmien ulkopuolelle.

Se, että eräät kenraalit ja puolustusministeri *Aikäs* yrittävät vaikeuttaa siviilipalvelukseen pääsyä ja sen suorittamista, osoittaa heidän lyhytnäköisyytään. Armeijan oikeistolaisuuden suojelemisen kannaltahan on pelkäästään hyväksi, jos vasemmistolaiset kautta linjan päätyisivät individualistiseen ratkaisuun, siviilipalvelukseen.

Erityisesti armeijan porvarillisuudelle on hyödyksi, mikäli sen ulkopuolelle jättäytyvät koulutusta saaneet ja järjestötoiminnasta kokemusta omaavat nuoret.

Työläisnuoriso ei käytännössä juurikaan kieltäydy aseista. Siksi työväenluokan poikien jättäminen kahdeksaksi tai yhdeksitoista kuukaudeksi vain upseerien useimmiten oikeistohenkisen kasvatuksen kohteeksi on palvelus porvaristolle.

Tuskin muuten Portugalin kommunistinen puolue teki virhettä siinä kun se lähetti monia jäseniään jopa siirtomaasotaa käyvään armeijaan. Neilikavallankumouksen tehneessä asevoimien liikkeessä puolueella oli ja on edelleen tietty vaikutus. Chilessä taas osoitautui virheeksi luottaa armeijan lojaalisuuteen ja laiminlyödä työ sotilaiden keskuudessa.

Porvariston doktriini

Toimitusjohtaja *Max Jakobson* luonnehtii Suomen paikkaa kirjassaan *Veteen piirretty viiva* näin: "Suomi kuuluu läntiseen maailmaan ideologisesti ja sivistyksellisesti sekä hallitsevien taloudellisten intressiensä kannalta, mutta sijaitsee alueella, joka on elintärkeä Neuvostoliiton puolustukselle. Suomen asemaan sisältyy siten latentti ristiriita ideologisten siteiden ja strategisten realiteettien välillä – ristiriita, jonka sovittaminen on Suomen puolueettomuuspolitiikan tehtävä...".

Vallitseva puolustusdoktriini ja sen mukaiset puolustusjärjestelyt ovat yksi konkreettinen osoitus yrityksestä ratkaista tätä ristiriitaa. Ei ole ollut helpoa sovittaa yhteen YYA-sopimuksen velvoitteita ja armeijan vuosikymmeniä jatkunutta vahvasti neuvostovastaista perinnettä.

Suomen virallisen puolustussajattelun kehittymistä toisen maailmansodan jälkeen ei ole kunnolla ainakaan marxilaiselta kannalta tutkittu. Se olisi kiintoisaa senkin takia, että monessa suhteessa jo rauhan aikana tehtävät sotilaalliset järjestelyt ovat valtion ulko- ja myös tiettyssä mielessä sisäpolitiikan "materialisointia". Niistä voi asiantuntija päätellä hallitsevien politiikan perimmäisiä päämääriä, jotka muuttuvat todellisuudeksi kriisitilanteessa. Sotilasjärjestelyistä voi pitkälle esimerkiksi päätellä aikooko Suomi vakavissaan täyttää YYA-sopimuksen yhteistyötä määrättyssä tilanteessa edellyttävät kohdat vai ei.

YYA-sopimus sulkee pois mahdollisuuden Suomen ja Neuvostoliiton välisestä konfliktista. Ainoa potentiaalinen vihollinen voi tulla lännestä. Tätä uhkakuva virallinen puolustussajattelu ei kuitenkaan hyväksy, koska se olisi ristiriidassa "puolueettomuuspolitiikan" kanssa.

700 000 miehen alueellisen puolustusjärjestelmän mukaisesti järjestetty armeija, jossa maavoimilla on ehdottomasti keskeisin asema ja jonka taktiikka perustuu tuntuvaan määrin sissisotaan, on ajateltu sellaista tilannetta varten, jossa Suomi joutuu laajojen maavoimaoperaatioiden tukeman miehitysyrittelyn kohteeksi.

Ei tarvitse erityisempää mielikuvitusta ymmärtääkseen, että tällainen uhkakuva puolustusjärjestelyjen perustana tarkoittaa Neuvostoliittoa. Natolle laajojen maasotatoimien kohdistaminen Suomeen maihinnousuista ja miehityksestä puhumattakaan on Pohjois-Euroopan nykyisessä sotilaspoliittisessa tilanteessa vaikeaa.

Miksi huomattava osa joukko-osastoista on sijoitettu edelleenkin itärajan tuntumaan? Miksi rannikkopuolustukseen ja laivaston kehittämiseen sijoitetaan edelleen isoja summia, vaikka Itämeri on kiistatta sellaisen valtion "hallussa", jonka kanssa meillä on YYA-sopimus?

Parlamentaaristen puolustuskomiteoiden mietinnöissä heijastuu voimakkaana ajatus, että "puolueettomuus" on Suomen "turvallisuuspoliittinen perusratkaisu" (PPK I).

Vuonna 1971 mietintönsä jättänyt ensimmäinen puolustuskomitea muotoilee doktriinin näin: "Meille on luonnollisesti mitä tärkeintä valita oman toimintatapautemme mukaiset toimet siten, että *puolueettomuutemme* kestäisi myös mahdollisessa kriisitilanteessa... Suomen mahdollisuudet pysyä aseellisten selkkausten ulkopuolella ovat kytketyneet siihen, missä määrin maamme *omin voimin* voi toteuttaa ne velvoitukset, joihin se sopimuksessa (tark. YYA) on sitoutunut".

Doktriinin perusajatus on, että välttämällä sotilasyhteistyötä Neuvostoliiton kanssa kriisitilanteessa Suomi pysyy sen

ulkopuolella. Tähän voidaan päästä silloin kun Suomi "omin voimin" pystyy vastaamaan alueestaan. Doktriinin käytännön johtopäätös on varustelun kasvattaminen, jotta omat voimat riittäisivät.

Juhani Suomen toimittamassa Suomen turvallisuuspolitiikkaa käsittelevässä kirjassa alivaltiosihteeri *Keijo Korhonen* kehittää teesiä vielä siten, että Suomen on omien etujensa takia vältettävä yhteistyö Neuvostoliiton kanssa. Jos näet yhteistyöhön ryhdytään merkitsee se Suomen tuloa konfliktin osapuoleksi ja Suomen joutumista myös USA:n ydiniskujen kohteeksi. Sama teoria esiintyy myös Max Jakobsonin useissa lehtikirjoituksissa.

Juuri siksi sekä Korhonen että Jakobson ajavat sellaista YYA-sopimuksen tulkintaa, jonka mukaan Neuvostoliiton avunanto Suomelle voi tapahtua "vasta kun hyökkäys on jo tapahtunut", siis vasta sodan jo puhjettua. Tämä Korhosen linja ei mennyt kuitenkaan läpi kolmannessa parlamentaarisessa puolustuskomiteassa, jossa *Ahti Karjalaisen* esityksestä hyväksyttiin muotoilu, joka mahdollistaa yhteistoiminnan jo hyökkäyksen uhkan tultua todetuksi.

Puolustusjärjestelmästä ja asevoimien kokoonpanosta päätellen Suomi kuitenkin valmistautuu torjumaan Neuvostoliiton miehitystä. Tämä muuten tulee välillisesti esiin erityisesti toisen parlamentaarisen puolustuskomitean mietintöön sisältyvässä symmetriapuolustuksen (puolustus kaikkiin suuntiin) konseptiossa. Juuri tällaista puolustusta Länsi odottaa Suomelta.

Mutta olisi liian yksinkertaista väittää, että Suomen puolustus on tähdätty tosiasiaa vain itää vastaan, vaikka esimerkiksi englantilaistutkija *Maude* tulee kirjassaan *Suomalainen Dilemma* tähän johtopäätökseen. Pyrkimyksissä ke-

hitellä ilmatorjuntaa ja osittain myös joukkojen siirrossa Lappiin tulee esiin enemmän vallitsevat tosiasiat huomioonottava sotilaallinen ajattelu. Ei pidä myöskään aliarvioida suomalais-neuvostoliittolaisten sotilaskontaktien merkitystä.

Kolmannessa puolustuskomiteassa ennen muuta nuorempien upseerien aloitteesta meni läpi ajatus niin sanottujen suoajoukkojen asettamisesta kehittämistyössä etusijalle. Jos komitean suositus toteutetaan, merkitsee se muutoksia koko puolustusjärjestelmään, koska suosituksen mukaan etusijalle asetettaisiinkin 250 000 eri aselajien sotilasta entisen 700 000 miehen sijasta. Syynä tähän on paitsi rajalliset mahdollisuudet myös erilainen uhka-analyysi.

Suoajoukkojen tehtävänä olisi estää Suomen alueen ja ilmatilan hyväksikäyttö kolmatta osapuolta vastaan eikä miehityksen torjunta, mikä on alueellisen puolustusjärjestelmän ja 700 000 miehen reservin läpikäyvä periaate. Uudesta uhkakuvasta voi päätellä, että osa upseereista ottaa realistisesti huomioon mahdollisuuden, että Nato pyrkii käyttämään Suomen aluetta ja ilmatilaa Neuvostoliittoa vastaan. He myös asettavat tehtäväkseen estää tämän hyväksikäytön, koska ymmärtävät sen vastavan myös Suomen omia kansallisia etuja. Tämä osa upseeristosta on myös vapautunut neuvostovastaisista traumoista ja käsittää, ettei Neuvostoliitto ole Suomen vihollinen vaan tarvittaessa vahva liittolainen.

Mutta silti puolueettomuus on porvariston sotilaallisen ajattelun johtotähti. Se soveltuu sotilasalalle kuitenkin kovin heikosti, sillä jokaisella asehankinnalla, joukkojen siirrolla tai vastaavalla sotilasjärjestelyllä on objektiivinen tarkoituksensa. Niissä varaudutaan jotakuta vastaan. Puolustusta ei näet ole ilman vihollista. Eikä puolustusta suunnitella

ottamatta huomioon kuka ja minkäläinen tuo potentiaalinen vihollinen on.

Ketä hyödyttää Suomen pidättyminen puolueettomana kriisitilanteessa, joka koskettaa Pohjolaa?

USA ja Nato eivät voi laskea saavansa Suomea enää omalle puolelleen. Mutta jo "matala profiili" Naton sotilaallisten hankkeiden vastustamisessa ja erityisesti puolueettomuuteen vetoava yhteistoinnista kieltäytyminen Neuvostoliiton kanssa on parasta mitä Länsi voi Suomelta toivoa. Passiivinen ja heikko Suomi vastaa parhaiten USA:n ja Naton strategisia intressejä tällä suunnalla.

Jos Suomi kieltäytyy sotilasyhteistyöstä Neuvostoliiton kanssa aina siihen asti kunnes hyökkäys on jo tapahtunut, merkitsee se asiallisesti Suomen ilmatilan luovuttamista joksinkin vapaasti hyökkääjän käyttöön. Tämä ei objektiiviselta vaikutukseltaan poikkea vuoden 1941 menettelystä, jolloin Suomen maa-alue annettiin natsien hyökkäyksen lähtöalueeksi. Puheet "omien voimien" riittämisestä erityisesti ilmapuolustuksen alalla ovat joko tahallista harhautusta tai vakavaa itsepetosta.

Neuvostoliittolaisen osapuolen kanta YYA-sopimuksen konsultaatioartiklan tulkinnasta on selvä. *Juri Komissarov* kirjoittaa: "Sopimuksen 2. artikla edellyttää, että mikäli 1. artiklan edellyttämä hyökkäyksen uhka todetaan, osapuolet neuvottelevat keskenään."

"Tässä on tärkeää todeta, että kysymys ei ole neuvotteluista sodan aikana, jolloin hyökkäys on jo tosiasia, vaan rauhan aikana, jolloin Suomen ja Neuvostoliiton turvallisuutta uhataan. Osapuolet ovat sitoutuneet neuvottelemaan keskenään toimenpiteistä, joilla hyökkäysuhan muuttuminen reaalisesti hyökkäykseksi ehkäistään, ts. sotilaallisen yhteistyökoneiston käynnistämistä." (Suomi löytää linjansa, s. 148).

Rauhanarmeija

On asetettava kysymys siitä mitä politiikkaa armeija ja aseet palvelevat. On kysyttävä, kuka niitä käyttää ja mihin tarkoitukseen. Samoin on todettu, että "aggression suitsimiseen tähtäävä voima on rauhan osatekijä ja palvelee edistyskäsiasiaa".

Juuri tästä kommunistien oman puolustuskonseption on lähdettävä. Suomen asevoimien on oltava "rauhan osatekijä". Niin kauan kuin imperialismi uhkaa Suomen turvallisuutta tuon uhan hillitsemiseksi tarvitaan myös aseellista voimaa, joka voi tietyssä määrin vaikuttaa sotilaallisen tasapainon säilymiseen Pohjois-Euroopassa, ja ylläpitää rauhaa.

Elinkeinoelämän Valtuuskuntaan ryhmittynyt suomalaisen monopolipääoman länteen suuntautunut osa esittää itsensä mielellään Suomen todellisten kansallisten etujen vartijana. Tämä on petos, joka erityisen havainnollisesti tulee esiin puolustuksen alalla.

Jakobsonin ajama "puolueeton" linja, jonka pääajatuksena on sotilasyhteistyön välttäminen Neuvostoliiton kanssa, vaarantaa Suomen edut kriisitilanteessa kahdesta syystä. Ensinnäkin se merkitsee Suomen puolustuksen heikoutta, mikä on omiaan rohkaisemaan hyökkääjää ja saattaa siis edesauttaa sodan puhkeamista. Ja toiseksi se voi kansainvälisessä kriisitilanteessa johtaa Suomen ja Neuvostoliiton väliseen konfliktiin, mikäli Suomi Jakobsonin suosittelamalla tavalla yrittää kiemurrella irti YYA-sopimuksen velvoitteista. Kuten viime sotien kokemus osoittaa ei Neuvostoliitto voi sallia Suomen muuttumista eräänlaiseksi Murmanskiin ja Leningradiin johtavaksi ylikäytäväksi.

Kommunistien vaatimus YYA-sopimuksen ottamisesta maamme koko

puolustussuunnittelun lähtökohdaksi sen sijaan todella heijastaa Suomen perimmäisiä kansallisia etuja. Naton tietäessä, että Suomi varmasti tarvittaessa täyttää sopimusvelvoitteet, on paremmin mahdollista estää hyökkäys, koska aggression hillitsemiseksi on tuolloin riittävästi voimia myös Suomen suunnalla. Tässä juuri tulee ilmi kuinka Suomen omat kansalliset edut lankeavat yhteen Neuvostoliiton puolustuksellisten intressien kanssa.

Ei ole fraasi sanoa, että tärkeintä Suomen kansallisten etujen vaalimisessa on hyvät ja luottamukselliset suhteet Neuvostoliittoon. Puolustusvoimien on omalla toiminnallaan ylläpidettävä ja tuettava tätä luottamusta. Puolustussuunnittelussa ja käytännön järjestelyissä on huomioitava paitsi Suomen mahdolliset omat toimet myös yhteistoiminta sopimuskumppanin kanssa.

Sellaiset järjestelyt, joiden tosiasiallinen motiivi on pelko Neuvostoliiton Suomeen kohdistamista sotilaallisista toimista, voidaan tarpeettomina purkaa. Tämä mahdollistaa säästöt ja supistukset rannikopuolustuksessa, laivastossa sekä osassa maavoimia ja reservin ylläpidossa.

Suomen alueen hyväksikäytön estäminen ei vaadi isoa armeijaa. Tarvitaan sen sijaan pienemmät, liikkuvat ja tulivoimaiset joukot, jotka tarvittaessa pystyvät sulkemaan Naton vastaisen rajamme, estämään maahanlaskut ja avainkohtien haltuunoton.

Erityisen tärkeää on ilmatilan valvonta ja ilmatorjunta. Samalla se on vaikein tehtävä. Ilmapuolustuksen uskottava suorituskyky vaatii hyvää yhteistoimintavalmiutta. Tätä tehtävää armeija ei saa laiminlyödä, koska kunnollinen ilmapuolustus vaikuttaa eniten sotaa ennalta ehkäisevästi, sillä suurin vaara on

juuri Suomen ilmatilan hyväksikäyttö.

Suhtautumisessa asehankintoihin ratkaisevaa tulee olla kunkin hankinnan tosiasiallinen merkitys ja sisältö. On siis kiinnitettävä huomio paitsi varustelumenojen tasoon niin myös niiden sisältöön. Sellaiset hankkeet, jotka aidosti lujittavat kansallista puolustusta ja helpottavat YYA-sopimuksen toteuttamista ovat kannatettavia. Sen sijaan hankkeet, jotka lisäävät Suomen riippuvuutta läntisestä aseteknologiasta, suuntautuvat sopimuskumppania vastaan tai ovat muuten tarpeettomia, on torjuttava.

Armeijan sisäinen henki ja moraali ovat suurimerkityksellisiä. Nykyistä armeijaa luonnehtii monasti motiivin puute sekä miehistön että päällystön kohdalla, koska puuttuu tietoisuus toiminnan tarkoituksesta. Rauhankasvatus ja sotilaskasvatus eivät ole toistensa vastakohtia. Tietoisuus toiminnan päämäärästä, rauhan lujittamisesta, vasta voi luoda korkean moraalin, joka edesauttaa myös tarvittavien sotilastaitojen kehittymistä.

Oikea isänmaallisuus sotilaiden parissa ei kasva viime sotien muisteloista tai "vapaussota"-myytin palvomisesta. Aito isänmaallisuus on huolenpitoa kansallisista eduistamme, työstä rauhan hyväksi ja ystävyyden lujittamiseksi Neuvostoliiton kanssa. Tässä hengessä tulee tapahtua varusmiehille annettava turvallisuuspoliittinen opetus.

Antimilitaristisen rauhanarmeijan luominen ei ole helppoa. YYA-sopimuksen ansiosta Suomessa on siihen kuitenkin paremmat edellytykset kuin muissa kapitalistisissa maissa.

Menestymisen ehto on kuitenkin, että teemme ensin itsellemme selväksi mihin pyrimme ja miksi.

Keskustelua "vasemmisto"-revisionismista

HEIKKI MÄKI-KULMALA

Vesa Oittinen aloitti Soihdunkantajassa 4/1981 keskustelun "vasemmisto"-revisionismin ilmentymistä maamme opiskelija- ja sivistyneistöliikkeessä. Sittenmin Soihdunkantajan numerossa 5/1981 Jussi Silvonen ja Tuomo Lankila jatkoivat teeman käsittelyä ja saatiin luettavaksi myös Oittisen vastaus. Kun Soihdunkantaja vuoden vaihteessa vetäytyi markkinoilta uuden nuorisolehden "Uuden vallan" tieltä, katsoimme, että luontevin foorumi vilkkaaksi osoittautuneen keskustelun jatkamiselle on Soihtu. Tilanpuutteen vuoksi emme saaneet tähän koko keskustelua, joten se jatkuu muutaman viikon päästä Soihdun numerossa 1/82. – Toimitus.

Pyydän täten saada kohteliaimmin ilmoittaa, etten ole käytettävissä siinä operaatiossa, jonka toveri Oittinen haluaa käynnistää ns. vasemmisto-opportunismia vastaan. Vasemmisto-opportunismia, jonka luonteen käsitän varmaankin toisin kuin Oittinen, on mielestäni olemassa. Mutta se taistelun areena, jolle hän tietä näyttää, on väärä. Taistelua ei nimittäin käydä, eikä ainakaan voiteta, teorioitten taivaassa vaan maan päällä.

Koko Oittisen artikkelista kuultaa läpi se ajattelutapa, että marxismileninismi on ennen kaikkea Teoriana parempi kuin esim. "frankfurtilaisuus (?)". – että se Teoriana kykenee paremmin selittämään niitä tai näitä asioita. Että nyt sitä tulee nyt vain tarpeeksi opiskella ja varoa "marxismiin pinnallisesti perehtyneiden" (eräs Oittisen mielisanonta) seireenilauluja. – Minä muuten olen sellainen, että tiedätte varoa! Toivottavasti Oittinen muuten laatii

pian listan niistä suomalaisista, joita voi kuunnella turvallis in mielin, ellei tuo pyhään yhteys ole kovin salainen.

Oittisen suhde teoriaan on *kontemplatiivinen*, eikä marxilaisessa mielessä *praktinen*. Kontemplaatio on eräs kristillisen teologian avainsana ja merkitsee jumalan haltioutunutta katselua, varsinkin mystikoilla "vajoamista" jumalaan. Mutta tuo asenne vallitsee huomattavasti laajemmalla alueella kuin vain kristinuskossa: Platonin suhde ideoitten maailmaan oli juuri tuota haltioutunutta katselua (kreik. *theoria*=haltioutunut katselu). Mutta myös 1700-luvun mekaniiset materialistit olivat "kontemplativisteja" *katsellessaan* maailmaa suunnattoman monimutkaisena, mekaniikan lakien mukaan toimivana kellokoneistona.

Vaikka filosofian historiassa ei ole mitään ehdottomia rajapyykkejä, veitsellä leikattuja katkoksia, on meillä – hyödyn ja hovin vuoksi – luoda leikitel-

lä tuolla ajatuksella. Ja silloin minä panisin rajan kontemplatiivisen ja praktisen filosofian aikakausien välillä kulkemaan Marxin Feuerbach-teesien kautta. Eikä kysymys ole vain viimeisestä teesistä ("Filosofit ovat vain eri tavoin selittäneet maailmaa, mutta tehtävänä on sen muuttaminen), sillä osallistuvathan monet filosofit jo ennen Marxia selitystyönsä ohella varsin aktiivisesti maailman muuttamiseen. Mutta noissa teeseissään Marx arvioi perin pohjin uudelleen "muuttamisen" ja "selittämisen" suhteen, ja se muuten tekee nuo rivit meille mekanistis-metafyysiseen kulttuuriin sisään kasvaneille varsin vaikeiksi tajuta. Me väkisinkin revimme "muuttamisen" ja "selittämisen", käytännön ja teorian erilleen, erillisiksi toiminnoiksi, vaikka Marx pyrkii ne kummallisella tapaa yhdistämään. Tai sitten me lipsumme brutaaliin yhdistämiseen, alastomaan pragmatismiin . . .

No niin, näihin asioihin voidaan palata myöhemmin oikein ajan ja järjen kanssa.

Filosofina, sellaisena theorian harjoittajana, Oittinen aina vain katselee ja selittää maailmaa jostain katederinsa korkeuksista "tarpeeksi perehtyneen" kouliintuneella silmällä ja syvällisellä rintäänellä. Lukekaapa vaikka huolella läpi hänen taannoiset puheenvuoronsa Tiede & edistys -lehden rationalismiväitteilyssä. Siinä hän puhuu "järjestä" ainoastaan maailmaa selittävästä kykynä/toimintona, ja maailman järjestisyys on hänelle sen järkiperaista selitettävyyttä tai tiedostettavuutta. Käytäntö – mikäli hän siitä lainkaan puhuu – asettuu silloin "likaisenjuutalaisessa muodossaan" varsin toisarvoiseen asemaan, joksikin "teorian soveltamiseksi" tms. Kontemplatiivis-teoreettinen järki pysyy hänellä ihmisen tärkeimpänä tai pyhimpänä kykynä, sinä alkukalliona (Platonin

tosiolevaisena), jolle meidän pitäisi huoneemme rakentaa.

Yhteen aikaan Oittinen tapasi kovasti moitiskella "jyväskyläläisten" käsityksiä sivistyksestä ja sivistysyliopistosta antikapitalistisen taistelun strategiana pitäen näitä ajatuksia perusteiltaan idealistisina. Mutta nyt ne yllättäen kelpaisivatkin, kunhan vain "sivistyksen" paikalle asetettaisiin marxismi-leninismiin yhä ja yhä syventävä opiskelu. Mielestäni juuri tämä osoittaa, että hän käsittää teorian vähintään yhtä kontemplatiivis-sakraalisti kuin Jyväskylän jengit eräissä puheenvuoroissaan "sivistyksen". Koko kontemplatiivisen palvelon mekanismi saa jäädä paikoilleen, kunhan vain alttaritauluun kirjoitetaan sen Oikean Teorian perusteet. "Kun olette kaataneet patsaat, jättäkää jalustat paikoilleen myöhemmää käyttöä varten", kuiskii korvaani pirullinen Stanislaw Jerzy-Lec.

* * *

Kontemplatiivinen suhde teoriaan tuottaa aina patsaita, luoksepääsemättömän korkeita jalustoita ja uskomattomia uskonsotia. Ihmiset kinastelevat loppumattomiin siitä, kuka tai mikä on se Oikea haltioituneen katselun kohde, Mahtava Totemi. Elämänsä murheenlaaksoista luovat he silmänsä ylös taivasiin ja unohtavat tekonsa maan päällä, vaientavat oman järkensä ja hiljentyvät odottamaan Totemin vastauksia . . .

Marxilaisuuden tulo maailmaan ei merkinnyt sitä, että entisten Mahtavien Totemeitten jonon jatkoksi syntyi nyt Kaikkein Mahtavin Totemi, vaan totemien ja kontemplaation aikakauden loppua. Tai ainakin lopun alkua, jos ollaan realistisempia.

Käsittääkseen Oittisen hahmottelema ristiretki kuuluu näin enemmän ristiretkien kuin proletaaristen vallankumousten aikakauteen. Tänäpäin kaikki totemiklaanit ovat lahkoja ja lahkojen väli-

siin tappeluihin en aio osallistua, sillä tuollainen kinastelu osaltaan ristiinnautitsee meitä nykykapitalismin puitteisiin.

* * *

Ideologisessa taistelussa ei voi käsittääkseni olla kysymys siitä, että ihmiset saataisiin jollain konstilla uskomaan lujemmin "leninismiin", joka sijaitsee näköjään vielä mittaamattoman kirjapinon ja kiduttavan pitkän "tarpeeksi perehtymisen" päässä. Praktisen filosofian, leninismin, viesti ihmisille on, että me olemme tässä ja nyt historian subjekteja, että me kaikki jokaisessa nythetkessä kannamme vastuun maailman tilanteesta, että meidän tulee markkamme mukaan vastata maailman haasteisiin rationaalisella kumouksellisella käytännöllä... Vähän yleisesti sanottu, mutta minusta tämä lähtökohta puuttuu Oittisen jutusta.

Kun hän takastelee vaihtoehtoliikkeiden perspektiivejä, tämä puute tuntuu: Hänelle kohoaa Suureksi Kysymykseksi voittaako niissä "leninismi", saavatko "leninistiset" voimat ne tavalla tai toisella kontrolloiinsa. (Haiskahtaa muuten enemmän Nietzschen vallantahdolta kuin Leninin vallankumoukselta.) Kaikki muu vaihtoehtoliikkeiden toiminta ja ongelmat alistuvat tälle perspektiiville.

Tässä en puhu vain Oittisesta, vaan myös itsestäni. Olen sitä minäkin ollut yhdistyksiä valtaamassa ja niille sen jälkeen erilaisia toimintasuunnitelmia ja julkilausumia rustannut. Silloin minä tosiaan kuvittelin, että demokraattinen liike ja "leninismikin" oli astunut askeleen eteenpäin, kunnes järjestön toiminta salaperäisesti lopahti. Ihmiset eivät tunteneet niitä enää omikseen. En minä syyllisyydessä piehtaroi, toimin silloin herra paratkoon parhaan tietoni mukaan. Tein vain virheen, väärin, ja tuota

virhettä pitäisi analysoida. Mutta minua vilpittömästi kummastuttaa se, että Oittinen puhuu vaihtoehtoliikkeistä edelleen niin kuin mitään tuollaista ei olisi tapahtunut. No toki hänkin puhuu takavuosien "liian yksioikoisesta" asiain politisoinnista, ylikireydestä jne. Mutta tuo ajatus sisältää vain sen, että tänään meidän pitäisi olla "ovelampia" tai "joustavampia" "politisoidessamme" esim. vaihtoehtoliikkeitä. Minä taas pidän koko tuota lähtökohtaa vääränä: vaihtoehtoliikkeitä tai mitään muutaakaan joukkoa ei voida koskaan, ei oikopäätä eikä kiertäen, ulkoa käsin politisoida tai ohjata. On parempi politisoida itsensä ja mennä mukaan.

Tiedän, että moni tuntee kiusausta nyt *tarrautua* siihen Leninin ajatukseen, että aikoinaan sosialismi piti tuoda ulkoa käsin työväenliikkeeseen. Varmasti pitikin. Mutta Leniniltä löytyy runsain mitoin tuota ajatusta korjaavaa ja tarkentavaa puhetta. On muistettava sekin, että puolifeodaalisella Venäjällä piti työväenliikkeen toimittaa sekä demokraattisen että proletaarisen vallankumouksen tehtävät, jolloin marxismille tuli mielenkiintoisesti korostunut kaksioisfunktio sekä valistuksen että kommunismin filosofiana. Valistushan on tietämättömien valistamista, eräänlaista katederifilosofiaa.

Ja tiedämme myös kaikki miten monta ikävää yllätystä Lenin aikoinaan doktrinäärisille marxilaisille, "oppineille hölmöille" järjesti... Ja eikö se Lenin ollut *itse* mukana työväenliikkeessä, eikä vain jostain kaukaa sitä ohjaamassa, mikäli oikein muistan. Jos tuo pitää paikkansa, niin eipä hän sitten mukaan tultuaan tuonut enää siihen marxilaista ulkoapäin, vaan kehittelipä sitä siellä sisäpuolella, yhdessä muun porukan kanssa. Hän oli mukana aikansa työväenliikkeen kaikissa mutkissa, ei missään helvetin kirjapinon päällä "tar-

peeksi perehtyneiden" valitussa seurassa.

Tässä valossa haluan ymmärtää Leninin paljon (myös väärin) siteeratun lausuman "marxilaisuus ei ole dogmi, vaan toimintaohje". "Marxilaisuus on kaikivoipaa, koska se on oikea" Miten niin? Koska marxilaisuus on täydellisesti tämänpuoleinen filosofia sillä ei ole kontemplatiivisten teorioitten taivaassa mitään menetettävää. Juuri se tekee "itse marxilaisuudesta" haavoittumattoman, "itse olemukseltaan kriittisen".

* * *

Pelkäänpä, että Oittisen johtamalle sotaretkelle lähteneitä odottaa omituinen kohtalo: ajaessaan takaa lähes olematonta vihollista täysin olemattomasta paikasta, jokin todella vaarallinen "vihollinen" tuhoaa heidät takaapäin, tai aseet laukeavat silmille, tai paksun ruudinsavun seassa he kadottavat suunta-vaistonsa, tai ampuvat omia...

Monenmoista ikävää on sotaretkillä sattunut.

TILAA!

UUSI VALTA

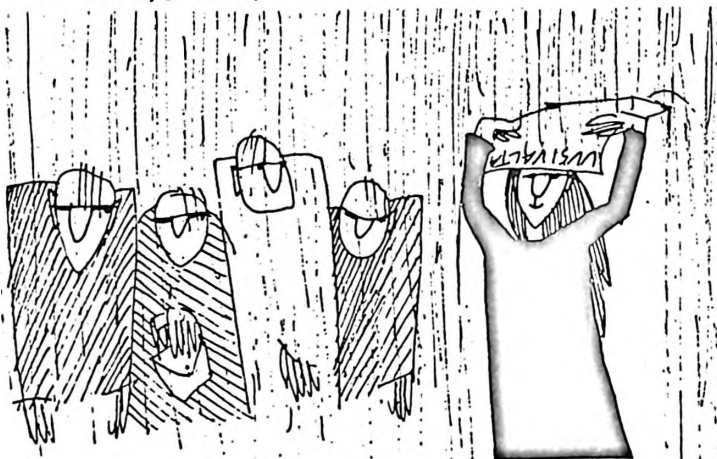
PL 162 00161 HELSINKI 16

Puh. 90-651 451

PS-tili 443 99 -7

10 numerod
vain 50mk !

(Ps. HETI)

TILAAAN UUDEN VALLAN

Nimi

Osoite

Postitoimipaikka

Koko vuodeksi 1982 hintaan 50 mk. Tukitilauksena hintaan 100 mk.

Lähetä kuponki Uuden vallan toimitukseen osoitteella PL 162, 00161 HELSINKI 16 tai maksa tilauksesi suoraan Uuden Vallan PS-tilille 443 99 -7.

SKP:n tilanne – uhkaava katastrofi ja miten sitä vastaan on taisteltava

LEEVI LEHTO
JUHAN RUOTSALO

Motto:

"Mikä oikeastaan on puolue?
Asustaako se talossa, joka on täynnä puhelimia?
Ovatko sen ajatukset salaisia,
sen päätökset tuntemattomia?
Mikä se on?"

Me olemme puolue.

Sinä ja minä ja te – me kaikki.
Se on sinun takkisi alla, toveri,
ja ajattelee sinun päässäsi."

(Bertolt Brecht)

Oheinen SKP:n tilannetta koskettava kirjoitus on alkuaan julkaistu Kansan Uutisissa 17. 1. 1981. Koska artikkeli on herättänyt vilkasta keskustelua, olemme katsoneet aiheelliseksi julkaista sen uudelleen, jotta se olisi asiasta kiinnostuneiden saatavilla, päivälehdehän katoavat myynnistä heti ilmestymispäivänsä jälkeen.

Olemme valmiit myös omalta osaltamme jatkamaan SKP:n tilasta virinnyttä keskustelua, joten tervetuloa kommentit! Lehtemme mennessä painoon, oli oheista Ruotsalon ja Lehdon artikkelia ennättänyt kirjallisesti kommentoimaan vain Urho Jokinen Tiedonantajassa 19. 1. 1981. Siihenkin on syytä tutustua. – Toimitus.

1. Puolue on välittömässä kriisissä

SKP:n 19. edustajakokous viritti monia toiveita, ja vastoin epäileviä väitteitä, perustellusti. Toiveet koskivat ja koskevat puolueen poliittisen, maailmankatsomuksellisen ja kulttuurisen profiilin sekä toimintatapojen tehostumista, monipuolistumista ja modernisoitumista. Edustajakokouksessa käsitettiin yleisesti, että ainoastaan sellainen kehitys voi kääntää puolueen vaikutuksen kasvuun ja sen sisäisen elämän kohti yhtenäisyyttä.

Viskoduille siemenille on löytynyt myös maaperää. Paljon myönteisiä kehityskulkuja on liikkeellä tai käynnistymässä: työpaikoilla, monissa perusosastoissa, ammattiyhdistysliikkeessä kommunistien toiminnassa rauhanliikkeissä, nuorisoliikkeissä, opiskelija-, sivistyneistö- ja kulttuuripiireissä.

Esimerkiksi kelpaavat vaikkapa Metalli- ja Elintarvikeliittojen kommunistien toiminta, SKDL:n piirissä toimivien opiskelijajärjestöjen yhdistyminen kymmenen vuoden hajaannuksen jälkeen taikka nuorisoliikkeen voimien

kokoaminen uudentyypin nuorisolehden julkaisemiseen. Uudenlaisen yhtenäisyyden rakentamisessa ollaan toki vasta alussa, eikä kukaan voi lyödä pöytään mitään pysyviä tuloksia, mutta oleellista on: *puolueen uudistumis- ja yhtenäistymiskehitykselle on runsaasti todellisia aineksia, ja on myös laajaa tahtoa niiden hyväksikäyttämiseen.*

Silti päällimmäiseksi vaikutelmaksi jää, että puolueen ja koko kansandemokraattisen liikkeen tila on nopeasti, hallitsemattomalla, peräti merkittävällä tavalla huonontunut. Osittain tämä on lehdistömme syytä: sehän tuntee sairaalloista viehtymystä yhtenäisyysilmiöiden salaamiseen ja erimielisyyksien korostamiseen. Mutta sietämättömiä tosiasioitakin on viime syksyltä yllin kyllin. Presidenttiasiaassa on haaskattu peruuttamattomasti, suorastaan noloituttavasti suuria poliittisia mahdollisuuksia. Eduskuntaryhmä junailtiin väkisin hajalle entisiä olennaisesti yhtenäisemmän ja tehokkaamman budjettikamppailun päätteeksi. Esimerkiksi Uudenmaan ja Turun piirijärjestöissä on vaikeuksia edes sanallisesti omaksua 19. edustajakokouksen päätöksiä, samalla kun mm. Keski-Suomen piirijärjestössä turvaudutaan hallinnollisiin syrjintätoimiin, joissa viitataan kintaalla edustajakokouksen päätöksille yhtenäisyyden rakentamisen menetelmistä. Liikkeen lehdistö aiheuttaa hämmennystä ja sekasotkua miten lystää, samalla kun sen palstoilla ei juuri tavata eteenpäinsuuntautuvaa keskustelua liikkeen todellisista ongelmista. Puolueen poliittinen ja operatiivinen johto ei näytä olevan poliittinen, operatiivinen, eikä johto: puoluekenttään ja koko suomalaisen poliittiseen julkisuuteen välittyy kuva harrastelijamaisesta neuvottomuudesta. Johto on itse asiassa omalla toiminnallaan asettanut myös lopullisen järjestöllisen hajaannuksen aikamiinat.

Tämä ristiriitainen tilanne ei ole kenenkään, kaikkeen vähiten puoluejäsenten demokraattisen, kollektiivisen tahdonmuodostuksen hallinnassa. Posi-

tiivisten aloitteiden sijaan kohdataan myös "kentällä" usein passiivisuutta ja vetäytymistä, ja toisaalta osoitteetonta ärsyyntyneisyyttä?

Siten voidaan sanoa: *puolue on välitömmässä kriisitilassa.* Ja sanomme enemmänkin. Jos puolueen johto ja jäsenistö (ja tulemmme väittämään, että jäsenen on nyt luotettava ennen kaikkea omatoimisuuteensa) ei nyt ryhdistäydy ja saa aikaan oleellista suunnanmuutosta, *puoluetta uhkaa suorainen katastrofi*, jolla olisi arvaamattomia sisä- ja ulkopoliittisia seurauksia kansakunnalle ja maalle. Osallistuaksemme tämän katastrofin torjumiseen ja kriisin kääntämiseen puolueelle voitoksi olemme, kaikille puolueen jäsenille kuuluvien oikeuksien ja velvollisuuksien mukaisesti, laatineet tämän kirjoituksen.

Älkää toverit, kysykö, kenelle kellot soivat. Ne soivat meille kaikille.

2. Presidentinvaalit – solmukohta politiikassa ja puolueessa

Presidentinvaalit asettavat puolueen sen kohtalontaipaleen alkupisteeseen. SKDL:n kannatus, huolimatta tilanteeseen nähden vireästä ja onnistuneesta vaalityöstä, ei tule olemaan samaa luokkaa kuin viime eduskuntavaaleissa. Tämän presidentinvaalin erikoispiirteet muistaen tätä ei sinänsä tarvitse pitää kummallisena. Kummallisempaa on, että tähän on syksyn mittaan ikään kuin itsestään selvästi *alistuttu*. Ja kaikkein kummallisinta, ja samalla täysin loogista: mainitusta alistuneisuudesta huolimatta voidaan ennakoida, että vaalitulokset herättää pettymyksen ja kiukun reaktion nostaen pintaan puolueen kriisin kokoärkevyydessään.

Kysymys ei kuitenkaan ole vain puolueen sosiaalipsykologiasta, eikä edes siitä, että puolueen pelivälineet parlamentaarisen politiikoinnin kentällä ovat hupenemassa. *Presidentinvaaleista näyttää nimittäin muodostuvan solmukohta, joka kiteyttää pitkään latautu-*

neet sisäpoliittiset ristiriidat. Eräs aika-kausi, joka jääköön oikeutetusti kantaan Kekkosen nimeä, on päättymässä. On auennut taistelua siitä, minkälainen liittoutuman kautta maan välitön poliittinen hallitseminen tapahtuu, ts. miten monopoliporvariston hegemonia uudistaa itsensä vallitsevana. Tätä (eikä siis esimerkiksi valtiovallan perimmäistä luokkaolemusta) tarkoitamme, kun sanomme: *On auennut taistelu vallasta.*

Vallasta. Niin, todellakin, SKP on ollut, tämän parhaimmillaankin vain häivähdyksenomaisesti aavistaen ja jättäen kaikki oleelliset poliittiset johtopäätökset tekemättä, jo puolentoista vuosikymmenen ajan osa maan valtaliittoutumaa. SKP on ollut ja on, sanan yllämaäritellyssä merkityksessä *valtaa käyttävä puolue.*

1960-luvulla alkanutta poliittista kehitysvaihetta maassamme on luonnehdittu mm. juuri ilmestyneessä SKP:n hallitusarvioaineistossa (Komunistit ja hallitus. Aineistoa keskusteluun SKP:n suhteesta hallitukseen ja hallitusyhteistyöhön. Luku II). Tuona kautena toteutettiin valtion aktiivisella myötävaikutuksella raju yhteiskunnallis-taloudellinen rakennemuutos, joka EEC-sopimuksen myötä merkitsi myös maan nopeaa sopeuttamista kansainvälisen kapitalistisen työnjaon uuteen kehitykseen. Samalla laajenivat ja vakiintuivat valtiomonopolistisiksi kutsutut rakenteet, tapahtui syvältäkävää valtiollistumista. Suhteellisen vakaa taloudellinen kasvu tarjosi mahdollisuuksia yhteiskunnallisiin uudistuksiin ja laajojen kansankerrosten määrättyjen etujen tyydyttämiseen *reformistisen edunjakopolitiikan* puitteissa. Tämä oli leimallisesti juuri Kekkosen sisäpolitiikkaa. Sitä voitiin myös tiettyssä määrin oikeutetusti markkinoida "koko kansan politiikkana": se oli politiikkaa, jonka kautta monopoliporvaristo kokosi ympärilleen laajat kansankerrokset ja lujitti hegemonista valta-asemaansa. Tätä politiikkaa vastaava valtaliittoutuma koostuikin vasemmiston ja keskustan

puolueista ja ammattiyhdistysliikkeestä: SKP on ollut monin tavoin tuon valtaliittoutuman osa, myös silloin, kun se ei ollut edustettuna hallituksessa.

Mainitussa hallitusarvioaineistossa kehitellään väitettä: *on kypsynyt vallitsevan hallitsemistavan ja valtaliittoutuman kriisi*, jonka perustana olevat objektiiviset ristiriidat se itse, SKP sen osana, on tuottanut. Taustalla on epävakaa kansainvälinen tilanne ja taloudellisen kasvun ennakoitu hidastuminen ja epävarmuus. Monopolit pyrkivät nyt siirtämään yhä enemmän varoja välittömästi pääoman uusintamiseen. Tavanomaiselle reformipolitiikalle vallitsevan rakenteen puitteissa jää yhä vähemmän pelivaraa. Myös sosiaalisessa rakenteessa ja elämäntavassa on tapahtunut poliittisen luokkataistelun kannalta oleellisia muutoksia. On syntynyt ja vakiintunut uudentyyppinen, pysyvä joukkotyöttömyys sekä muodostunut myös muita ns. marginaaliryhmiä. Toisaalta suuri osa "aktiiviväestöstä" "keskiluokkaistuu" aineellisessa elämäntäytännössä ja ajattelutavassaan (suurelta osin nimenomaan työväenliikkeen käymän taloudellisen ja myös poliittisen taistelun "tuloksena").

Marginaaliryhmillä ei ole valtaliittoutuman puitteissa puolestapuhujaa, eikä 60-luvulta periytyvä poliittinen rakenne hevin kykene käsittelemään niiden ongelmia. "Keskiluokkaistuminen" puolestaan muodostaa pohjaa oikeistolaisuudelle. Se näkyy niin kokoomuksen vahvistumisessa kuin SDP:n tietoisessa suuntautumisessa keskiluokkaiseksi yleispuolueeksi, joka saavuttaa irvokkaat mitat Koiviston "vaalikampanjassa".

Hallituspolitiikassa uusi tilanne ilmenee ristiriitoina ja välistävetoina, kun jaettavat eväät ovat käyneet niukemmiksi, loppumassa, kuten Kalevi Sorsa jo aikojen sitten aivan oikein totesi. Samoin jo käytännön hallituspolitiikassa voidaan havaita mainitun uuden sosiaalisen asetelman syntyminen. Jos Kekkosen kauden edunjakopolitiikka raken-

tui periaatteelle "jokaiselle jotakin", oli konsensus- ja yhtenäisyyspolitiikkaa, murtautuu avoin ja tunnustettu etujen vastakkaisuus tänään jälleen julkiseen poliittiseen elämään ja käytäntöön. Väli-ttömässä ilmenemismuodossaan se on kuitenkin sangen kaukana SKP:n strategian tuntemasta kansan suuren enemmistön ja harvalukuisten monopolien ristiriidasta: nyt pyrkivät nimenomaan monopolit pysyttämään ympärillään kansan enemmistön (ei enää "koko kansaa"): suhteellisesti hyvinvoivat, "keskiluokkaiset", pian kait ylipäänsä työssäkäyvät, marginaaliryhmiä ja muita vähäosaisia vastaan. Tätä taustaa vasten on nähtävä myös poliittisen rakenteen muutokset. Uusi tilanne asettaa tuloksiltaan aina jossain määrin epävarman kompromissipolitiikan ja etupiirien kilpailun sijaan valtiollisessa byrokratiassa sanellut kriisin hoidon "välttämättömyydet", ja juuri tätä kautta vasta puolueidenkin ns. valtiollistuminen saavuttaa (työväenliikkeelle) kuolemanvaarallisen asteen.

Taisto Sinisalo totesi uudenvuodenpuheessaan: "Vanha vuosi siirtää uudelle vuodelle niin voimakkaan poliittisten ja yhteiskunnallisten ristiriitojen latauksen, että presidentinvaalien jälkeisistä kuukausista on ennakoitavissa näennäisesti vakaan tilanteen räjähtämisen aikaa." Tähän voidaan yhtyä, sillä varauksella, että otetaan huomioon edellä kuvattu ristiriitojen muuntuminen eikä kuvaa niitten ratkaisuvaihtoehtoja yksipuolisteta sanalla "räjähdys". Näitä arvioi Kalevi Kivistö tapanpäivänä seuraavasti: "Voidaan ennakoida hallituskriisiä, joka hyvinkin saattaa johtaa ennenaikaisiin eduskuntavaaleihin. Pidemmällä tähtäimellä ei ole lainkaan varmaa, että nykyisen kaltainen hallitusyhteistyö jatkuu. Mahdollisesti SKDL pyritään pudottamaan pois. Mahdollisesti kasvavat pyrkimykset kaikkien merkittävimpien puolueiden hallitukseen. Mahdollisesti yritetään uhkayritystä, jota ei ole Suomessa pitkään aikaan nähty: puhdasta porvarillis-

ta enemmistöhallitusta. Joka tapauksessa ilmassa on oireita liukumisesta kohti kahden puolueen ylivallan järjestelmää, SDP:n ja kokoomuksen valta-akselia. Tämä kehityssuunta on nyt itse asiassa riippumaton valitsijamiesvaalien yksityiskohtaisesta tuloksesta. Se on myös riippumaton siitä, millainen nimenomainen hallitusyhteistyön liittoutuma maahan presidentinvaalien jälkiselvittelyn jälkeen muotoutuu."

Tähän lisäämme: *ellei SKP/SKDL kykene oleellisesti kehittämään politiikkaansa ja toimintatapojensa kokonaisuutta, jokainen asetelmavaihtoehto tulee osoittautumaan liikkeen kannalta kohtalokkaaksi.*

Miksi? Sen ymmärtämiseksi on luotava katsaus SKP:n ja sen "osapuolten" toiminnan peruslogiikkaan.

3. SKP:n politiikan epäajankohtaisuus ja "osapuolten" historiallinen merkitys

SKP kohtasi 60-luvun poliittiset muutokset teoreettisesti ja käytännöllisesti katsoen valmistautumattomana. Huolimatta siitä, että 50-luvun SKP:lla oli maan asioissa sananvaltaa enemmän kuin nykyään usein muistetaan (Kekkosen valinta tarjonnee ajankohtaisen esimerkin), se oli samassa tilanteessa kuin muutkin Länsi-Euroopan kommunistiset puolueet: suhteellisen eristetyt alakulttuurin puolue. Eikä 60-luvun vastaanottajaisia helpottanut se reformivaihtuksen aalto, joka tuolloin ravisteli useimpia kapitalistisen maailman veljespuolueita.

Vuoden 1970 ylimääräinen edustajakokous, joka palautti puolueen (muodollisen) yhtenäisyyden, teki itseanalyysin, jonka mukaan puolueen hajanaisuuden syynä olivat "aatteellis-poliittiset erimielisyydet", ts. erilaiset tulkinnat marxilaisesta teoriasta ja käytännön luokkataistelusta, jota marxilainen teoria juuri käsittelee. 1970 ylimääräinen edustajakokous määritteli *abstraktilla, yleisellä tasolla* puolueen aatteellisen-poliittisen linjan sekä *valtiollisen*

päivänpolitiikan tasolla joukon yhteisiä poliittisia tavoitteita. Puolueessa esiintyneiden näkemysten ja käytännön kirjoitivistettiin kahteen "osapuoleen" joiden jäsenille taatiin järjestödemokratian perusoikeudet kieltämällä osapuoliin kohdistuva syrjintä. Yhtenäisyyden oli määrä palautua käytännön yhteistoinnin ja avoimen keskustelun kautta.

Emme torju tehtyä arviota "aatteellis-poliittisista erimielisyyksistä"; ja kiisteltäköön, jos halutaan, kuka on ollut/on niiden suhteen "enemmän oikeassa", marxilaisempi, leniniläisempi, luokkakantaisempi ja puoluekantaisempi. Haluamme kuitenkin tuoda puoluehajaannuksen logiikkaan toisenkin näkökulman.

Puoluehajaannus oli ilmaus erimielisyyksistä, selvä se, mutta itse erimielisyydet olivat ilmaus siitä, että *puolue oli kollektiivina kyyvyn tilaan vastavaan kokonaisvaltaiseen, synteisinomaiseen teorian ja käytännön kehittämiseen*.

Puolue luisti pälkähästä elegantisti. Se hajosi kahtia, ja *kehitti kahden osapuolen kautta erillisiä vastauksia luokkataistelutilanteen luomiin erilaisiin etuihin, vaatimuksiin ja välttämättömyyksiin*. Eivät vain tulkinnt luokkataistelusta olleet erilaisia, eriäviä olivat myös tulkintojen kohteet, luokkataistelun "alueet", "tasot", "sektorit", miten vain halutaan. Kumpikin osapuoli kokosi luokkataistelukokemusta ja loi luokkataistelukäytäntöä kokonaan erilaisin painotuksin. Millään muulla tavoin ei olekaan selitettävissä osapuolten hämmästyttävä vakiintuneisuus ja sitkeys: molemmilla oli tietty, ja välttämättä rajoitettu oikeutuksensa.

Puolueen jakautunut politiikka on ollut jakautunutta vastausta juuri 60-luvun toisen ja 70-luvun ensimmäisen puoliskon poliittiseen problematiikkaan. Tyypillinen vastakkainasettelu on ollut: joko (a) valtaliittoutuman logiikkaa myötäillen on "käytettävä kaikki mahdollisuudet vaikuttaa" ja puolustettava tarvittaessa vaikka "pienempää pa-

haa", tai (b) valtaliittoutuman määräämistä kompromissirajoista irroittautuen on "mitattava ulos enemmän" "joukkojen voimalla".

Molemmat osapuolet seuraavat samaa logiikkaa, joka pysyy vallitsevan edunjakopolitiikan puitteissa. Tämä logiikka jopa uusintaa ja ikuistaa työväenliikkeen käytännössä erään monopoliporvariston taktiikan tärkeimmistä lauseista: erillisten työätekevien ryhmien edut on tyydytettävä erillisinä, "viipaloiden", mieluiten niitten välisen taistelun tietä.

Toki molemmilla osapuolilla on ollut mielessä myös muutos, käänne: joko (a) saavuttamalla kannatusta "uskottavuudella" päivänpolitiikan aherruksessa ja kyyvyssä "kantaa vastuuta" tai (b) saavuttamalla kannatusta päivänpoliittisen profiilin "tinkimättömyydellä" ja siten osoittamalla reformipolitiikan rajoja. Todellisia strategisia kysymyksenasetteluja, jotka muodostaisivat välittävän tekijän arkikäytännön ja laajempien päämäärien välille, ei kuitenkaan ole kyetty kehitelemään. Eikä ole voitukaan: nehan olisivat vaatineet juuri sitä mitä puuttui: tilanteen synteisinomaista hallintaa.

"Osapuolijako" jonka oli määrä turvata synteisin syntyminen, muuttuikin päinvastoin, vakiintuessaan erilliskulttuuriksi ja kerrostaessaan itseensä mahdavan määrän aineellisia ja psykologisia intressejä, sen esteeksi. "Osapuoliin" *jakautumisen* kääntöpuolena on ollut tunnetusti "osapuolten" sisäisen *yhdennäisyyden* hirvittävä paine – ts. osapuolista tuli puoluedemokratian perusedellytysten turvaamisen sijasta sen laajamittaisen hävittämisen mekanismi. Tämän myötä myös osapuolten kyyky eritellä sen valtaliittoutuman kehitystä ja tuloksia, jonka osa ne ovat olleet, on jatkuvasti heikentynyt: tästä myös puolueen nykyinen kollektiivinen neuvottomuus.

Näistä tosiasioista on puolueessa keskusteltu jo jonkin aikaa, ja kylläntymisen osapuolidiktatuuriin ja irtaantumi-

nen siitä alkaa olla yhä yleisempää. Nyt pidämme tärkeänä korostaa seuraavaa:

Osapuolijaon synty ja säilyminen on ollut kiinteässä yhteydessä 60-luvulla muodostuneeseen poliittiseen asetelmaan. Hajaannus on ollut vallankumoukselliseen luokkataistelulukäytäntöön kyvyttömän SKP:n tapa sopeutua tilanteeseen ja – voittaa aikaa.

Mutta aika on loppumassa. Osallistussaan aktiivisesti – molempien ”osapuolten” eriävin menetelmin – vallinneen valtaliittoutuman ristiriitojen kypsyttämiseen ja sen perustan murentamiseen *SKP on samalla tehnyt tyhjäksi oman kahtiajakautumisensa sisällön ja sen suhteellisen historiallisen mielekkyyden.*

SKP:n ja sen osapuolten politiikan eväät ovat olleet kaudelta, joka on päätymässä. Siksi SKP:n tähänastinen poliittinen käytäntö on oleellisesti epäajankohtaista. ”Osapuolten” oikeutus on loppu. Siitä selittyy myös kummallakin osapuolella esiintyvä kouristuksenomainen takertuminen menneisiin ajattelutapoihin: ehkä ajatellaan tällä viimeisellä rajalla, olisi sittenkin pitänyt alusta asti vetää ”tiukkaa linjaa”. *Tämä on puolueen kriisin olemus. SKP:n aloitteettomuus, neuvottomuus ja sivilisuus tilanteessa, jossa käydään taistelua vallasta, on kriisin oireiden kiteytymä.*

4. Katastrofin kaksi muunnosta ja uudistuvan yhtenäisyyden välttämättömyys

Sisäpoliittiset muutospaineet ovat erityisen tärkeitä ja erityisen kohtalokkaita valtaliittoutuman puolueista juuri SKP:lle. Edunvalvontapolitiikan jatkaminen vanhasta muistista asettaisi kaksi vaihtoehtoa: ankara mutta todennäköisesti tulokseton oppositio-politiikka (”nokitamispolitiikka”) päivänpolitiikan etukysymyksissä; tai SKDL:n/SKP:n kehittäminen SDP:n tavoin keskiluokkaistuvaksi yleispuolueeksi. Edellinen jäisi hyvin todennäköisesti epäuskottavaksi ja veisi

luultavasti puolueen syrjään poliittisen taistelun kentältä, marginalisoisi puolueen. Jälkimmäinen johtaisi puolueen täysin riippuvaiseksi SDP:n ja kokoomuksen hahmottuvasta valtakselista; näin se menettäisi sekä identiteettiään että kannatustaan. Molemmista tapauksissa puolueen aleneva kannatus heikentäisi edelleen mahdollisuuksia vaikuttaa poliittiseen tilanteeseen, luoda voimasuhteita jotka tukisivat puolueen politiikkaa ja siten ylipäänsä muotoilla asianmukaista poliittista linjaa. Kyseessä olisi siis syöksykierre. Tuloksena vallan painopisteen oleellinen muutos koko yhteiskunnassa ja oikeistolaistumiskehityksen nopea vahvistuminen.

Niinpä puolueen on ennakkoluulottomasti uudistettava toimintaansa, mihin 19. edustajakokouksen päätökset antavatkin suuntaviivoja. Tämä uudistuminen merkitsee myös irtautumista vanhentuneista osapuolikaavoista ja siten voi edetä vain yhtenäisyysprosessina. Osapuoliin on tietenkin kiinnitettävä suuri määrä tätä jarruttavia intressejä. On kuitenkin muistettava, että nämä intressit eivät ole kestäviä: pitkällä aikavälillä osapuolet, kuten niitten rampautuva puoluekin olisi tuomittu tuhoutumaan mainitussa syöksykierteessä. Uudistuminen/yhtenäistyminen on välttämätöntä jotta puolue voidaan pelastaa; vakava työ puolueen pelastamiseksi vie välttämättä uudistumiseen/yhtenäistymiseen.

Siis hyvästi, osapuolet!

Tarkastelkaamme kuitenkin vielä, varmuuden vuoksi, millaisia vaihtoehtoja osapuolijajattelu tarjoaa juuri nyt yhtenäisyyden kannalta.

Ensimmäinen vaihtoehto on *meluisa katastrofi*, toisin sanoen se, että puolue ajettaisiin (kenties 19. edustajakokouksen tuntemattomaksi jääneiden päätösten nimiin vanhoen) yhteentörmäykseen ja hajaannukseen. Käsittääksemme tähän suuntaan johtaisi väistämättä sellainen ”kapinallii-

ke", joka pyrkii toteuttamaan muodollisen yhtenäisyyden pääasiassa kuria korostaen ja henkilöratkaisuihin keskittyen. Esimerkiksi Arvo *Kemppaisen* mielipide (tai lehtitulkinta sellaisesta), että puolue ehkä vain voimistuisi siitä, että vastaan niskuroivat ("taistolaiset") pantaisiin ojennukseen, toisin sanoen syrjään, on mielestämme harhainen. Olemme informoituja siitä, että tällainen taktiikka johtaisi avoimeen kahtiajakoon ja kahden puolueen syntyyn, mistä haaveilevia tovereita tiedämme olevan myös entisen "vähemmistön" joukossa. Sanomme suoraan: hyvin suuri osa puolueen jäsenistä, vaikka heillä olisikin solidaarisuudentunteita jompaakumpaa osapuolta kohtaan, ei enää olisi komennettavissa kumpaankaan näin syntyvään joukkoon. Niiden yhteenlaskettu voima olisi pienempi kuin nykyisten osapuolten yhteenlaskettu voima. Puhumattakaan poliittisesta: yhtä suurikin joukko olisi yhdessä, riittäisenakin, oleellisesti merkittävämpi kuin erillään (tämän saisivat muodostuvat puolueet tuntea perin selvästi niin hallitus- kuin oppositioasemissaan). Mutta mikä vielä tärkeämpää: muodostuvat tynkäpuolueet perustaisivat molemmat toimintansa niihin kokemuksiin ja rakenteisiin, joiden vanhentuneisuuden ja yksipuolisuuden olemme osoittaneet. Tämä tapahtuisi vieläpä "osapuolten" hedelmättömimpien äärimuunnosten hallitsemisena, ja vailla toivoakaan uudenlaisen tilanteen edellyttämästä synteisistä.

Tällä emme tarkoita, että puolueen dogmaattisesti olisi seurattava "mitä enemmän sen parempi" -ajattelua. "Leikkauksia" tullaan ehkä tarvitsemaan; kaikki nykyisen SKP:n voimat eivät ehkä voi omaksua tässä hahmoteltua uudistumisen/ehyehtymisen perspektiiviä. Mutta korostamme: hallinnolliset toimet vailla poliittista sisältöä, vailla eteenpäinsuuntautuvaa näköalaa, tuntumaa ajan oleellisiin tehtäviin eivät

johtaisi eteenpäin, vaan vain pahentaisivat puolueen tilaa.

On myös *hiljaisen katastrofin* kuvitteellinen mahdollisuus. Se olisi edessä jos kuviteltaisiin voitavan toimia pääpiirteissään vuoden 1970 mallin mukaisesti. Arveltaisiin, että esimerkiksi 19. edustajakokouksen päätösten kirjaaminen riittäisi, ja muutoin voitaisiin jatkaa niin kuin on jatkettu koko 1970-luku, kuin toivotonta, nahistuvaa avioliittoa. Tämän ajattelun on ollut tunnistavinaan yhä voimakkaammin Urho *Jokisen* päätösmittaman Tiedonantajan palstoilla syksyn ja talven edetessä. Ei tietenkään sellaisenaan sanoissa, mutta olemme nähneet vaivaa selvittääksemme lehden kirjoittelun logiikkaa. Se on seuraava: korostetaan, että edustajakokouspäätöksissä on yksityiskohtaisesti annettu poliittinen linja taktiikkaa myöten (ja kaikki tiukasti 70-lukulaisten edunvalvontapolitiikan puitteissa); todetaan, että yhtenäisyys on saavutettavissa lukemalla ja toteuttamalla näitä päätöksiä "kirjan mukaan"; kärjistetään rajalinjaa päätösten oletettujen noudattajien ja rikkojien välillä; ja höystetään tätä puheella aatteellisen oikeistorevisionismin ratkaisevasti kasvaneesta vaarasta. Tämä voidaan ymmärtää vain kahdella tavalla: joko tässä rakennetaan asianmukaisia perusteluja avoimelle hajaannukselle, tai sitten luodaan kärkevän hajaannuksen asetelmaa, joka olisi tarkoitus palauttaa mahdolliseksi yhtenäisyydeksi 1970 ylimääräisen edustajakokouksen kaavaa soveltamalla.

Tällainen "ratkaisu" jättäisi huomiotta, ettei puolueella enää ole aikaa jota pelata. Se riittäisi puolueelta mahdollisuudet kohdata muuttunut tilanne luovalla tavalla. Se tulisi edelleen syventämään puolueen ristiriitoja (koska osapuolilta on kadonnut pääosa niiden oikeutuksesta), ja yhtä lailla kuin hajaannus, vaikkakin kentties hitaammin, voimistamaan puolue-

een liukua toisarvoiseksi keskisarjan puolueeksi.

Tämähän tiedostetaan laajasti puolueessa. On selvää, että 1970 mallin punnertaminen on mahdotonta paitsi yleispoliittisesta näkökulmasta, myös puolueen psykologian kannalta. Siitä on jo saatu riittävän selvät mielenilmaukset ennen ja jälkeen 19. edustajakokouksen. Näitä mielenilmauksia on mieleltöntä leimata "hulinoinniksi", sillä ne perustuvat laajojen reaalisten jäsenvoimien mielialoihin ja puuttuvat tärkeisiin ongelmiin, vaikka eivät vielä tarjoakaan eteenpäin suuntautuvia ratkaisuja.

5. Puolueen kehittämiseen 19. edustajakokouksen päättösten pohjalla

Kun puhumme SKP:n politiikan epäajankohtaisuudesta, puhumme puolueen *käytännöstä*. Puolueessa on 70-luvulla tehty paljon ohjelmallista työtä, joka "periaatteessa" tarjoaa runsaasti aineksia puolue toiminnan kehittämiseen. Puolueen 1970 määrittely päälinja, jota 19. edustajakokouksessa pyrittiin erityisesti tulkitsemaan (Toimintaselostus, nimenomaisesti s. 36-38), on yleistykseen täysin ajan-kohtainen. 19. edustajakokouksen aineistot antavat kaikki mahdollisuudet kääriä hihat ja käydä työhön. Eräänä ongelmana tuntuukin olevan, ettei niitä riittävän laajasti tunneta puolueessa tai edes sen johdossa, vaikka kokous päätti nimenomaan huolehtia siitä, "että tunnemme täällä tehtävien päätösten sisällön ja todellisen merkityksen, että todella haluamme ja tiedämme voivamme ne toteuttaa." (Toimintaselostus)

Mutta samalla on varoitettava kuvittelemasta, että päätökset olisivat valmis käsikirja politiikan koko monimutkaisuutta varten. Mikään edustajakokous ei voi ennakoita puolueen yksityiskohtaista toimintaa vaihtelevissa ja yllättävissä tilanteissa. Vain yleispuitteet, suunta ja päätöksenteon

metodologia, tärkeimmät periaatteelliset kannat ja lähestymistavat ja jotkut yksiselitteisesti asettuvat edustajakokouksen poliittiset tehtävät voidaan kirjata, ja niistä on tietenkin pidettävä kiinni. Siitä eteenpäin astuu kuvaan valtuutettu johto ja puoluedemokratia.

Puhumme *uudistumisesta*. Olemmeko siis luopioita? Osuuko meihin "kolmaslinjalaisuuden" halveksuttava leima? Torjumme tällaisen. "Kolmaslinjalaisuus" tai "keskustalaisuus" voi tarkoittaa vain ajattelua ja käytäntöä, joka tasapainoilee oikeistolaisen ja vasemmistolaisen poikkeaman välillä, tai, elleimme edellytä poikkeamia, kahden osapuolen välillä, sommitellen niiden aineksista hetken tarpeiden mukaisia mielivaltaisia kompromisseja. Sellaisen menettelyn vaara tietenkin sisältyy 1970 ylimääräisen edustajakokouksen malliin, joka joutui jättämään korkeiden abstraktioiden ja päivänpolitiikan toivomusluetteloiden väliset välitykset väliin. Puolueen koko 1970-luvun käytäntö onkin ollut "kolmaslinjalaisuutta" puhtaimmillaan; juuri siitä me pyrimme irti. Tiedostamme kyllä, että kyseinen vaara on edelleen tarjolla, sillä kompromissijahan on aina tehtävä myös puolueen sisällä. *Uudistuksesta* puhuessamme torjumme kuitenkin kaikkinaisen "kolmaslinjalaisuuden" periaatteena. Sellainen olisi yhtä tyhjää kuin sen aineksina olevat osapuoliajatukset; sisällössään se ei ylittäisi niidenkään tasolle, koska siitä olisi kuohittu pois viimeinenkin aatteellinen perustelu, sisäinen logiikka ja moraalinen ryhti. Siksi 19. edustajakokous puhui osapuolten "ylittämisestä". Tämä Hegelin ja Marxin suosioma sana viittaa uuden, korkeamman tason saavuttamiseen. Mutta siihen sisältyy myös ajatus vanhan säilyttämisestä muuntuneessa muodossa. Tämäkin on tärkeää: eteenpäin ei voida mennä osapuolet unohtaen, niistä piittaamatta, sankarillisen yksilöajat-
telun ja kammiotyön voimin. Osapuo-

liin on nimittäin ruumiillistunut paitsi liikkeemme pääasiallinen aineellinen voima, myös sen hankkima luokataistelukokemus, olkoonkin keskeisessä ja usein harhaisessa muodossa. On vain päästävä siitä, että jäätäisiin vanhentuneiden pinttymien ja rakenteiden vangeiksi.

Uudistamisen tarve ei myöskään kumpua pelkästään yhteiskunnan yleisestä muuttumisesta (kulttuuri, elämäntapa). Ei ole kysymys vain siitä, että puolueen on tajuttava nykyajan ihmisen kokemusmaailma ja puhuttava samaa kieltä hänen kanssaan. Uudistumista edellyttää hyvin tarkka, ankara poliittinen välttämättömyys: se, että nyt on käynnissä kamppailu poliittisaasta asetelmasta, valtioliittoumasta, *vallasta*.

Keskustelussa puolueen toiminnan ajankohdasta, poliittisten muutosten suoraan edellyttämästä kehittämisestä haluaisimme nyt korostaa seuraavia näkökohtia:

(1) Edunjakopolitiikan ohella (jossain muodossaan se säilyy puoluelinjan välttämättömänä osana) korostuu tänään kaikkialta esiin tunkeutuva ja kaikkialle ulottuva vaatimus *uudenlaisesta demokradiasta, demokraattisesta valvonnasta ja itsehallinnollisista rakenteista*, missä on myös ajankohtaisten elämäntapakysymysten poliittinen kärki. Se asettaa myös käytännössä, tässä ja nyt, kysymyksen vallasta, vallan käytöstä ja vallan asemista, ja muodostaa näin strategisen yhteyden *demokraattiseen käänteeseen* koko yhteiskuntaelämässä.

(2) Sosiaalisen rakenteen muutokset vaativat puolueelta nopeita toimia työttömien ja muiden marginaaliryhmien oikeuksien turvaamiseksi ja heidän käytännön toimintamuotojensa tukemiseksi ja aloitteelliseksi rohkaisuksi. Tämäkin vaatii korostamaan strategista, kokonaisvaltaista muutostilanjaa päivänpoliittisen edunvalvonnan lisäksi ja myös si-
jasta.

(3) Puolue on poliittinen organisaatio, mutta ei suppeasti, porvarillisen politiikan

ja puoluekäsityksen mielessä. Puoluetta on kehitettävä suhteessa uudenlaiseen demokratiaan, kansanliikkeenä, omatoimisen vallankäytön välineenä, kulttuuriliikkeenä ei ainoastaan painostusnäytelmänä suhteessa valtio-
on. Puolueeseen tulee tietoisesti taistella kansan ja poliittisen eliitin ristiriidan murtamiseksi.

(4) Puolue on vallankumouksellinen organisaatio. Tällöin vallankumous ei ole laholainen fraasi: käsite käytännöllistyy arkitoiminnassa uudenlaisen demokration ja joukkojen omatoimisen vallankäytön rakentamisen kautta. Demokraattinen vaihtoehto ja demokraattinen käänne on nähtävä *demokraattisen vallankumousprosessin* strategisessa yhteydessä: ja tässä on sosialismin etenemisen ratkaiseva näkökulma Suomessa. Tämä merkitsee myös, että puolueen esittämät demokraattiset vaihtoehto-ohjelmat eivät välttämättä ole välittömän "realistisia" ja "rakentavia"; ihmisten järjestyneen taistelun tuloksenaan juuri muutetaan poliittisen toiminnan ehtoja ja tavoitteita, emmekä siten voi perustaa toimintaamme vain valmiiden ja helppojen ratkaisumallien ennakointiin ja propagointiin.

(5) Toimintaselostus: "On selvää, että työmme painopisteen tulee nykyään olla muualla kuin hallituksessa ja eduskunnassa."

(6) Lopulta hallituskysymys lienee edelleen puolueen poliittisten ongelmien kiteytymä. Se on puolueen strategian elinvoimaisuuden koetinkivi. Kun "puolue noudattaa yhtä ja samaa strategiaa sekä mahdollisessa hallitusyhteistyössä että oppositioaikausina, sekä hallituksessa että sen ulkopuolella". Kommunistit ja hallitus, s. 29. Se on jokapäiväinen, meistä riippumatta asettuva ongelma, jota edellä tarkastellut poliittiset muutosprosessit edelleen korostavat.

Hallituskysymyksestä alkanut järjestö- ja yhteiskunnallinen käsittelemme äärettömän tärkeä ja siihen tulisi nyt panna paljon järjestö- ja yhteiskunnallista painoa ja älyllisiä voimavaroja.

Hyviä periaatteita, eikö totta? Ja vesi seisoa ja haisee. Mutta olemme valmiit kiteyttämään puolueen kehittämisen yhteen, *tosin laajaan kysymyksen*, johon nyt liittyy kaikki, joka on "se renas, josta vetämällä koko ketju liikkuu".

Tarkoitamme *puoluejulkisuutta* puoluedemokratian edellytyksenä ja ilmentymänä. Tässä yhteydessä on syytä viitata Matti Hyvärisen erinomaiseen artikkeliin "SKP - julkisuuden rajat ja yhtenäisyys. Fragmentteja liian pian katkenneeseen puoluekeskusteluun". (Soihut 3/81).

Kuten Hyvärinen toteaa: "Kun SKP:n julkisuus on ollut rajoittunutta kolmeen suuntaan, (jakautuneisuus, keskittyneisyys, pinnallisuus - LL & JR), on keskeisenä tavoitteena myös oltava tuon julkisuuden laajentaminen kaikissa noissa suunnissa: *yhtenäisyyden, perustason ja syvyyden* suunnassa. On luotava keskustelua ja keskustelufoorumeita, jotka eivät ole mustasukkaisen sidottuja osapuolilogiikan asettamiin rajoihin. Julkisuuden - ja vaikeita kysymyksiä kaihtamattoman julkisuuden - laajentaminen juuri perustason suuntaan on välttämätöntä, jotta puolue voisi kiertää nyt uhkaavat hallinnollisen kurin ja valtiollistamisen".

Julkisuuden kannalta keskeistä on tietenkin *puoluelehdistön demokratisoiminen*, joka voinee tapahtua vain osana ns. lehdistökysymyksen ratkaisua. Lehdistökysymys on yhä keskeisempi myös siksi, että syksyn kokemusten mukaan lehdistöllä on ollut selvästi enemmän osuutta puolueen tilan aktiiviseen järjestämiseen kuin puolueen elimillä tai järjestöillä itsellään.

Käsityksemme mukaan keskusteluteorian olisi nyt suunnattava erittäin vakava huomio lehdistökysymyksen ratkaisuun, ja puoluejäsenten keskuudessa olisi käynnistettävä julkinen (niin julkinen kuin ennen lehdistökysymyksen ratkaisua on mahdollista) keskustelu asiasta. Emme nimittäin usko kabinetteratkaisujen mahdollisuuteen tässäkin asiassa, eritoten kun kabineteissa perin-

teen mukaisesti istuvat vain syvästi asianosaiset, aineellisilla ja psykologisilla intresseillä urautetut toverit.

Omasta puolestamme esitämme keskusteluun seuraavia lähtökohtia:

(a) Ryhdytään selvittämään kommunistisen journalismin periaatteita lukijoiden, toimittajien ja tutkijoiden yhteisvoimin. Uskomme, että on välttämätöntä päästä niin Kansan Uutisten porvarillista näennäisitsenäisyyttä mukailevasta ja reaalista puoluekäytännöstä irrallisesta toimitustavasta, kuin Tiedonantajan journalisminäkemystä, jossa lehti on vain valmista linjaa propagoiva äänitorvi. Samassa yhteydessä on selvitettävä julkaisujärjestön ja lehden monimutkainen suhde (esim. lojaalisuus - kriittisyys-ulottuvuudella).

(b) Otetaan lähtökohdaksi edustajakouksen päätös Kansan Uutisista SKP:n ja SKDL:n äänenkannattajana ja lakataan puhumasta keskusteluteorian äänenkannattajasta, joka lieene epärealistinen ajatus. Edellytetään, että Kansan Uutiset osoittaa käytännössä kykynsä välittää puolueen sisäistä keskustelua sen koko rikkaudessa. Tämä vaatii ratkaisuja myös toimituskunnan kokoonpanon suhteen.

(c) Ratkaistaan Tiedonantajan asema. Lakataan hurskastelu siitä, että lehti olisi vain piirijärjestöjen normaalia yhteistoimintaa ja toisaalta siitä, että se ei olisi kommunistinen lehti, jonka aseman järjestäminen on aito ongelma. Tehdään lehdestä yhden tai muutaman piirijärjestön lehti luonteella levikkialueella ja huolehditaan myös sen osalta sisällön monipuolistamisesta ja kehittämisestä. Turvataan lehden tasavertainen asema ja lakkautetaan levikkijaoistot.

(d) Ratkaistaan samojen periaatteiden mukaan muiden piirilehtien asema ja suhteet alueen järjestöihin.

(e) Kysymys Folketidningen Nyt Tidistä ja Enhetistä keskusteluun.

(f) Kommunisti-lehden pohjalta kehitetään puolueelle joka viikko tai joka toinen viikko ilmestytävä lehti, joka käsit-

telee politiikan, kulttuurin ja tieteen kysymyksiä.

(g) Puolue ryhtyy julkaisemaan vuosikirjaa.

Tällainen ohjelma voidaan luonnollisesti toteuttaa vain askel askeleelta, mutta samalla vain tarkan, päättäväisen aikataulun puitteissa. Ehdotamme, että keskuskomitea käynnistää lehdistökysymyksen ratkaisun jo helmikuun kokouksessaan (pääpiirteet) ja palaa asiaan kevään kuluessa (täsmällinen aikataulu).

Puoluejulkisuuden ja puoluedemokratian korostaminen tuo väistämättä esiin myös kysymyksen puoluejohdosta, sen kokoonpanosta, sen työkyvystä, sen työn tuloksista, ja tulevaisuudesta.

Nykyinen puoluejohto näyttää olevan puolueen lähihistorian luomien rakenteiden kahleissa. Se ei ole juuri esittänyt aloitteita 19. edustajakokouksen toimintalinjan kehittämiseksi, ja näin ääriasetteet ovat voineet kuljettaa kehitystä niin johdossa kuin kentällä. Siten keskustelussa puolueen tulevaisuudesta ei voi välttää kysymystä johdon kokoonpanosta. Yksistään se – päiden vadille vaatiminen – ei kuitenkaan ratkaise mitään. Siksi pidämme aloitetta ylimääräisestä edustajakokouksesta tähänastisessa muodossaan hedelmättömänä; yhtä hyvin kuin sen tyhjää vastustamistakin. Puoluejohto tekisi nyt viisaasti, jos se ennakoisi lähitulevaisuudessa tapahtuvia muutoksia ja toteaisi avoimesti, että kenenkään asema ei ole itsestään selvä. Vapaassa keskustelussa saisivat

sitten, positiivisin ansioin, erottua ne toverit, jotka ovat kyvykkäitä puolueen edessä olevien tehtävien toteuttamiseen.

Tärkein kriteeri tässä on irtautumisen periaatteesta, joka nyt näyttää molemmiin puoliin olevan hallitseva: "oman joukon" koossa pitäminen.

Pelkkiin johtoon (tai sen vaihtamiseen) kohdistuviin hartaisiin toiveisiin ei nyt kuitenkaan voida luottaa (ja tässä on ehkä myös yksi 19. edustajakokouksen virheitä: korostettuaan jäsenistön omatoimisuutta se jätti jatkovastuun vain johdolle). Ratkaisevassa asemassa nyt ja vastakin on puolueen jäsenen omakohtainen vastuu ja toiminta. Ei tyhjää "kapinaa", vaan vapautunutta ja itsenäistä työtä puolueen rakentamiseksi. Maaliskuussa kokoontuva puoluekonferenssi tarjoaa valtakunnallisen foorumin tämältyyppisen aloitteellisuuden kehittämiseksi. Jos tarpeen, kutsuttakoon *tässä* tarkoituksessa koolle myös ylimääräinen edustajakokous. Mutta pelkät kokoukset eivät tietenkään yksin riitä. Kehitettäköön myös muita uudenlaisia kanavia ja foorumeita, jos puolueen säännöt eivät sellaista tunne, ne eivät toisaalta voi kieltääkään vapaita ihmisiä liittymästä toisiinsa yhteistoisminnassa. Omasta puolestamme kehoitamme kaikkia puolueen jäseniä juuri siihen.

Sillä kellot soivat. Käsi sydämelle, toveri, muistatko vielä, kaikkien näiden vuosien jälkeen, että puolue on sinun takkisi alla.

Keskusteletko sinäkin vain kapakoissa?

SKP näyttää etenevän kohti peruuttamatonta ja hedelmätöntä hajoamista. Koko kansandemokraattinen liike kokee syveneviä vaalitappioita, ote tuntuu olevan oikeistolla. Yhä useampi on entinen radikaali. Nyrkkiä puidaan tas-kussa, kriittiset keskustelut käydään kapakoiden omahyväisessä hämyssä tai osapuolikokousten eristyneisyydessä.

Nyt tarvitaan puoluerohkeutta: sanomista myös päivänvalossa.

"Julkisuus on puolueessa rajoittunutta ainakin kolmeen suuntaan: se on *jakautunutta* (osapuolilla on oma lehdistönsä ja julkisuutensa), se on hierarki-sesti *keskittynyttä* (on asioita, joiden käsittely rajoittuu ylimmille järjestö-tasoiille, näin esimerkiksi henkilövalinnat) ja *pinnallista* (liian vaikeat kysy-mykset suljetaan julkisuudesta)."

"Kun SKP:n julkisuus on ollut rajoittunutta kolmeen suuntaan, on keskei-senä tavoitteena myös oltava tuon julkisuuden laajentaminen kaikissa noissa suunnissa: *yhtenäisyyden, perustason ja syvyyden suunnassa*. On luotava keskustelua ja keskustelufoorumeita, jotka eivät ole mustasukkaisen sidottuja osapuolilogiikan asettamiin rajoihin. Julkisuuden – ja vaikeita kysymyksiä kaihtamattoman julkisuuden – laajentaminen juuri perustason suuntaan on välttämätöntä, jotta puolue voisi kiertää nyt uhkaavan hallinnollisen kurin ja valtiollistumisen" (Soihtu 3/1981).

SOIHTU haluaa lopettaa tämän mykkäkoulun. Emme halua vaieta itseämme ja tulevaisuutta hengiltä. Uskomme poliittiseen keskusteluun ja väittelyyn – julkisuuteen yli rajojen.

Varminta olisi tilata . . .

Soihdun tilaajana olet helpommin kiinni nyt nopeasti laajentuvassa keskustelussa. Kuumimmat numerot katoavat jo alta pois. Tilaaminen käy parhaiten lehden välissä olevalla ps-kortilla . . .

Avusta ja levitä

Jos olet kanssamme samaa mieltä julkisen keskustelun välttämättömyy-destä, tue sitä. Osallistu keskusteluun. Takaa keskustelun laajuus levittämällä lehteäsi.